

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMBETETS

UTI

WESTMANLANDS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tiderymd, som denna berättelse omfattar, har ingen förändring skett af Westmanlands läns gränser. Uppå framställning af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Stora Kopparbergs län blef väl gränsen emellan sistnämnde län och Westmanland år 1856 ånyo utstakad, samt rågången upphuggen, men denna åtgärd föranledde ingen förändring i gränserna länen emellan, utan utgjorde blott ett bestämmande af den gamla gränseskilnaden, hvilken till stor del hade igenväxt.

Uti den tryckta skrift, kallad *Topografiska och Statistiska uppgifter om Westerås län*, som utgafs år 1842 i sammanhang med Kongl. Topografiska Korpens Karta öfver länet, anses dess läge vara emellan 59° 17' och 60° 18' nordlig polhöjd, samt 0° 41' och 2° 38' vestlig longitud från Stockholm. *Arealen* anses vara 57,78 kvadratomil, hvaraf omkring 2,84 upptagas af insjöar och vattendrag.

Länet innefattar östra och till vidden betydligaste delen af landskapet Westmanland, en del af Upland, kallad Fjerdhundra, och en liten del eller tvänne socknar af landskapet Södermanland.

I *kameralt* hänseende är länet, sedan Westerås södra och norra fögderier år 1836 blefvo sammanslagne, indeladt i 6 fögderier, nemligen *Westerås, Strömsholms, Kungsörs, Bergslags, Salbergs* och *Wäsby*.

Westerås fögderi består af 16 socknar, nemligen St Ilians, Skerikes, Romfartuna, Skultuna, Harakers, Fläckebo, Hubbo, Tillberga, Badelunda, Irsta, Kungsåra, Kärrbo, Barkarö, Dingtuna, Lillhärad och Lundby. Fögderiet är fördeladt i 3 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra östra delen af St Ilians, samt Ske-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-59.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	9.
Tab. Litt. A. Sockenbibliotheker.....	12-13.
3. Näringar.....	14.
Tab. Litt. B. Tunmland jord använde till odling af nedanstående sådesslag.....	16.
Tab. Litt. C. Skörden i korntal af utsädet och med dettas afdrag.....	16.
Tab. Litt. D. Hela skördebeloppet.....	17.
Tab. Litt. E. Markegångspriser.....	17.
Tab. Litt. F. Markegångspriser å ladugårdsalster.....	19.
Tab. Litt. G. Hästafveln vid Strömsholms Stuteri.....	20.
Tab. Litt. H. Dagsverkspriser enligt Markegångstaxorne.....	23.
Tab. Litt. I. Priser å skogsalster enligt markegångstaxorne.....	27.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	37.
Tab. Litt. K. Bränvinstillverkning.....	37.
Tab. Litt. L. Taxor för väg-, bro- och färjeafgifter.....	39.
Tab. Litt. M. Norbergs jernväg.....	40.
Tab. Litt. N. Bränvins-minuterings- och utskänkingsställen nedanstående år.....	45-47.
5. Kameralförhållanden.....	47.
Tab. Litt. O. Statsbidrag.....	49.
6. Politi.....	50.
Tab. Litt. P. Sparbankernes behållningar.....	52.
Tab. Litt. Q. Läns-Lasarettet och Kurhuset.....	57.
Tabellbilagor	60-68.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	60.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	61.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	61.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	62.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	63.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	63.
Tab. N:o 7. Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufaktur- inrättningar samt handtverkerier.....	64.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning, 1856-1860.....	65.
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel år 1860.....	65.
Tab. N:o 10, A. Hemman och jordlägenheter m. m. å landsbygden år 1860.....	66.
Tab. N:o 10, B. Tomter och jordar i städerna år 1860.....	67.
Tab. N:o 11. Laga skiften m. m. åren 1856-1860.....	67.
Tab. N:o 12. Sparbanker.....	68.
Tab. N:o 13. Fattigvård.....	68.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd.

LANDSHÖFDINGE-EMBETETS

UTI

WESTMANLANDS LÄN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅREN

1856—1860.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tiderymd, som denna berättelse omfattar, har ingen förändring skett af Westmanlands läns gränser. Uppå framställning af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Stora Kopparbergs län blef väl gränsen emellan sistnämnde län och Westmanland år 1856 ånyo utstakad, samt rågången upphuggen, men denna åtgärd föranledde ingen förändring i gränserna länen emellan, utan utgjorde blott ett bestämmande af den gamla gränseskilnaden, hvilken till stor del hade igenväxt.

Uti den tryckta skrift, kallad *Topografiska och Statistiska uppgifter om Westerås län*, som utgafs år 1842 i sammanhang med Kongl. Topografiska Korpens Karta öfver länet, anses dess läge vara emellan 59° 17' och 60° 18' nordlig polhöjd, samt 0° 41' och 2° 38' vestlig longitud från Stockholm. *Arealen* anses vara 57,78 kvadratomil, hvaraf omkring 2,84 upptagas af insjöar och vattendrag.

Länet innefattar östra och till vidden betydligaste delen af landskapet Westmanland, en del af Upland, kallad Fjerdhundra, och en liten del eller tvänne socknar af landskapet Södermanland.

I *kameralt* hänseende är länet, sedan Westerås södra och norra fögderier år 1836 blefvo sammanslagne, indeladt i 6 fögderier, nemligen *Westerås, Strömsholms, Kungsörs, Bergslags, Salbergs* och *Wäsby*.

Westerås fögderi består af 16 socknar, nemligen St Ilians, Skerikes, Romfartuna, Skultuna, Harakers, Fläckebo, Hubbo, Tillberga, Badelunda, Irsta, Kungsåra, Kärrbo, Barkarö, Dingtuna, Lillhärad och Lundby. Fögderiet är fördeladt i 3 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra östra delen af St Ilians, samt Ske-

rikes, Romfartuna, Skultuna, Harakers och Fläckebo socknar; till ett annat: Hubbo, Tillberga, Badelunda, Irsta, Kungsåra och Kärrbo; samt till ett tredje: Barkarö, Dingtuna, Lillhärad och Lundby samt vestra delen af S:t Ilians; och i 10 *fjerdingsmansdistrikter*, så att Irsta och Kungsåra, Lundby och S:t Ilians vestra del, samt Skultuna, Skerike och S:t Ilians östra del hafva gemensamma Fjerdingsmän, men de öfriga 7 socknarne hvar sin.

Strömsholms fögderi består af 8 socknar, nemligen Rytterne, Säby, Svedvi, Kolbäcks, Munktorps, Bergs, Ramnäs och Sura. Fögderiet är fördeladt i 3 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra Rytterne, Säby, Svedvi och Kolbäcks socknar; till ett annat: Munktorps och Bergs; samt till det tredje: Ramnäs och Sura; och i 7 *fjerdingsmansdistrikter*, så att Ramnäs och Sura hafva gemensam Fjerdingsman, men de öfriga 6 socknarne hvar sin.

Kungsörs fögderi består af 12 hela och 2 större eller mindre delar af andra socknar, nemligen Arboga lands, Björskogs, Himmeta, Medåkers, Skedvi med undantag blott af $\frac{1}{2}$ mantal, en del eller $15\frac{1}{2}$ mantal af Fellingsbro, Torpa, Kung Carls, Setterbo, Kungs-Barkarö, Köpings lands, Bro, Malma och Odensvi. Fögderiet är fördeladt i 3 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra: Arboga lands, Björskogs, Himmeta, Medåkers och Skedvi socknar samt delen af Fellingsbro; till ett annat: Torpa, Kung Carls, Setterbo och Kungs-Barkarö; samt till det tredje: Köpings lands, Bro, Malma och Odensvi; och i 14 *fjerdingsmansdistrikter*, så att hvarje socken eller sockendel har sin Fjerdingsman.

Bergslags fögderi består af 8 hela socknar samt en mindre del af en 9:de, nemligen: Skinnskattebergs, Gunnilbo, Heds, $2\frac{3}{4}$ mantal af Ramsbergs, Norbergs, Westanfors, Karbennings, Vester Wåla och Vester Fernebo. Fögderiet är fördeladt i 3 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra: Skinnskattebergs, Gunnilbo och Heds socknar samt delen af Ramsbergs; till ett annat: Norbergs, Westanfors, Karbennings och Vester Wåla; samt till ett tredje: Vester Fernebo; och i 6 *fjerdingsmansdistrikter*, så att Gunnilbo, Hed och delen af Ramsberg samt Karbenning och Vester Wåla hafva gemensamma Fjerdingsmän, men de öfriga 5 socknarne hvar sin.

Salbergs fögderi består af 12 socknar, nemligen: Kumla, Kila, Tärna, Sala lands, Norrby, Möklinta, Öster Wåla, Harbo, Nora, Huddunge, Vester Löfsta och Enåkers. Fögderiet är fördeladt i 7 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra: Kumla, Kila och Tärna; till ett annat: Sala lands och Norrby; till ett tredje: Möklinta; till ett fjerde: Öster Wåla och Harbo; till ett femte: Nora; till ett sjette: Huddunge; samt till det sjunde: Vester Löfsta och Enåker; och i 11 *fjerdingsmansdistrikter*, så att Sala och Norrby hafva gemensam Fjerdingsman, men de öfriga 10 socknarne hvar sin.

Wäsby fögderi består af 11 socknar, nemligen: Thorstuna, Hernevi, Österrunda, Hvittinge, Simtuna, Altuna, Frösthult, Björksta, Thortuna, Sevala och Ängsö. Fögderiet är fördeladt i 4 *länsmansdistrikter*, så att till ett distrikt höra: Thorstuna, Hernevi och Österrunda; till ett annat: Hvittinge; till ett tredje: Simtuna, Altuna och Frösthult; samt till det fjerde: Björksta, Thortuna, Sevala och Ängsö; och i 8 *fjerdingsmansdistrikter*, så att Thorstuna och Österrunda, Simtuna och Altuna, samt Thortuna och Sevala hafva gemensamma Fjerdingsmän, men de öfriga 5 socknarne hvar sin.

I *kyrkligt* hänseende är länet, städerna inbegripna, indeladt i 72 kyrkosocknar, hvaraf 15 tillhöra Erkestiftet, 2 Strengnäs och 55 Westerås stift*). Dessutom tillhöra $15\frac{1}{2}$ mantal af Fellingsbro och $2\frac{3}{4}$ mantal af Ramsbergs socknar, båda i sistnämnde stift, äfven detta län.

*) Pastoraterne äro: i *Erkestiftet*: Norrby, Simtuna och Altuna, Hvittinge, Frösthults och Hernevi, Tärna, Thorstuna, Vester Löfsta och Enåkers, utgörande Södra Fjerdhundra kontrakt; Öster Wåla, Nora, Harbo, Huddunge, utgörande Norra Fjerdhundra kontrakt; samt Österrunda, hörande såsom annex till Nysätra pastorat i Upsala län och Lagunda kontrakt. Af dessa pastorater äro Simtuna och Altuna, Thorstuna, Öster Wåla samt Österrunda regala, och alla de öfriga konsistoriela;

i *Strengnäs stift*: Kung Carls och Torpa, hvilket tillhör Vester-Rekarne kontrakt, och är regalt; samt

i *Westerås stift*: Westerås stads och S:t Ilians, Dingtuna, Lundby, Badelunda, Hubbo, Skerike, Irsta, Skultuna, Barkarö, Till-

I socknarnes indelning har, genom nådigt Bref af den 11 Maj 1860, den förändring skett, att Kongl. Maj:t tillåtit, att Lisjö, 1 mantal säteri, 2 mantal rå och rör samt 1 mantal frälse, med derå anlagdt jernbruk, äfvensom frälsehemmanen Turbo $\frac{1}{4}$ mantal, Bovallen $\frac{3}{8}$ mantal, Stora Skytorp $\frac{1}{4}$ mantal, Norrsjöfallet $\frac{1}{8}$ mantal, Stora Uggelbo $\frac{1}{8}$ mantal med Lilla Uggelbo, Laggårbo $\frac{1}{8}$ mantal, Hästlösa 1 mantal och Hemlinge Westergården 1 mantal, belägna från 2 till och med $2\frac{1}{4}$ mil från Munktorps, men deremot endast $\frac{1}{2}$ till $1\frac{1}{4}$ mil från Sura församlings kyrka, fått, med underlydande lägenheter, i så väl kyrkligt som kameralt hänseende, skiljas från Munktorps och förenas med Sura socken.

I *judicielt* hänseende är länet, som hör under Svea Hofrätt, förutom de 4 städerna, hvilka alla hafva egna jurisdiktioner, indeladt i 4 domsagor och 13 häradar, med lika många tingslag.

Första domsagan utgöres af *Tuhundra*, *Siende* och *Snefringe* häradar. *Tuhundra härad* består af Barkarö, Dingtuna, Lillhärads och Lundby hela socknar samt vestra delen, eller $9\frac{1}{8}$ mantal, af S:t Ilians socken, alla tillhörande Westerås fögderi. Tingsstället är i Westerås. *Siende härad* består af Hubbo, Tillberga, Badelunda, Irsta, Kungsåra och Kärrbo socknar, alla hörande till Westerås fögderi. Tingsstället är i Westerås. *Snefringe härad* består af Rytterne, Säby, Svedvi, Kolbäcks, Munktorps, Bergs, Ramnäs och Sura socknar, eller hela Strömsholms fögderi. Tingsstället är Kolbäcks gästgifvaregård.

Andra domsagan utgöres af *Åkerbo* och *Skinnskattebergs* häradar. *Åkerbo härad* består af Arboga lands-, Björskogs, Himmeta, Medåkers, Torpa, Kung Carls, Setterbo, Kungs-Barkarö, Köpings, Bro, Malma och Odensvi hela socknar samt $26\frac{1}{2}$ mantal af Vestra Skedvi och $15\frac{1}{2}$ mantal af Fellingsbro socknar, eller hela Kungsörs fögderi. Tingsstället är i Köping. *Skinnskattebergs härad* består af Skinnskattebergs, Gunnilbo och Heds hela socknar, samt $2\frac{3}{8}$ mantal af Ramsbergs socken, samt tillhör helt och hållet Bergslags fögderi. Tingsstället är Bysala gästgifvaregård.

Tredje domsagan utgöres af *Norrbo*, *Wagnsbro* och *Gamla Norbergs* häradar. *Norrbo härad* består af Skerikes, Romfartuna, Skultuna, Harakers och Fläckebo hela socknar samt $16\frac{1}{2}$ mantal af S:t Ilians socken, alla tillhörande Westerås fögderi. Tingsstället är Hallsta gästgifvaregård. *Wagnsbro härad* består af $100\frac{1}{4}$ mantal af Vester Fernebo och $5\frac{1}{8}$ mantal af Karbennings socken. Hela häradet tillhör Bergslags fögderi. Tingsstället är Vester Fernebo sockenstuga. *Gamla Norbergs härad* består af Norbergs, Westanfors och Vester Wåla hela, samt $18\frac{3}{8}$ mantal af Karbennings och 3 mantal af Vester Fernebo socknar. Hela häradet tillhör Bergslags fögderi. Tingsstället är Norbergs by.

Fjerde domsagan utgöres af *Thorstuna*, *Simtuna*, *Öfver Tjurbo*, *Wåla* och *Ytter Tjurbo* häradar. *Thorstuna härad* består af Thorstuna, Österrunda och Hvittinge hela, 17 mantal af Huddunge, 24 mantal af Vester Löfsta, $16\frac{1}{4}$ mantal af Hernevi samt $\frac{1}{8}$ mantal af Järlåsa socknar. Af häradet, som i allmänhet tillhör Wäsby fögderi, tillhöra likväl hemmanen i Huddunge och Vester Löfsta, Salbergs fögderi i detta, samt hemmanet i Järlåsa tredje fögderiet i Upsala län. Tingsstället är Karleby gästgifvaregård. *Simtuna härad* består af Simtuna, Altuna, Frösthults, Enåkers, Norrby och Tärna hela, $31\frac{1}{8}$ mantal af Nora, $39\frac{1}{8}$ mantal af Vester Löfsta och 5 mantal af Sevalle socknar; dock höra Norrby och Tärna socknar i administrativt hänseende till Öfver Tjurbo härad. Af häradet tillhöra Simtuna, Altuna, Frösthult samt hemmanen i Sevalle Wäsby fögderi; men En-

berga, Kungsåra, Kärrbo, Ängsö, utgörande domprosteriet; Munktorps, Svedvi, Ramnäs och Sura, Kolbäcks, Rytterne, Säby, Bergs, Lillhärads, utgörande Munktorps kontrakt; Arboga stads-, lands- och Setterbo, Himmeta, Medåkers, Vestra Skedvi, utgörande Arboga kontrakt; $15\frac{1}{2}$ mantal af Fellingsbro samt $2\frac{3}{8}$ mantal af Ramsbergs socknar, tillhörande Fellingsbro kontrakt; Köpings stads-, lands- och Kungs Barkarö, Björskogs, Odensvi, Skinnskattebergs, Bro, Gunnilbo, Heds, Malma, utgörande Köpings kontrakt; Vester Fernebo, Norbergs, Westanfors, Romfartuna, Harakers, Fläckebo, Vester Wåla, Karbennings, utgörande Fernebo kontrakt; samt Sala stads- och lands-, Möklinta, Kila, Kumla, Björksta, Thortuna, Sevalle, utgörande Sala kontrakt. Af dessa pastorater äro Westerås stads och S:t Ilians, Munktorps, Kolbäcks, Arboga stads-, lands- och Setterbo, Fellingsbro, Köpings stads-, lands- och Kungs Barkarö, Westanfors, samt Sala stads- och lands- regala; Dingtuna, Lundby, Badelunda, Hubbo och Skerike prebenden; Ängsö patronelt; Rytterne alternativt patronelt och konsistorielt; samt alla öfriga 35 konsistoriela.

åker, Norrby, Tärna, samt hemmanen i Nora och Vester Löfsta Salbergs fögderi. Tingsstället är Karleby gästgifvaregård. *Öfver Tjurbo härad* består af Möklinta, Kila, Kumla och Sala lands- socknar. Hela häradet tillhör Salbergs fögderi. Tingsstället är i Grällsta by af Kila socken. *Wåla härad* består af hela Nora socken samt 107 $\frac{1}{16}$ mantal af Öster Wåla, 47 $\frac{1}{16}$ mantal af Harbo och 8 $\frac{1}{4}$ mantal af Huddunge socknar. Hela häradet tillhör Salbergs fögderi. Tingsstället är Åby gästgifvaregård. *Ytter Tjurbo härad* består af Thortuna, Björksta och Ängsö hela socknar samt 13 $\frac{1}{4}$ mantal af Sevala socken. Hela häradet tillhör Wäsby fögderi. Tingsstället är i Lundby by af Thortuna socken.

Genom Kongl. Bref den 7 December 1858 har i nåder blifvit förordnad, att Skinnskattebergs Bergslag skall med Åkerbo härad till en domsaga sammanslås; att Norrbo och Wagnsbro härader jemte Gamla Norbergs Bergslag skola tillsammans utgöra en domsaga; samt att med Tuhundra, Siende och Snefringe häraders dåvarande domsaga skall förenas Ytter Tjurbo härad, så snart nuvarande domaren i Tuhundra, Siende och Snefringe häraders domsaga från sin nu innehavande Häradshöfdingebeställning afgår eller derförinnan, på särskild framställning i ämnet, annorlunda förordnas.

Sedan Kongl. Maj:t den 19 Maj 1854 i nåder berättigat Köpings stad att söder om stadens gamla område, på vestra stranden af Köpings å, exproprieras från Ulfvi gård i Köpings socken en jordrymd af 9 tunnland 27 kappland till hamn och lastageplats, och genom nådigt Bref den 30 Maj 1857 medgifvit, att på den motsatta östra stranden finge från kronolägenheten Hushagen afsöndras ett område af 5 tunnland 14 $\frac{1}{2}$ kappland till utvidgande af hamn och segelled och till mudders uppläggande, samt dessa jordrymder blifvit till afsedda ändamål använda, och derjemte, genom mudders utförande i sjön och transport af en stor del jord till jernbangården, erhållits utrymme för ett reparationsvarf på östra stranden, har Kongl. Maj:t den 3 April 1860 bifallit, att ej mindre ofvanberörde Köpings stad tillhörige och på ömse sidor om Köpings-ån belägne jordrymder, än äfven den del af bangården för jernvägen emellan Köping och lastageplatsen Hult, som blifvit från nyssnämnde hemman exproprierad, skola skiljas ifrån Åkerbo härad och derefter tillhöra Köpings stads domvärjo, samt jemväl i administrativt, kyrkligt och kommunalt hänseende vara med Köpings stad förenade.

Administrationn af Bergverken i länet bestrides, för så vidt Staten deruti deltagar: vid Sala grufva af en särskild för densamma afsedd Bergslagsstat, bestående af en Bergs-Hauptman, en Grufve-Ingeniör och en Bergs-Värdie; och för länet i öfrigt, gemensamt med Stora Kopparbergs län, af Bergmästaren i fjerde distriktet samt en extra Grufve-Ingeniör.

Af *Landtmäteristaten* voro vid 1860 års slut inom länet anställda 1 Förste och 1 Andre Landtmätare, 9 Kommissions- och 12 vice Kommissions-Landtmätare. Af dessa hafva likväl 12 under åren 1856—1860 varit utan någon egentlig verksamhet. Sju medhjelpare och 3 elever hafva hos Landtmätarne varit anställda.

I afseende på *justering af mått och vigter* är länet indeladt i 4 distrikter: det *första* bestående af Westerås stad, Siende, Ytter Tjurbo, Norrbo, Tuhundra och Snefringe härader, med undantag af Munktorps socken; det *andra* af Köpings och Arboga städer, Åkerbo och Skinnskattebergs härader samt Munktorps socken; det *tredje* af Norbergs och Wagnsbro härader; samt det *fjerde* af Sala stad samt Öfver Tjurbo, Simtuna, Thorstuna och Wåla härader.

I afseende på *Väg- och Vattenbyggnader* tillhör Westmanlands län *mellersta* distriktet.

I *Tullförhållanden* tillhör länet *central*-distriktet.

Westmanlands län tillhör *fjerde militär-distriktet*, och inom länet äro indelade 25 nummer af N:o 3 *Lif-Regementets Husar-Korps*, 375 nummer af N:o 3 *Lif-Regementets Grenadier-Korps* och 940 nummer af N:o 18 *Westmanlands Regemente* *).

*) De 25 numrorna af *Lif-Regementets Husar-Korps* tillhöra alla *Lif-Skvadronen*, och äro indelade: N:is 1—3 i *Medåkers*, N:is 4—19 i *Arboga* samt N:is 26—30 och N:o 61 i Westmanlands läns del af *Fellingsbro* socken.

Extra roteringen inom Westmanlands län utgör 138 nummer. Af dessa hafva 41 nummer åtagit sig att i händelse af krig lemna hästar i stället för karlar.

Antalet af hela rotar eller spridda rotedelar, hvilka uppkommit genom den *nya roteringen af rotering underkastad, men förut icke roterad jord*, och för hvilka årlig vakansafgift till Kongl. Maj:t och Kronan erlägges, utgör 16,41475.

Sedan Chefen för Kongl. Landtförsvars-Departementet genom skrifvelse af den 15 December 1859 meddelat Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, att Kongl. Maj:t, dels till vinnande af mera enkelhet vid mönstringarne och redovisningen af beväringmanskapet, dels ock på det, så vidt sig göra låter, beväringssområdena må ligga inom respektive Regimentens stånd, i nåder beslutit följande förändringar uti de till Lif-Regementets Grenadier-Korps, Uplands och Westmanlands Regimenten hörande beväringssområden, nemligen: 1) att Ramnäs och Sura socknar af Strömsholms fögderi anslås till Lif-Regementets Grenadier-Korps; 2) att de socknar af Upsala län, som då tillhörde Lif-Regementets Grenadier-Korps' beväringssområde, anslås till Uplands Regimente; samt 3) att likaledes de socknar af Westmanlands län, som då tillhörde Uplands Regimentes beväringssområde, öfverflyttas till Westmanlands Regimente, — äro från och med år 1860 beväringssområdena inom Westmanlands län så ordnade, att Arboga och Köpings städer samt Strömsholms och Kungsörs fögderier tillhöra Lif-Regementets Grenadier-Korps, samt att Westerås stad med dess läroverk, Sala stad samt Westerås, Bergslags, Salbergs och Wäsby fögderier tillhöra Westmanlands Regimente.

Genom särskildt upprättade kontrakter dels med rusthållare, dels med andra enskilda personer, är uppgjort, att till *Svea Artilleri-Regementes* årliga vapenöfningar, och vid uppbrott till krig, om sådant skulle in-

De 375 numrorna af *Lif-Regementets Grenadier-Korps* äro fördelade på 3 kompanier, hvardera af 125 man, nemligen *Lif, Östra Westmanlands* och *Kungsörs*, samt indelade: af *Lif-kompaniet*, N:is 1—6 i Kungsåra, 7 i Kärrbo, 8—19 i Irsta, 20—30 och 32 i Badelunda, 31 och 33—37 i Tillberga, 38—42 i Hubbo, 43—74 i Romfartuna, 75—84 i Harakers, 85—87 och 89 i Skultuna, 88, 95 och 96 i Lillhärads, 90 och 91 i St Ilians, 92—94 i Skerikes, 97—102 i Lundby och 103—125 i Dingtuna socken; — af *Östra Westmanlands kompani*, N:is 1—16 i Björksta, 17—32 i Thortuna, 33—36 i Sevala, 37—55 i Simtuna, 56—66 i Frösthults, 67—82 i Thorstuna, 83 i Österrunda, 84—87 i Hvittinge, 88—91 i Altuna, 92—105 i Vester Löfsta, 106—108 i Huddunge, 109 i Harbo, 110—113 i Öster Wåla, 114—117 i Nora, 118—120 i Enåkers, 121 och 124 i Möklinta, 122 i Sala lands, 123 i Kila och 125 i Romfartuna socken; — samt af *Kungsörs kompani*, N:is 1—8 i Odensvi, 9—13 i Malma, 14—30 i Köpings, 31—49 i Bro, 50—55 i Skedvi, 56—62 i Medåkers, 63—73 i Himmeta, 74—85 och 87—93 i Björskogs, 86 i Köpings lands, 94—105 i Kungs-Barkarö, 106, 107 och 119—121 i Kung Carls, 108—118 i Torpa samt 122—125 i Setterbo socknar. Denna korps, som utgör en del af det fordna Lif-Regementet till häst, hör till rusthållet. I afgift för hästvakansen erlägger hvarje nummer årligen $7\frac{1}{2}$ tunnor spannmål, hälften råg och hälften korn.

De 940 numrorna af *Westmanlands Regimente* äro så fördelade på 7 kompanier, att till hvardera af *Lif, Wäsby, Salbergs, Westerås* och *Strömsholms* kompanier höra 150, samt till hvardera af *Bergs* och *Kungsörs* 95 man. Återstående 55 man af *Bergs* samt hela *Folkare* kompani höra till Stora Kopparbergs, och återstående 55 man af *Kungsörs* kompani till Örebro län. De till detta län hörande nummer af Regimentet äro inroterade: af *Lif-kompaniet*: N:is 1—7 och 84 i Thortuna, 8—24 i Björksta, 25—28 i Ängsö, 29—38 i Kungsåra, 39—44 i Kärrbo, 45—58 i Irsta, 59—69 i Badelunda, 70—76 i Hubbo, 77—83, 85 och 86 i Tillberga, 87—97 i Romfartuna, 98—107 i Vester Fernebo, 108—120 i Fläckebo, 121—128 i Harakers, 129—148 i Skultuna samt 149 och 150 i St Ilians socken; — af *Wäsby kompani*: N:is 1 och 2 i Frösthults, 3—35 i Simtuna, 36—47 i Altuna, 48—64 och 70 i Vester Löfsta, 65—68 i Enåkers, 69, 71—86 och 136 i Möklinta, 87—95 i Sala lands-, 96—112 i Norrby, 113—124 i Kila, 125—135 i Kumla, 137—142 i Tärna, 143—148 i Sevala samt 149 och 150 i Thortuna socken; — af *Salbergs kompani*: N:is 1—30 i Öster Wåla, 31—41, 43 och 44 i Harbo, 42 och 45—61 i Nora, 62—68 i Huddunge, 69—86 i Hvittinge, 87—102 i Österrunda, 103—136 i Thorstuna, 137—143 i Hernevi samt 144—150 i Frösthults socken; — af *Westerås kompani*: N:is 1—10 i St Ilians, 11—16 och 52 i Skerikes, 17, 18 och 22 i Lundby, 19—21 och 23—33 i Barkarö, 34—51 och 53—64 i Dingtuna, 65—70 i Lillhärads, 71—78 i Ramnäs, 79—84 i Sura, 85—101 i Svedvi, 102—113 i Säby, 114—129 i Rytterne, 130—148 och 150 i Kolbäckes samt 149 i Bergs socken; — af *Strömsholms kompani*: N:is 1—10 i Bergs, 11—80 i Munktorps, 81—103 i Köpings lands, 104—124 i Odensvi, 125—132 i Malma, 133—140 i Bro, 141—145 och 147—150 i Himmeta samt 146 i Medåkers socken; — af *Bergs kompani*: N:is 56—69 och 81 i Skinnskattebergs, 70—74 i Heds, 75—80 i Gunnilbo, 82, 89, 90, 92, 97, 98, 100, 101, 104—107, 109 och 110 i Norbergs, 83, 91, 93—96, 99, 102, 103 och 108 i Westanförs, 84—88 i Vester Wåla, 111—119 i Karbenings och 120—150 i Vester Fernebo socken; — samt af *Kungsörs kompani*: N:is 1—5 i Himmeta, 6—31 i Björskogs, 32 och 44—49 i Kung Carls, 33—43 i Torpa, 50 och 52—54 i Setterbo, 51 och 55—65 i Arboga lands-, 66—82 i Medåkers, 83—90 i Vester Skedvi samt 91—94 och 107 i länets del af Fellingsbro socken.

träffa, från Westmanlands län lemnas 125 stycken *hästar* emot en årlig afgift, lika stor som hästvakans-afgiften för rusthållarne vid Lif-Regementets Grenadier-Korps, och en ersättning efter vissa bestämda grunder, i händelse hästarne taga skada eller begagnas utöfver en viss tid.

I afseende på tillsynen öfver *Salpetersjudningen* står länet under gemensam Direktör med Upsala, Stockholms och Gefleborgs län.

Inom länet finnas 4 städer, alla med egen jurisdiktion, men ingen köping. Af dessa äro *Westerås*, *Arboga* och *Köping* sjö- och uppstäder, samt *Sala* bergs- och uppstad. I *Westerås* utgöres stadens styrelse af 1 Borgmästare, 2 lagfarna och 3 borgerliga Rådmän, af hvilka senare, vid skeende afgang, likväl en, enligt Kongl. Bref af den 11 Januari 1850, skall indragas; i *Arboga* af 1 Borgmästare, 1 lagfaren och 3 borgerlige Rådmän; i *Köping* af 1 Borgmästare, 1 lagfaren Rådman, som tillika är Magistrats-Sekreterare, och 3 borgerlige Rådmän; och i *Sala* af 1 Borgmästare och 4 Rådmän, deribland en litterat, som tillika är Magistrats-Sekreterare; dock uppehålls för närvarande Magistrats-Sekreterare-befattningen af Borgmästaren. Städernas ekonomiska förvaltning besörjes, jemte och under Magistraten: i *Westerås*, af en utaf 8 ledamöter bestående Drätselkammare; i *Arboga* och *Sala* af en så kallad Sjunanskammare; och i *Köping* af en Drätselkommission, bestående af Borgmästaren såsom ordförande och 8 ledamöter. I hvarje stad finnes 1 Stadskassör, 1 Stadsfiskal och 1 Tullkammarsföreståndare. Antalet af Städernas Äldste är i alla städerna lika stort, eller 24.

Under nu ifrågavarande qvinquennium har ingen ändring skett i *oregelbundenheterna af den administrativa indelningen*. Nu befintliga oregelbundenheter äro följande:

Inom Westerås fögderi. 1) *S:t Ilians socken*, i kyrkligt hänseende hörande till *Westerås* moderförsamling, är i administrativt och juridiskt hänseende delad på tvenne härader och tvenne domsagor, så att skattehemmanen *Bjärby* N:o 1, 1 mantal, *Kumla* N:o 1 eller *Fredriksberg*, $\frac{3}{4}$ mantal, *Wibo* N:o 1, 1 mantal, *Wallby* N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, och kronohemmanen *Kumla* N:is 2 och 3, hvardera 1 mantal, *Råby* N:o 1, 1 mantal, *Wallby* N:o 3, 1 mantal, och *Wallby* N:o 4, $\frac{1}{8}$ mantal, tillsammans $9\frac{1}{8}$ mantal, höra till *Tuhundra* härad och första domsagan; hvaremot den öfriga större delen af socknen, utgörande tillsammans $16\frac{1}{2}$ mantal, tillhör *Norrbo* härad och andra domsagan. Socknedelarne äro dock åtskilde genom en naturlig gräns, eller *Svartån*;

2) *Westerås quarn* är på alla sidor omgifven af ägor hörande till *Westerås* stad, och mjölnarens bostad ligger på jord, utbytt från stadsegendomen *Carlslund*, men hörer det oaktadt till landet och *Norrbo* härad;

3) *Hagsättra*, $\frac{1}{4}$ mantal, upptages i jordeboken såsom tillhörande *Lundby* socken och *Tuhundra* härad, men tillhör *Skerikes* socken och *Norrbo* härad; detta hemman är nemligen, enligt äldre provinskartor och Landshöfdinge-Embets resolution den 10 Oktober 1813, antecknad såsom beläget inom *Skerikes* sockenrä och intaget i *Skerikes* den 14 Juli 1855 fastställda pastoraliekonvention; den åboende personalen skattskrifves äfven i *Skerikes* socken. Hemmantalet för socknen är utom *Hagsättra* $21\frac{3}{4}$ mantal, och med *Hagsättra* $21\frac{1}{4}$ mantal;

4) *Björnön*, en holme i *Mälaren*, om 1 mantal, är i jordeboken upptagen såsom tillhörande *Irsta* socken, men gränsen mellan *Badelunda* och *Irsta* socknar delar ön på det sättet, att $\frac{1}{2}$ mantal *Norra-gården* ligger inom *Badelunda*, och $\frac{1}{2}$ mantal *Södra-gården* inom *Irsta* socken, inom hvilka socknar hemmansdelarne med deras åboer jemväl äro i mantalslängden upptagne;

5) Några ägor intagna af *Tuhundra* härads till *Lillhärads* socken hörande allmänning höra till *Långsjötorp*, $\frac{1}{2}$ mantal, i *Sura* socken af *Snefringe* härad, der personalen jemväl är skattskrifven;

6) Likaledes höra några, på *Norrbo* härads till *Skultuna* socken hörande allmänning intagna, ägor till torpet *Bårhuset* i *Sura* socken, der folket jemväl är skattskrifvet;

Inom Strömsholms fögderi. 7) *Westerby*, 1 mantal, hörande till *Munktorps* socken och *Snefringe* härad, är beläget inom *Odensvi*, till *Åkerbo* härad hörande, socken, på omkring $\frac{1}{4}$ mils afstånd från häradsgränsen och utan att hafva några ägor stötande till *Munktorp*;

8) Den del af *Åsby* egendom, hvarå mansbyggnaden står, är med dess närmaste omgifning belägen inom Kolbäcks socken, men tillhör Bergs;

9) *Norrsjöbo* eller *Klockarbo*, $\frac{1}{3}$ mantal, är beläget inuti Lisjö, numera till Sura socken hörande, ägor, men tillhör Ramnäs socken;

Inom Kungsörs fögderi. 10) Af *Fellingsbro*, till betydligaste delen inom Örebro län belägna, socken höra skattehemmanen Fogryta eller Fogerhytta N:is 1, 2 och 3, hvardera 1 mantal, Norrby N:o 1, 1 mantal, Norrby Torp eller Slyttermossen N:o 1, $\frac{1}{4}$ mantal, Nyckelby N:is 1, 2, 3, 4 och 5, hvardera 1 mantal, Söderby N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, Ålsänge N:is 1, 2, 3 och 4, hvardera 1 mantal, kronohemmanet Gibo eller Långboda N:o 1, $\frac{1}{4}$ mantal, tillsammans $15\frac{1}{2}$ mantal, samt lägenheten frälseutjorden Sätran till Åkerbo härad, Westmanlands län och Kungsörs fögderi;

11) Af *Vester Skedvi*, till Åkerbo härad och Westmanlands län hörande socken, höra hemmanen Björnäsbo, $\frac{1}{4}$ mantal, och Korndal, $\frac{1}{4}$ mantal, i administrativt och juridiskt hänseende till Örebro län;

12) Af *Broby* by tillhör 1 mantal Torpa socken och Westmanlands län, men $4\frac{1}{2}$ mantal Södermanlands län. Ägorna äro icke skiftade;

13) Likaledes tillhör $\frac{1}{2}$ mantal af *Gällhammars* by Arboga socken, och den andra hälften Södermanlands län;

Inom Bergslags fögderi. 14) Af *Vester Fernebo*, i allmänhet till Wagnsbro härad hörande, socken, höra Presthyttan, 2 mantal, Klingholmen, $\frac{1}{4}$ mantal, Stora Mattsbo, $\frac{1}{2}$ mantal, och Pehr Mattsbo, $\frac{1}{4}$ mantal, eller tillsammans 3 hela mantal, i administrativt och juridiskt hänseende till Karbennings och Gamla Norbergs härad;

15) Af *Karbennings*, i allmänhet till Norbergs härad hörande, socken, höra Bengtsbo, $\frac{1}{4}$ mantal, Borstensbo, $\frac{1}{4}$ mantal, Däljan, $\frac{1}{4}$ mantal, Klingbo, $\frac{1}{2}$ mantal, Kråkebo, $\frac{1}{2}$ mantal, Laboda, $\frac{1}{4}$ mantal, Långsjö, 3 mantal, Markusbo, $\frac{1}{16}$ mantal, och Rökdalen, $\frac{1}{2}$ mantal, eller tillsammans $5\frac{1}{8}$ mantal, till Vester Fernebo socken och Wagnsbro härad i administrativt och juridiskt hänseende;

16) Af *Ramsbergs*, till Örebro län hörande, socken, höra Allmänningsbo, 1 mantal, Glifsån, 1 mantal, Torskbäcken eller Thorsbäcken, $\frac{1}{4}$ mantal, Gräsberget, $\frac{1}{2}$ mantal, och Gäddtjern, $\frac{3}{8}$ mantal, eller $2\frac{3}{8}$ mantal, i juridiskt och administrativt hänseende till Westmanlands län;

Inom Salbergs fögderi. 17) *Huddunge* socken, utgörande $25\frac{1}{4}$ mantal, pastorsbostället $1\frac{1}{8}$ mantal inberäknadt, hör till både Thorstuna och Wåla härad. De hemman, som höra till detta senare, äro: Barkan, $\frac{1}{4}$ mantal, Djurkarsbo, 1 mantal, Domarbo, 1 mantal, Granberga, 1 mantal, Hallsjö, 1 mantal, Hartigbo, 1 mantal, Lenna, 1 mantal, Nordsjö, 1 mantal, och Rödje, 1 mantal, tillsammans $8\frac{1}{4}$ mantal, samt dessutom Domarbo och Hallsjö utjordar samt Rödje skatteäng;

18) Af *Vester Löfsta* socken, som består af $63\frac{9}{16}$ mantal, tillhöra $39\frac{9}{16}$ mantal Simtuna, och 24 mantal Thorstuna härad. De hemman som tillhöra Thorstuna härad äro: By N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, Fallet N:o 1, $\frac{1}{4}$ mantal, Gårdsjö N:o 1, 1 mantal, Horsbo N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, Sör Horsbäck, N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, Norr Horsbäck, N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, Kongsbo N:is 1 och 2, hvardera $\frac{1}{2}$ mantal, Molnebo N:o 1, 1 mantal, Mårtsbo N:o 1, 1 mantal, Nordmyra N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, Nordsjö N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, Orfvenbo N:o 1, 1 mantal, Sör Starfors N:is 1, 2 och 3, hvardera 1 mantal, Norr Starfors, 4 mantal, Wansjö N:is 1 och 2, hvardera 1 mantal, och Wansjö N:o 3, $\frac{3}{4}$ mantal;

19) *Sinäs* hemman, om $\frac{1}{2}$ mantal, upptaget i Enåkers sockens kyrkobok, är i jordeboken uppfördt såsom tillhörande Vester Löfsta socken;

20) *Nora* socken består af $49\frac{1}{4}$ mantal, af hvilka $45\frac{1}{8}$ tillhöra Wåla härad och de öfriga $3\frac{1}{8}$ mantalen, nemligen Hedkarsbo N:o 1, $\frac{3}{8}$ mantal, Ingbo N:is 1 och 2, hvardera $\frac{3}{4}$ mantal, Runhällen N:o 1, $\frac{1}{16}$ mantal, Räsbo N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, Sörbo N:o 1, $\frac{3}{8}$ mantal, Östa N:o 1, $\frac{1}{2}$ mantal, Östa N:o 2, $\frac{1}{4}$ mantal, och Östanäs N:o

1, $\frac{1}{2}$ mantal, samt dessutom Berg, som varit åsatt hemmantal, men nu såsom förmedladt blifvit underlagdt Ingbo, 2:ne skatteutjordar i Ingbo, och Nora kronoallmännings ängar, tillhöra Simtuna härad

21) Af *Öster Wåla* socken hörer Ingeborgsbo, $\frac{1}{2}$ mantal, i administrativt och judicielt hänseende till Upsala län, ehuru det är beläget närmare till Wåla kyrka och tingsställe, än till kyrka och tingsställe i Upsala län, och icke på något ställe med sin rågång berör Upsala-gränsen, utan endast angränsande hemman och lägenheter inom Öster Wåla socken;

22) Till *Harbo* socken höra i kyrkligt hänseende följande inom Upsala län belägna hemman och lägenheter, nemligen: i Wiksta socken af Norunda härad, oskattlagde torpen Grämuren, Persbo och Kämpebo, hörande under Nordmyra säteri i Björklinge socken; i Björklinge socken af samma härad: Håcksbo, $\frac{1}{2}$ mantal, Risbo utjord, i Harbo kyrkobok upptagen för $\frac{3}{16}$ mantal, Nordmyra säteri, 1 mantal, Näfverbo, i Harbo kyrkobok upptaget för $\frac{3}{8}$ mantal; samt i Bälunge socken af Bälunge härad, Wissbo Bolandet, $\frac{1}{4}$ mantal;

23) *Norby* och *Tärna* socknar tillhöra Simtuna härad i judicielt, men Öfver Tjurbo i administrativt hänseende;

Inom Wäsby fögderi. 24) Af *Hernevi* socken hörer Äs by, 3 mantal, i judicielt och administrativt hänseende till Upsala län;

25) Af *Sevalla* socken, hvars största del tillhör Ytter Tjurbo härad, höra Kylösa, 1 mantal, Mälby, mantal, och Wäsby, 3 mantal, tillsammans 5 mantal, till Simtuna härad;

26) På den i Mälaren belägne ön Hallingen, som hörer under Ängsö egendom, och öfver hvilken råskilnaden går emellan Westmanland och Södermanland, finnas tvenne torp, af hvilka det södra tillhör Fogdö socken i Södermanlands län, och det andra Ängsö socken;

27) *Österrunda* socken inom Westmanlands län är annex till Nysätra pastorat i Upsala län;

28) *Blåviken*, $\frac{1}{16}$ mantal, hörer i ecklesiastikt hänseende till Järlåsa socken af Upsala län, men i administrativt och juridiskt till Thorstuna härad af Westmanlands län.

De enskildheter, hvilka här ofvan blifvit anförda, angående länets indelning samt oregelbundenheterna uti densamma, torde kanske af någon anses öfverflödiga; men då denna berättelse är den första, som afgifves efter nytt formulär, har jag förmodat, att det för mången af berättelsens läsare kan vara angenämt att på ett ställe få i möjligaste mätto sammanförd länets indelning uti administrationens alla olika delar. Uti kommande berättelser behöfver då denna blott återopas uti allt, som under femårsperioden icke undergått förändring.

Den första karta öfver Westmanlands län, som förtjenar att nämnas, är den, som utgafs af framlidne Bergsrådet Baron Hermelin i sammanhang med hans kartor öfver Sveriges öfriga län och provinser. Den ägde mycket värde för sin tid och i synnerhet då man tager i betraktande de tillgångar till upplysningar, som kunde stå en enskild man öppna; men den första karta, som väl fyller sitt ändamål, är den som af Kongl. Topografiska Korpsen blifvit utgifven, affattad i 2:ne olika skalor, och dels med, dels utan utsatta bergs- och åssträckningar. Den är utgifven både i $\frac{1}{100000}$ af naturliga storleken, och i $\frac{1}{200000}$ deraf, samt för städerna i $\frac{1}{20000}$ skala. Öfver städerna och deras områden äro dessutom, på föranstaltande af Komitén för undersökning af grunderna för städernas beskattning, författade och utgifne kartor i $\frac{1}{20000}$ af naturliga storleken, och särskildt, för det bebyggda stadsområdet, i $\frac{1}{10000}$ af samma storlek. Socknekartor äro upprättade, men icke utgifna, öfver Sala och Kärrbo socknar samt öfver den Barkarö socken, som är belägen inom Tuhundra härad.

Af Professor Erdmann hafva i de södra och sydostliga delarna af länet *geologiska* undersökningar blifvit hållna, men någon karta eller beskrifning deröfver har ännu icke kommit till allmänhetens kännedom.

Kongl. Landtbruks-Akademiens Agrikulturkemist Professor Alexander Müller företog år 1860 på Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-Utskotts begäran en resa genom åtskilliga delar af länet, hufvud-

sakligast för att bedöma jordmånernas beskaffenhet. Öfver denna resa afgaf han i December samma år en berättelse, som finnes tryckt i 1861 års första häfte af kvartalskrift för Landtbrukare, utgifven på föranstaltande af Westmanlands Läns Hushållnings-Sällskap genom dess Sekreterare.

Den bästa skrift rörande detta län, som af trycket utkommit, i synnerhet då fråga är om länets naturbeskaffenhet, är ofvan åberopade år 1842, i sammanhang med Kongl. Topografiska Korpsens karta, till allmänheten utlemnade *Topografiska och Statistiska uppgifter om Westerås län*. Denna skrift har i många afseenden tjänat till ledning vid senare utkomna fullständigare redogörelser för länet, hvaribland i främsta rummet böra nämnas Beskrifning öfver Westerås län af Wilhelm Tham, utgifven år 1849, samt Landshöfdingarnes Femårsberättelser. Bland äldre tryckta skrifter, som kunna lemna upplysning om Westmanlands läns beskaffenhet, böra nämnas: *Beskrifning öfver Westmanland af Olof Grau*, Westerås 1754; *Beskrifning öfver städerna i Westmanland*, af Hülphers, Westerås 1778; Jacob Lohmans *Arboga kännning*, Stockholm 1737; Kyrkoherden Doktor J. E. Hallmans *Beskrifning öfver Köping*, Stockholm 1728; Petr. And. Nigri *Historiæ om Westerås Biskopar*, Stockholm 1744; *Berättelse om Sala Silfververk* af J. H. af Forselles, Stockholm 1818; *Historisk beskrifning öfver domkyrkan i Westerås*, af Lars Gustaf Solberg, Westerås 1834; *Försök till Historisk och Statistisk Beskrifning öfver Sala stad*, af Christoffer Norlin, Falun 1842, jemte *Bihang innehållande officiela urkunder från äldre och nyare tider angående Sala stad samlade i dess arkiv* och utgifne af samme man, Falun 1842; *Tunelds Geografi*, 2:dra delen, Stockholm 1828; *Försök till beskrifning om Norbergs Bergslags Härad och dess gamla Jern-Bergslag*, af J. L. Ångman, utgörande 6:te häftet af Westmanlands Läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps Handlingar, Westerås 1835.

2. Innevånare.

Länets folkmängd under åren 1856—1860 utvisas af hosföljande tabell N:o 1.

Tab. N:o 1.

Enligt 1855 års mantalslängder utgjorde folkmängden i länet 97,756 personer, hvaraf 51,934 betalande och 45,822 befriade från mantalspenningar.

Vid jämförelse emellan dessa båda qvinvennierna, före och efter år 1856, befinnes: a) att *hela folkökningen*, som under det förra utgjorde 2,306, under det senare gjorde 5,023 personer; b) att *årliga folkökningen*, som då, i medeltal, var 461 à 462 personer, nu, likaledes i medeltal, utgjort 1,004 à 1,005; c) att *antalet af dem, som betala mantalspenningar*, hvilket då minskats med 653, nu ökats med 2,104 personer; och d) att *de befriades* antal, som då ökats med 2,959, nu blott ökats med 2,919 personer.

Den *årliga folkökningen* har under åren 1856—1860 varit större än under något af de föregående år, hvilka varit föremål för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes berättelser. Den är det oaktadt icke så stor, som den borde vara, om icke särskilda, för provinserna omkring Stockholm gemensamma förhållanden föranledde rubbning i dess naturliga gång. Den hufvudsakliga orsak, som störer den, är den stora *utflyttning* af tjänstefolk och andra arbetare, som årligen sker *till Stockholm* och dess omgifningar. Närheten till hufvudstaden, den högre arbetsförtjänst, der kan erhållas, dess rörligare lif, dess nöjen, och den hastiga förkofran, dugligheten der stundom kan vinna, äro lika många lockelser af olika slag, som draga både den obetänksamme och den mera klokt beräknande till sig, för att der försöka lyckan. Visserligen återkommer en eller annan, men den stora mängden blir borta, och de inflyttningar, som i liten skala ske till detta län från andra orter, ersätta icke på långt när utflyttningarna. Hvad särskildt angår tillökningen i innevånarnes antal uti Westerås och Arboga städer, så har den hufvudsakligen härrört från inflyttningar af arbetsklassen, hvilken, i anseende till der rådande högre arbetslöner, lockas att der bosätta sig. I Arboga särskildt har tillväxten till betydlig del uppkommit genom den stora arbetspersonal, som sysselsattes vid det nya gjuteriet och den nya mekaniska verkstaden.

Utdyftningarna till främmande länder äro högst obetydliga och inskränka sig till några få personer, allmännast *mormoner*, hvilka, utan att rätt känna ens den lära, till hvilken de slutit sig, och deraf erfarande otrefnad i sin hemort, hoppas på bättre förhållanden uti länder, der deras lefverne och laster icke äro kända, och dit dem blifvit beredda reseunderstöd utaf för dem alldeles främmande händer.

Något inflytande, värdt att omtalas, kunna icke hvarken *årsväxterna* eller *sjukdomar af smittbar beskaffenhet*, som under åren 1856—1860 inom provinsen ägt rum, anses hafva utöfvat. Visserligen hafva både *kolera* och i vissa trakter hastigt dödande *hjernfebrar* samt *skarlakansfebrar* och *messling* visat sig, i synnerhet år 1857, men de hafva likväl icke varit af någon allmänt härjande beskaffenhet, och något egentligt inflytande på folkmängden kunna de icke anses hafva utöfvat, i synnerhet som icke sällan händer, att vid sådana tillfällen andra sjukdomar, som väl icke så hastigt döda, men för framtiden undergräfvat helsan, blifva mindre rådande.

Förutom hvad sålunda blifvit nämnt angående orsakerna till folkmängdens mindre starka tilltagande inom detta län, än man borde kunna hoppas af fredslugnet och näringarnas ökade lif, synas inga *egendomligheter* här förefinnas af den beskaffenhet, att de förtjena att särskildt nämnas, hvarken i afseende på *giftermålenes talrikhet* eller *fåtalighet*, *nativitets- och mortalitetsförhållandena*, förekommande lyten och sjukdomar eller dylikt; ty den omständigheten, att en stor mängd personer af allmogen och den arbetande klassen i förtid blifva krymplingar, eller åtminstone mindre arbetsföra, dels af gikt, rheumatism och andra inre sjukdomar, dels af yttre skador och åkommor, är för denna med Rikets öfriga provinser gemensam, och till en stor del uppkommande dels af dessa personers ännu temligen allmänna böjelse att, vid sökandet af läkemedel emot sjukdomar och åkommor, hellre vända sig till så kallade kloka gubbar eller gummor, än till läkare, dels af en illa sedd hushållningsanda och fruktan för utgifter, då de icke inse, att de större kostnader, som förorsakas af en ordentlig läkarevård och ändamålsenlig medicin, äro vida bättre använda, enär de oftast leda till helsans förbättrande eller återställande, än de icke alltid ringare utgifterna till okunniga qvacksalvare, som lemna patienterna obotade eller för framtiden lytta eller mindre arbetsföra. Det enda, som särskildt torde kunna nämnas, är att genom den grufvebrytning, bergshandtering samt kolning, som i en betydlig del af detta län idkas, flera olyckshändelser och skador å lif och lemmar förorsakas, än ibland den befolkning, hvars hufvudsakliga sysselsättning är åkerbruket. Något särskildt inflytande på de särskilda förhållanden, hvilka utgöra föremål för folkmängds-statistiken, synes mig inom detta län icke kunna sökas i någon *tätare eller glesare sammanboende befolkning*.

Som Westmanland är bland Rikets provinser en af dem, hvilka först blifvit befolkade, och inga egentliga inflyttningar hit skett från främmande länder eller från de delar af Sveriges gamla besittningar, der andra språk än det Svenska begagnas, finnas här inga Svenska undersåter, som icke tala eller förstå vårt språk, hvadan inga särskilda administrativa förfoganden kommit i fråga i afseende på *innevånare som tala främmande språk*.

Schismatiska rörelser hafva icke förekommit af sådan beskaffenhet, att de medfört bildandet af särskilda församlingar inom detta län; men nästan hvarje år hafva, än i den ena, än i den andra församlingen, oroande religiösa sammankomster ägt rum, i de allra flesta fall föranledda af kringresande okunniga kolportörer och predikanter, hvilka banat väg för derefter kommande proselytmakare i *baptistisk* och *mormonisk* anda, som då icke haft svårt att verka på förut uppeldade och fanatiserade sinnen. Detta har ock föranledt, att en och annan öfvergått, ehuru i allmänhet hemligen, till baptismens och mormonismens läror. Dock får man erkänna, att de, som veterligen sålunda öfvergått, nästan utan undantag hört till dräggen af befolkningen, såsom exempel hvarpå kan nämnas, att 3:ne personer, hvilka hos Konungens Befallningshafvande sökte pass för utflyttning till Amerika, under uppgift att de voro mormoner och ville begifva sig till dervarande mormonstat, voro i så utblottad belägenhet, att pass dem icke kunde meddelas, och dessutom mannen känd för högst oordent-

ligt lefnadssätt, och qvinnorna hvardera försedda med ett à två oäkta barn. Dessa schismatiska rörelser, oftast föranledda af egennyttan och andra oädla bevekelsegrunder hos enstaka personer, äfvensom den öfverdrift, hvartill verkligen ädla och goda kristna, af för långt gånget och obetänkt nit, låta sig hänföras, erfordra den allra försigtigaste och lugnaste behandling af Embetsmyndigheterna, så att man dels hvarken låter ofoget gå så långt, att det störer de lugna innevånarna i deras tro och deras hemfrid, eller genom allt för allvarsamma åtgärder retar sinnena och framkallar martyrer, dels icke för samhället förlorar det stora gagn, som just dessa rörelser framkalla, då de hos många goda kristna, men i synnerhet hos dem, som väl vilja följa kristendomens läror, men med mera likgiltighet deruppå tänka, väcka mera lif, varmare känslor och ifrigare nitälskan att göra sig mera bekanta med kristendomens herrliga grund. Mycket, mycket återstår ännu, och kommer alltid att återstå att önska; men det omdöme torde emellertid kunna vågas, hvad denna provins angår, att vördnaden för religionen, aktningen för dess läror samt ogillandet af hädelser emot eller skänt öfver det heliga för hvarje år mer och mer tilltaga, ehuru dessa känslor ännu ej hos allmänheten hunnit till sin rätta ståndpunkt, den att bära frukt genom gerningarna.

Byggnaderna äro hos allmogen, nästan utan undantag, uppförda af knuthugget timmer, och täckta med torf, bräder, halm, tegel eller spån. På boningshusen begagnas likväl sällan halm, och begagnandet af tegel eller takspån såsom taktäckning har under senare år betydligt tilltagit. I många trakter äro boningshusen stora och rymliga, försedda med öfvervåning, men blott på få ställen äro dessa öfre rum ordentligt inredda och tapetserade. Sällan förses fenstren med hakar, ehuru oftast stora rutor, två à tre i höjden, begagnas, utan äro de allmännast tillstängda med spikar, som blifvit löst inslagna på yttre sidan. Äfven på de ställen, der lägre byggnader begagnas, äro dock rummen någorlunda stora, så att de i allmänhet borde vara sunda, om blott lättare tillfälle finnes att öppna fenstren. På en och annan större egendom är boningshuset af tegel, likasom äfven på några ladugårdshusen äro uppförda af gråsten eller tegel. Städerna äro mest byggda af träd, men der finnas dock några stenhus; taken få der icke läggas af torf, bräder eller halm. Kyrkorna äro, med högst få undantag, af sten. I Westerås har ett nytt vackert rådhus blifvit bygd, och domkyrkan har, med understöd af allmänna medel, undergått en betydlig reparation, som gifvit den både in- och utvändigt ett betydligt förskönadt utseende.

Priset på *byggnadsmaterialier* af träd är inom Westmanland ännu så mycket lägre än af sten, att till och med i städerna ännu icke någon förhoppning förefinnes, att det solidare byggnadssättet snart kan blifva allmänt; och hyrorna i städerna kunna i allmänhet ännu icke lemna den ersättning, som fordras för att med vår höga räntefot godtgöra räntan å det större kapital, som nedlägges i stenhusbyggnader.

Ved, denna i vårt klimat vigtiga artikel för innevånarnes välbefinnande, finnes ännu tillräckligen inom denna provins att tillgå, till pris, hvilka, ehuru de under sista decennierna stigit med 33 à 50 procent, likväl icke kunna anses alltför höga, då man beräknar arbets- och transportkostnaden. Den består allmännast af björk, tall och gran, och finnes temligen tillräckligt att tillgå i länets norra delar, men i de södra äro skogarna mycket uthuggna, så att transportererna blifva längre och prisen i följd deraf högre.

Klädedräkten inom Westmanland äger ingenting egendomligt, som karakteriserar provinsen. Såsom följd deraf undergår den ock mera förändring, än på många andra orter. Hattar begagnas t. ex. nu mycket litet af allmogen, som mest nyttjar mössa. Ökade arbetslöner och minskade priser å fabriksstillverkningar hafva föranlett minskning i bruket af hemväfda yllekläder och ett allmännare begagnande dels af gröfre kläden, dels af bomulls- eller bomullsblandade väfnader. Frukansvärdt är, att misshushållning härigenom uppkommer, då de af bomull eller bomullsblandning tillverkade kläderna hvarken äro så varma eller så varaktiga, som hemväfda af oblandad ull.

De egentliga dagliga *födoämnen* äro desamma, som de länge varit, bröd, gröt, kött, smör, mjölk, salt fisk och potatis. Skilnaden emot äldre tider torde egentligen ligga deruti, att sedan något mera välmåga

finnes hos allmogen än förr, de dyrare sorterna, såsom kött och smör, mera begagnas, och att kaffe kommit i dagligt bruk, hvaremot *bränvinet* i allmänhet icke dagligen begagnas. Hvad missbruket af detta senare beträffar, så har det mycket aftagit på landet, men i städerna torde skilnaden icke vara så stor, helst allmogen, då den kommer till staden för att sälja sina produkter, icke sällan, just med anledning deraf att bränvin icke på landet är så lätt att få, då begagnar det alltför mycket. Priset derå är likväl ännu alltför lågt. Öl, i synnerhet det så kallade Bäjerska, har mycket intagit bränvinets ställe, hvilket torde kunna anses såsom en lycklig förändring; men hvad som icke är så alldeles bra, är att på sådana ställen, der brända eller destillerade spritdrycker icke få försäljas, ofta hållas allmänheten tillhanda så kallade viner, hvilka väl icke vid domstol anses såsom spritdrycker, men likväl förorsaka både rus och ohelsa.

Hvad *snygg* och *renlighet* beträffar, visa sig dessa båda egenskaper naturligtvis mycket olika hos olika individer, men icke kan man säga, att de utgöra något karaktersdrag hos Westmanlänningen. På helgedagen, eller eljest då han skall vara klädd, är han väl nästan alltid snygg, men inom hans hem är icke renlighet dagligen rådande. Hans sängkläder och hans bädd äro allmänligen goda, men eljest äro hans *beqvämligheter* ganska ringa. Den förmögnare allmogen gör likväl härifrån undantag; hos den finner man möbler af ganska god beskaffenhet.

Folknöjena bestå nästan uteslutande af dans och bevistandet af ortens marknader. Danserna äro mycket omtyckta; och vid marknader inställer sig nästan hvarje dräng eller piga, äfven om inga uppköp behöfva komma i fråga.

Tab. Litt. A. *Sockenbibliotheker* finnas i allmänhet i hvarje socken, på sätt nedanstående tabell Litt. A. närmare utvisar, men i de flesta uti ganska outbildadt skick och på många ställen ännu föga begagnade.

Tab. Litt. A.

Sockenbibliotheker.

	Antal.			Antal.		
	Arbeten.	Band.		Arbeten.	Band.	
St Ilians			Gemensamt med Westerås stadsförsamling.			Början är gjord för insamlande af medel till gemensamt bibliotek. Ett enskildt sådant finnes vid Stockkumla, som är tillgängligt för hela socknen.
Skerikes	—	—	Har icke bibliotek och har ej börjat bilda något. Pastor anför att socknen är så betungad af kommunala utskylder, att tillgång för inköp af böcker icke kunnat beredas. Vid Folkskolan finnas likväl åtskilliga böcker, som kunna med framgång läsas af allmogen.	Dingtuna	—	
Romfartuna			Hade ett mindre bibliotek före perioden af denna berättelse. Det har nu ökat med gåfvor från Hushållnings-Sällskapet och enskilde.	Lillhärads	20	{ Till större delen i Landthushållning samt arbetet Läsning för Folket.
Skultuna		60	Grundadt på tillfälliga anslag ur Skolkassan.	Lundby		Början är gjord till bildandet af ett bibliotek.
Haraker, Fläckebo			Dessa socknar hafva gemensamt bibliotek vid Svanå bruk, bildadt år 1858 genom gåfva af Herr Major Edman. Det hålles alla dagar öppet för utlåning.	Rytterne	10	{ Är under tillökning medelst frivilliga bidrag i kontanter och böcker.
Hubbo	—	—	Har ej något bibliotek, men vid Norbergsskolan i socknen finnes en boksamling af 80 nummer, som står en hvar af församlingens medlemmar öppet att begagna.	Säby	25	Begagnas föga.
Tillberga			Ett obetydligt, grundadt år 1860.	Svedvi	148	Begagnas flitigt af allmogen.
Badelunda			Har ett litet bibliotek, grundadt år 1860 dels genom afgift per hemman, dels genom gåfva af församlingens Pastor Doktor Telbom.	Kolbäcks	20	{ Begagnas temligen flitigt, men blefve det ännu mera, om ej en liten veckoavgift vore ålagd, som ock derföre kommer att borttagas.
Irsta	90			Munktorps	60	Begagnas af allmogen temligen flitigt.
Kungsåra			{ Endast några af Hushållnings-Sällskapet erhållna skrifter.	Berg	100	Begagnas temligen allmänt.
Kärrbo	100		{ Till större delen skänkt af Kapten C. R. von Post på Frösåker.	Ramnäs	120	Begagnas temligen flitigt af allmogen.
Barkarö			Början till bildande af ett bibliotek är gjord.	Sura	184	Läsas flitigt.
				Arboga lands-		{ Kostnaden för det här befintliga biblioteket upp- går till 300 R.dr R.mt.
				Björskogs		Do till 239 R.dr 52 öre.
				Himmeta		{ Här finnes ett bibliotek, inrättadt år 1855 för 150 R:dr och sedan tillökt genom enskild gåfva till lika belopp.
				Medåkers	200	Inköpt för 400 R:dr R.mt.
				Skedvi	90	{ Grundadt 1858 genom gåfva af enskild person, sedermera tillökt, men ej flitigt begagnadt.

I den mån allmogen snart kommer att bestå af personer, hvilka alla genomgått folkskolan och således mera obehindradt kunna begagna böcker äfven rörande andra ämnen än de kyrkliga, komma otvifvelaktigt sockenbibliothekerne att blifva mera begagnade och vinna mera intresse för socknarnas innevånare. På valet af böcker kommer likväl ganska mycket att bero. Naturligtvis böra religionsböckerna samt populärt författade moraliska skrifter och böcker utgöra sockenbibliothekernes kärna, men nödvändigt är, att de äfven innehålla böcker i andra ämnen, såsom jordbruket, boskapsskötseln, binärningar, historia samt kännedom om fäderneslandet och främmande länder, i sammanhang hvarmed sannfärdiga rese- och naturbeskrifningar kunna vara af mycket gagn och intresse.

Vid 1860 års slut hade inom detta län ingen *förening till öfning i vapens bruk* börjat att bilda sig.

Allmogen inom Westmanland är i allmänhet temligen väl bergad. Den som med omtänka och ordning sköter sitt, kan till och med anses välmående, och många finnas som äro förmögne. Den *dagsverkande och tjänande* klassens tillstånd har betydligt förbättrats under denna femårsperiod, hufvudsakligen genom den förökade efterfrågan efter arbete och arbetslönernas derigenom uppkomna förhöjning. Ännu kan man väl icke finna, att detta visat sig i någon tanka på besparing för kommande tid eller för ålderdomen, utan snarare uti begagnandet af bättre födoämnen och bättre, till en del öfverflödigt goda, kläder; men sådan är i allmänhet följderna af hvarje hastig förändring, att nemligen småpassionerna först tillfredsställas, innan omtanken utvecklas. Får någorlunda högt pris på arbetet fortfara, kommer nog en förståndigare ande att blifva verksam. Emellertid är det en glädjande tanke, att ingen arbetare, om hans familj icke är alltför talrik, numera behöfver frukta för nöd, så länge han får behålla helsa och krafter. De så kallade *backstugusittarnes* antal är i Westmanland ganska stort, men man har icke mera skäl att klaga öfver denna klass, än öfver

Fortsättning af Tab. Litt. A.

Sockenbibliotheker.

	Antal.					Antal.		
	Arbeten.	Band.				Arbeten.	Band.	
Fellingsbro.....	—	360	} Tvenne biblioteker, det ena vid kyrkan, det andra vid Finnåkers bruk, hvardera med 180 band; kostnaden uppgår till 362 R:dr 64 öre.	Norrby	finnes		Anlitas gerna af församlingen.	
Torpa	—	—		} Åtgärder vidtagna för bildande af bibliotek.	Möklinta	finnes		Dito dito.
Kung Carls	—	—	Dito dito.		Öster Wåla.....	finnes		Dito dito.
Setterbo	—	—	} Ett mindre påbörjad; en komité för sakens bedrivande utsedd, men ej understödd af församlingen, som vägrat bidrag till inköp af böcker.	Harbo.....	finnes ej			
Kungs-Barkarö ..	—	—		Början är gjord till bildande af ett bibliotek.	Nora	finnes ej		
Köpings lands- ..	—	—	Dito dito.	Huddunge	finnes		Anlitas gerna af församlingen.	
Bro.....	—	—	Biblioteket här kostar 150 R:dr R:mt.	Vester Löfsta.....	finnes		Dito dito.	
Malma	—	—	} Åtgärder vidtagna för anskaffande af bibliotek.	Enåkers	finnes ej			
Odensvi	—	—		Dito dito.	Thorstuna.....	120		Bildades år 1846.
Skinnskattebergs ..	finnes		Anlitas gerna af församlingen.	Hernevi	finnes ej			
Gunnilbo	finnes		Dito dito.	Österrunda.....			} Inom denna socken finnes ett mindre bibliotek, och beslut om dess utvidgande har blifvit fattadt.	
Heds	finnes		Dito dito.	Hvittinge	100			Bildades år 1849.
Norbergs	finnes		Dito dito.	Simtuna	119		} Biblioteket bildades år 1857 genom ägaren till Albäcks egendom, Löjtnant Nyman, som dertill skänkte 100 R:dr, hvarför 37 band inköptes. Vid periodens slut hade biblioteket ökat till 119 band.	
Westanfors	finnes		Dito dito.	Altuna	59			Bildades år 1858.
Karbennings	finnes		Dito dito.	Frösthults.....	76		Bildades i Januari 1860.	
Vester Wåla.....	finnes		Dito dito.	Björksta	finnes ej			
Vester Fernebo ..	finnes		Dito dito.	Thortuna	finnes ej			
Kumla	finnes		Dito dito.	Sevalla	finnes ej			
Kila	finnes		Dito dito.	Ängsö.....	finnes ej			
Tärna	finnes		Dito dito.					
Sala lands-	finnes		Dito dito.					

någon annan. Tvärtom kan man i allmänhet säga, att den är stillsam och arbetsam. Den hos Svensken rådande önskan, att äga en egen bostad, verkar förmånligt hos denna klass, och backstugusittaren tycker sig, genom den egna stugan och den oftast för lifstiden, så länge han uppför sig ordentligt, betingade rättigheten att hafva den qvarstående på samma plats, vara en slags fastighetsägare. Denna känsla stöder hans arbetsamhet och sedlighet, på samma gång som den bibehåller hans kärlek för fosterjorden.

Westmanländningen i allmänhet låter numera gerna sina barn *begagna folkskolan*. Han inser allt mer och mer dess gagn, ehuru han någon gång grufvar sig för de kostnader, den medförer. Säkerligen finnas nu högst få, som icke anse den outhärlig. De som numera tredskas att ditsända sina barn äro, med högst få undantag, endast sådana, som genom nöd och bekymmer blifvit för allt likgiltige, och således äfven för sina barns framtid och uppfostran. Den allmänna *sedligheten* har väl snarare förbättrats än försämrats, men oändligen mycket återstår ännu att i det afseendet önska. Bränvinssupandet har, såsom ofvan blifvit nämnt, förminskats på landet, hvarigenom förbrytelsers antal äfven blifvit något mindre, men ännu äro begreppen om rätt och orätt för litet utvecklade hos den icke bildade klassen. Så anses t. ex. skogsåverkan nästan icke såsom något brott, och få äro de, som göra sig samvete af att i handel narra andra. Skadligast af allt verkar likväl lättsinnigheten i lefnadssätt könen emellan. De oäkta barnens antal är ganska stort, och bland den arbetande klassen förlorar ganska ofta qvinnan ingenting i anseende bland sina likar, om hon blifver moder utan att vara gift. Det är alldeles icke ovanligt, att sådana qvinnor sedermera ingå giftermål, och det med andra personer än dem, som varit fäder till deras barn. I ganska många, kanske de flesta fall, blifver barnfadren icke känd, eller undandraget han sig af tredskande eller oförmåga att bidraga till barnets underhåll, så att detta ofta vanvårdas eller faller fattigvården till last. Måhända flertalet af dessa barn blifva således opålitliga medborgare, så väl genom bristen på uppfostran, som derigenom att allmänna lagen, på ganska goda skäl, i vissa afseenden ställer dem i sänre förhållanden till föräldrar och anhöriga, än personer födda af äkta säng, och lyckligt vore i sanning, om icke denna på sitt sätt paria-klass i en framtid blefve för samhället farligare, än man kan föreställa sig. Hoppas bör man likväl, att den vida bättre sedlighet, som hos den bildade qvinnan i detta afseende numera finnes, än under de sista 100 åren, så småningom skall bereda en välgörande eftersyn äfven för den mindre bildade, att folkskolan äfven i detta afseende skall verksamt bidraga till bättre förhållanden, och att i främsta rummet en varmare och renare gudsfruktan skall, genom ett upplyst och nitiskt presterskaps bemödande, komma att verka helsosamt till förbättrande af dessa förhållanden och af sedligheten i allmänhet.

3. Näringar.

Tab. N:o 2. A) och B) *Jordbruk och Boskapsskötsel*. Med anledning af den anvisning, som formuläret lemnar, och hysande den mening, att svårigen, och åtminstone icke utan upptagande af mycket längre tid än nu kan medgifvas, tillförlitligare uppgifter rörande åkerbruket och boskapsskötseln för det närvarande skulle kunna erhållas, än de, som blifvit lemnade till Kongl. Finans-Komitén, anser Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sig böra grunda sin berättelse i dessa delar på ofvannämnde uppgifter. Denna grund torde så mycket hellre kunna antagas, som det är, för hvilket de lemnades, nemligen 1858, just utgör medelåret af de fem, hvilka denna berättelse skall omfatta, och som uppgifter af sådan beskaffenhet, som de, hvilka i dessa båda ämnen skola afgifvas, långt ifrån att kunna vara absolut riktiga, i alla fall endast kunna anses såsom approximativa, i synnerhet då fråga är om medeltalet för fem år. Ett ytterligare skäl för antagandet af denna grund för berättelsen i dessa delar synes äfven ligga deruti, att då den hittills följda tabellformen, i hvilken uppgifterna rörande utsädesafkastning och kreaturs antal, jemte en mängd till jordbruket ej hörande ämnen, hittills blifvit sammanförda med klassifikation efter hemmanens kamerala natur, icke ansetts böra bibehållas, och efter all anledning jordbruksstatistiken före nästa femårsberättelses afgifvande erhåller större omfattning och andra

målsmän än Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, det icke skulle vara särdeles ändamålsenligt att för berättelsen i dessa delar söka andra grunder, än de, som redan finnas.

För att bereda den största möjliga enhet, rigtighet och fullständighet i de meddelanden, som å sockenstämma af Församlingarna begärdes till Finans-komitén, utsågos bland Hushållnings-Sällskapets ledamöter eller andra lämpliga personer, vissa män, för att, inom länets särskilda socknar, å Hushållnings-Sällskapets vägnar öfvervara och tillhandagå vid besvarandet i sockenstämmorna af de frågor, hvilka komitén för ändamålet uppställt och uppgifvit att särskildt från hvarje församling besvaras; och åt desse män uppdrogs tillika att, för ändamålets fullständigare vinnande, med sig förena andra sakkunnige män i socknen. Desse för hvarje socken utsedde Hushållnings-Sällskapets ombud sammanträdde derefter distriktsvis, sedan sockneuppgifterna blifvit samlade, för att med hvarandra jemföra socknarnas meddelanden och dels uti dem bereda rättelse innan de insändas, i händelse alltför stora olikheter socknarna emellan hade uppkommit, dels efter rådplägning sins emellan lemna sitt yttrande i sådana punkter, der resultatet möjligen blifvit alltför olika inom olika socknar; och slutligen var vid dessa distriktssammanträden, för att ytterligare tillvägabrinda största möjliga enhet, någon ledamot af Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-utskott närvarande, till upplysningars meddelande.

Enligt de sålunda uppkomna uppgifterna från socknarna på landet och från städerna, är i nedannämnde afseenden förhållandet följande:

Vidden af den odlade jorden, således af öppen åker och af gräsmark, som ingår i vixelbruk, är inom socknarna på landet 150,534 $\frac{1}{2}$ geometr. tunnland, samt i städerna: Westerås 870, Arboga 605, Köping 540, Sala 1,227, tillsammans 153,776 $\frac{1}{2}$ geometriska tunnland.

Vidden af den naturliga ängen, hvarmed afses all till höslätter begagnad gräsmark, som dels aldrig varit plöjd, dels endast plöjd högst undantagsvis för att med säd eller gräsfrö besås, är inom socknarna på landet 143,288 $\frac{1}{2}$ geometr. tunnland, samt i städerna: Westerås 390, Arboga 686, Köping 294, Sala 3,967, tillsammans 148,625 $\frac{1}{2}$ geometr. tunnland.

Jordens *beskaffenhet* i allmänhet ligger emellan god och medelmåttig. Flertalet af socknar på landet har nemligen uppgifvit jorden vara medelmåttig, omkring en åttendedel att den är god, och ungefär en trettondedel att den är svag; alla öfriga att den är af blandad beskaffenhet. Allmänna omdömet måste således blifva: öfver medelmåttan. Hvad städerna särskildt angår, är den uppgifven vara god i Arboga och Köping, och af blandad beskaffenhet i Westerås och Sala.

Allmänna *brukningssättet* är tvåskiftesbruk, med klöfver, ärter, potatis och någon gång rofvor på trädan. Enligt uppgifterna begagnas nemligen detta brukningssätt nästan uteslutande i 30, och öfvervägande i 32 socknar; i 3 socknar begagnas vixelbruket allmänt samt i 3 andra öfvervägande; och i en begagnas tredingsbruket öfvervägande. Hvad städerna angår, begagnas tvåskiftesbruket i Köping, tvåskiftes- och vixelbruk i Arboga, treskiftes- och vixelbruk i Westerås och alla tre slagen i Sala. Emellertid griper med hvarje år vixelbruket mer och mer omkring sig, och en betydligt utvidgad klöfverodling visar ett bestämdt sträfvande att småningom bereda möjligheten att dertill öfvergå.

Årliga utsädet per tunnland är af socknarna och städerna uppgifvet:

af hvete	minst till 16 kappar, högst till 1 tunna;
» råg	» » 16 » » 1 tunna;
» korn	» » 20 » » 1 tunna 8 kappar;
» hafre	» » 24 » » 2 tunnor;
» blandsäd	» » 24 » » 1 tunna 24 kappar;
» ärter	» » 16 » » 1 tunna 8 kappar;
» potatis	minst till 3 tunnor 16 » » 9 tunnor.

Blandsäden består af hälften korn och hälften hafre. Beträffande utsädet per tunnland af andra rotfrukter än potatis, samt af lin och hampa, äro uppgifterna till Finans-komitén så olika, att icke någon tillförlitlighet kan åt dem lemnas. Dessa växter begagnas i alla fall så litet inom provinsen, att de ganska väl här kunna uteslutas.

Tab. Litt. B. *Tunnlandtalet* af jord, som begagnas till odling af hvete, råg, korn, hafre, blandsäd, ärter och potatis utgjorde, efter uträkning enligt de uppgifter som till Finans-komitén afgäfvos, år 1858 det i nedanstående tab. Litt. B. utförda.

Drager man detta belopp från ofvanstående uppgift om vidden af den odlade jorden, så återstå 75,914 tunnland 21 kappland, hvilka dels ligga i träde, dels användas till odling af lin, rofvor och klöfver samt andra foderväxter.

Tab. N:o 2. Hela *årliga utsädet* såväl som utsädet på tunnland gjorde, enligt uppgifterna till Finans-komitén, det i tabellen N:o 2 upptagna.

Tab. Litt. C. *Skörden*, uppskattad i korntal af utsädet, och med dettas afdrag, har af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, enligt de årligen ingångna tredje årsväxtberättelserna, blifvit bedömd på sätt följande tabell Litt. C. utvisar.

Tab. Litt. D. Med ledning här af, och med antagande, till grund för beräkningen, af samma utsädeskvantiteter, som i uppgifterna till Finans-komiten blifvit antagna, anses skördens belopp, såväl med som utan afdrag af utsädet, hafva varit det i tab. Litt. D. å motstående sida upptagna.

Årliga förbrukningen af spannmål, och särskildt af de olika sädeslagen, kan nu icke annorlunda uppgifvas, än att, med ledning af de upplysningar, som inhemtades för Finans-Komiténs räkning, Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-Utskott, såsom svar på enahanda fråga, yttrade, att, med afseende såväl å den förknappning, hvilken många mindre bemedlade hushåll, deribland många statfolks, måste underkasta sig, som å den stora förbrukningen af potatis, hvilken mångenstädes till icke ringa del förminskar spannmålsförbrukningen, och å det stora antalet af barn och minderåriga, två tunnor spannmål kunde anses såsom ett temligen tillförlitligt medeltal. Om man, för enklare räknings skull, antager folkmängden till 100,000 personer, som

Tab. Litt. B. *Tunnland jord använde till odling af nedanstående sädeslag.*

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
	Tunnland.	Tunnland.	Tunnland.	Tunnland.	Tunnland.	Tunnland.	Tunnland.
På laudet	4,486: —	37,579: 17	7,652: 25	14,917: 21	4,825: 25	2,040: —	3,816: 11
I Westerås	80: —	260: —	112: —	160: —	173: 11	13: 11	11: 8
» Arboga	46: 21	205: 22	20: —	100: —	20: —	5: —	18: 24
» Köping	17: 11	266: 21	14: 25	3: —	8: —	4: —	40: —
» Sala	50: —	290: —	240: —	133: 11	160: —	53: 11	37: 16
Summa	4,680: —	38,601: 28	8,039: 18	15,314: —	5,187: 4	2,115: 22	3,923: 27

Tab. Litt. C. *Skörden i korntal af utsädet och med dettas afdrag.*

År.	Allmänt bedömande öfver sädesafkastningen.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
1856	Något under medelmåttan	3	6	4	2	3	2	2
1857	Något öfver medelmåttan	5 å 6	6	5 å 6	5	6	5	4 å 5
1858	Öfver medelmåttan	7	5 å 6	4 å 5	4	4 å 5	3 å 4	7
1859	Fullt medelmåttig	4 å 5	5 å 6	5 å 6	5	5	4	7 å 8
1860	Icke obetydligt under medelmåttan	5 å 6	5	5	4 å 5	5 å 6	6	3 å 4

den också ungefärligen utgjorde under medelåret 1858, blir hela årliga förbrukningen af alla sädeslag till föda åt menniskor..... 200,000 tunnor;

till utsäde fordras enligt ofvanstående uppgifter..... 66,486 d:o;

af spanmål anses ungefärligen användas till kreaturens utfodring, enligt hvad

här nedan närmare uppgifves 84,000 d:o;

då hela årliga förbrukningen blir 350,486 tunnor.

Om nu antingen medeltalet af skördens belopp för åren 1856—1860, utan afdrag af utsädet, eller den i uppgifterna till Finans-komitén antagna skörden lägges till grund, då i förra fallet hela den årliga skörden blir 397,073 och i det senare 420,289 tunnor, blir i båda fallen skörden inom länet mer än tillräcklig och lem-nar ett öfverskott, att till andra orter afyttra. Detta belopp kan beräknas till 46,500 à 69,800 tunnor.

Hvad priserna å sädeslagen angår, så voro de, enligt de årliga markegångstaxorna, de i följande Tab. Litt. E. tabell Litt. E. utförda.

Något annat understöd för missväxt och annan skada å gröda har icke under denna period ägt rum, än ett undsättningslån, som år 1856 af Eders Kongl. Maj:t beviljades åt Lånsta byamän samt enkan Anna Pehrs-dotter i Kifsta och Anders Myrberg i Muren, till ett belopp af 1,500 R:dr R:mt, i anseende till liden hagel-skada. Vilket var lånets återbetalande utan ränta inom ett år derefter, hvilket ock fullgjordes.

Tab. Litt. D.

Hela skördebeloppet.

	Med afdrag af utsädet.							Utan afdrag af utsädet.						
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
År 1856 Tunnor	9,732	171,235	31,264	38,688	17,955	3,108	49,980	12,976	199,774	39,080	58,032	23,940	4,662	74,970
» 1857 »	17,042	171,235	42,989	96,720	35,830	9,693	99,960	20,286	199,774	50,805	116,064	41,895	8,547	137,445
» 1858 »	22,708	156,964	35,172	67,709	26,932	10,878	174,930	25,952	185,503	42,988	87,048	32,917	12,432	203,920
» 1859 »	13,798	156,964	42,989	77,376	29,925	11,655	247,425	17,042	185,503	50,805	96,720	35,830	13,209	218,415
» 1860 »	17,042	142,695	39,080	116,064	32,917	9,324	87,465	20,286	171,234	46,896	135,468	38,822	10,878	112,455
Summa	80,322	799,093	191,494	396,557	143,559	44,658	659,760	96,542	941,788	230,574	493,332	173,404	49,725	747,205
Och medeltal för de 5 åren	16,064	159,819	38,299	79,311	28,712	8,932	131,952	19,308	188,358	46,115	98,666	34,681	9,946	149,441
I uppgiften till Finans-komitén be-räknades årliga skörden till								24,475	196,970	51,627	102,250	35,654	9,313	171,200

Tab. Litt. E.

Markegångspriser.

	Enligt Förordningens formulär Litt. A.												Enligt Förordningens formulär Litt. B.											
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.						
År 1856	36	—	18	50	16	50	9	75	13	12	27	—	32	37	21	—	17	06	9	62	13	34	—	—
» 1857	25	12	14	50	13	—	7	50	10	25	20	62	31	—	17	75	15	50	9	—	12	25	—	—
» 1858	18	90	11	02	10	47	6	50	8	48	16	70	23	—	12	31	11	65	6	50	9	07	—	—
» 1859	18	—	11	25	10	25	6	75	8	50	16	—	20	—	11	50	11	—	7	50	9	25	—	—
» 1860	20	—	13	—	11	50	7	50	9	50	16	—	20	—	11	50	11	—	7	51	9	25	—	—
Medeltal	23	60	13	65	12	34	7	60	9	97	19	26	25	27	14	81	13	24	8	02	10	63	—	—

Någon egentlig *odling af nya sädesslag* kan icke anses hafva ägt rum, ehuru bland annat blifvit gjorda några försök med fodermjajs, hvilka dock sedermera icke blifvit i ökad skala fullföljda.

Trädgårdsskötseln och fruktträdsodlingen drifvas egentligen blott på herregårdar, och äfven der mer eller mindre omsorgsfullt. De synas likväl vinna något mera uppmärksamhet än förr, och äfven hos allmogen ser man på ett eller annat ställe, att några fruktträd planteras, och att en eller annan trädgårdssäng finnes anlagd för odlande af de allra vanligaste trädgårdsväxterna. Ganska mycket återstår ännu att önska i denna väg, och någon betydlig framgång står knappast deruti att vinna, förr än man lärer att så sköta trädgårdarna, att af dem kan påräknas någon verklig behållning, hvilket med högst få undantag nu icke är förhållandet. De höga arbetslönerna och bristen på arbetsfolk göra dem mycket dyrskötta. Måhända skall likväl hågen för denna binäring något lifvas derigenom, att vid åtskilliga folkskolor undervisning lemnas åt barnen angående trädgårdsväxternas och trädgårdsjordens enklaste behandling.

Tab. N:o 3. Då antalet af *vinterfödda kreatur* säkerligen icke undergått någon väsentlig förändring från år 1858 till 1860 års slut, och all anledning är att förmoda, det tillförlitligheten af de uppgifter, som i detta afseende lemnades till Finans-komitén, är fullt ut lika stor, som den, hvilken genom nu infordrade särskilda uppgifter skulle kunna vinnas, upptagas här i bifogade tabell N:o 3 de vid 1860 års slut vinterfödda kreaturen till alldeles samma antal, som i uppgiften till Finans-komitén. Bland hästarne äro icke upptagna de, som finnas vid Strömsholms stuteri, och hvilka utgjorde 194 stycken af olika åldrar. I de flesta socknarna finnas inga getter, och der de finnas äro de i allmänhet ganska få.

Skörden af hö och andra icke till rotfrukter hörande foderväxter har, enligt de ingifna tredje årsväxtberättelserna, ansetts som följer: år 1856 öfver medelmåttan, år 1857 fullt medelmåttig, år 1858 fullt medelmåttig, år 1859 vida under medelmåttan och år 1860 mycket god. Denna skörd har varit tillräcklig för länets behof och till och med lemnat tillgång till någon försäljning åt andra orter, särdeles Stockholm. Enligt uppgifterna till Finans-komitén kan väl antalet af kreatur anses hafva vunnit någon tillökning, men hvad som numera utgör hufvudsakliga skilnaden emot förr, är att djuren i senare tider betydligt bättre underhållas, och att man mer än förr vinnlägger sig om anskaffande af goda djur. Sedan detta hushållningssätt blifvit antaget, äro vaxlingarna uti djurens antal, i följd af missväxt på foder, mindre starka, emedan de flesta jordbrukarne, då fodertillgången för året minskas, ändå bibehålla sina kreatur och antingen fodra dem mindre, eller ersätta bristen genom spanmåls användande vid utfodringen.

Ungefärliga beloppet af *spanmål*, som i medeltal användes till *kreaturens utfodring*, kan, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgifterna till Finans-komitén, antagas till minst 84,000 tunnor, hvaraf

inom socknarna på landet: utan specifik uppgift om olika sädesslag 64,513½ tunnor, råg 405, korn 86, blandsäd 922 och hafre 14,135½ tunnor, tillsammans 80,062 tunnor;

i Köping: utan specifik uppgift om olika sädesslag 700 tunnor;

i Sala: dito dito 2,500 tunnor, tillsammans 3,200 tunnor;

hvertill komma städerna Westerås och Arboga, från hvilka inga uppgifter i detta hänseende blifvit lemnade, minst 738 tunnor; summa 84,000 tunnor.

Dessutom uppgifves på landet hafva varit till utfodring begagnade 2,100 tunnor potatis, och 1,312 tunnor rotfrukter, bestående af både potatis, kålrötter, rofvor och morötter; men säkerligen har af dessa jordfrukter vida mera utfodrats, ehuru sådant icke noggrannt blifvit uppgifvet. Ingen socken finnes, der icke sädesutfodring förekommer, men vid jämförelse socknarna emellan står denna utfodring alldeles icke i något förhållande till kreaturens antal.

Beträffande *afkastningen af ladugården genom lefvande kreaturs försäljning till andra orter, genom försäljning af kött, smör, ost, ägg, mjölk m. m.*, kan här lämpligen anföras hvad länets Hushållnings-Sällskap i sin berättelse för 1858 derom säger. Der yttras följande:

»Af uppgifterna till Jernvägs-undersöknings-komitén visar sig, att från samtliga socknarna på landet utföras, dels till andra socknar och städerna inom länet, dels utom länet, årligen omkring 7,741 större kreatur, samt 22,469 mindre, äfvensom att till socknarna införas, dels från andra socknar inom länet, dels från andra län, endast 3,522 större och 3,338 mindre kreatur, hvaraf synes, att inom länet produceras ett icke ringa antal kreatur utöfver uppfödarnes egna hushållsbehof. Produktionen synes störst i Salbergs fögderi och minst i Bergslags, i hvilket sista införseln är mer än dubbelt större än utförseln. I öfriga fögderier öfverstiger utförseln införseln flerdubbelt. Största importen sker till Westerås, naturligtvis såsom följd af den större allmänna kreatursmarknaden i September månad derstädes årligen, dernäst, synnerligast från närmaste fögderierna, till Köping och Sala, och minst till Arboga. Exporten utom länet är störst till Stockholm och särdeles från Wäsby fögderi, dernäst till Upsala, särdeles ifrån Salbergs fögderi, som derjemte till Falun och Gefle exporterar ett öfvervägande antal småkreatur, men få större djur.»

»Af ladugårdsprodukter i öfrigt utföra samtliga socknarna på landet varor, uppskattade i lass om 40 L \ddot{a} till ett antal lass af 15,533, och införa 3,751 lass, af hvilka 3,174 belöpa sig ensamt å Bergslags fögderi. Exporten är störst från Kungsörs fögderi, dernäst från Westerås och Strömsholms fögderier, från hvilket sistnämnda den likväl mer än 3 $\frac{1}{2}$ gång understiger exporten från Kungsörs. Exporten är störst till Stockholm, särdeles från Kungsörs fögderi, dernäst till Westerås, från Westerås fögderi, samt till Skinnskatteberg, Strömsholm, Köping, Arboga och Norberg, särdeles från Kungsörs fögderi. Af varor, uppskattade i kannor, hufvudsakligen således mjölk, importerar från landet till Westerås stad 320,000 kannor, synnerligast från Westerås fögderi, men äfven ifrån närmaste socknar inom Strömsholms och Wäsby fögderier; till Sala 11,600, till Köping 21,650 och till Arboga 2,723 kannor, naturligtvis från närmaste grannskap, till Upsala från Salbergs fögderi 5,100 kannor, och till Enköping från Wäsby fögderi 4,000 kannor. Härvid måste anmärkas, att en stor del af exporten sjöledes icke är uppgifven, samt att sålunda, utom allt detta, en ganska stor trafik och export, i synnerhet på Stockholm öfver Mälaren, sommartiden äger rum, såväl af lefvande djur som smör, ost, kött och mjölk.»

Af detta Hushållnings-Sällskapets yttrande visar sig tydligen, att ladugården lemnar öfverskott utöfver ortens egen förbrukning.

Priserna å kreatur och ladugårdsprodukter äro upptagna till de i följande tabell Litt. F. utförda Tab. Litt. F. belopp enligt de årliga markegångstaxorna. Dessa priser kunna snarare anses något för låga, än för höga.

I fråga om *djurracernas tillstånd och förbättring* är att anmäla följande: beträffande först *hästafveln* Tab. Litt. G. får upplysas, att vid *Strömsholms Stuteri* som vid 1856 års slut hade 189 hästar, nemligen 44 hingstar och 59 ston från 1 till och med 4 års ålder, samt 41 hingstar och 44 ston öfver 4 år, var antalet af hästar vid slutet af hvarje år det i tabellen Litt. G. å följande sida uppgifna.

Tab. Litt. F.

Markegångspriser å ladugårdsalster.

	Smör.		Torrt fläsk.		Torrt kött.		Talg.		Oxc.		Ko.		Får.		Lamm.		Gås.		Höns.		Ägg.	
	L \ddot{a} .	S.	L \ddot{a} .	S.	L \ddot{a} .	S.	L \ddot{a} .	S.	St.	S.	St.	St.	St.	St.	St.	St.	St.	St.	St.	Tjog.	S.	S.
År 1856	12	8	8	25	5	25	9	—	123	—	61	50	8	25	4	12	2	—	—	53	—	77
» 1857	13	33	8	62	5	12	9	75	112	50	56	25	8	—	4	—	2	—	—	56	—	83
» 1858	11	40	7	80	4	60	8	—	96	—	48	—	7	10	3	55	1	85	—	51	—	70
» 1859	12	50	7	—	3	35	10	—	80	—	40	—	5	75	2	87	1	75	—	50	—	75
» 1860	10	50	7	25	4	75	10	—	100	—	50	—	7	—	3	50	2	12	—	50	—	75
Medeltal	11	96	7	78	4	61	9	35	102	30	51	15	7	22	3	61	1	94	—	52	—	76

Atskilliga private hingstägare inom provinsen upplåta dessutom sina hingstar till betäckning af allmänhetens ston. Deribland finnes vid Geddeholm i Irsta socken en hingst af Percherons-race, som år 1859 började att begagnas.

Westmanlands-hästarna äro, med undantag af de, som falla efter Strömsholms hingstar, i allmänhet icke vackra, men deremot ganska starka och uthålliga, i synnerhet då fråga icke är om att köra fort, utan blott att draga stora lass. Den vanliga tyngd, som efter en häst lassas då hjuldon begagnas, är 3 Skå, och det afven då vägarne äro djupa. Icke sällan inköpes, i synnerhet i Bergslagstrakterna, vid Hedemora marknad goda hästar från Jemtland och Norrland.

Herremännen inom provinsen, samt en och annan af allmogen, hafva temligen allmänt börjat vinnlägga sig om förbättrande och förädlande af hornboskapen, dervid Ayreshire-racen allmännast varit eftersökt när man haft för afsigt att bereda sig en stadigvarande race. På en egendom har Galway-racen blifvit begagnad och i flera år bibehållen, derifrån afven ett och annat djur blifvit till andra ställen afyttradt. Många hafva likväl föredragit att söka sig mera utmärkta djur af den gamla i provinsen befintliga hornboskapen, i synnerhet af den så kallade Strömsholms-racen, och hafva genom att föda dem väl kommit till ganska goda resultater. Allmänt erkännes också, att ehuru många, många högst dåliga djur finnas, i synnerhet hos den mindre bemedlade delen af allmogen, kreaturens beskaffenhet betydligt förbättrats, hvartill i främsta rummet bidrager, att de i allmänhet bättre födas. I Augusti månad år 1860 uppställdes vid Lycksta i Romfartuna socken ett Kronans stamholländeri af Ayreshire-racen, och vid samma tid väcktes afven ett, sedermera till verkställighet kommet förslag, att genom bildandet af ett bolag tillvägabrinda ett enskildt stamholländeri af inhemska djur och på sådant sätt bibehålla och förbättra den gamla Strömsholms-racen. Hvertdera holländeriet består af 20 kor och 2 tjurar.

Sedan vederbörande beslutit att sammanslå de flera inom riket befintliga mindre schäferierna af South-downs-race, och derutur välja djur till endast 3 större, samt arrendatorn af Johannisbergs Kungsladugård icke funnit skäl att emottaga ett sådant större schäferi, har det förut vid nämnde Kungsgård stationerade, Kongl. Maj:t och Kronan tillhöriga, stamschäferi af denna race år 1857 blifvit förflyttadt till Riseberga i Nerike. Racen har dock för enskild räkning blifvit bibehållen och vårdad, så väl vid Johannisberg som underlydande Ridö samt vid Hagbyholm i Irsta socken, och har blifvit kroiserad med afkomlingar af de större baggar, som åren 1856 och 1857 blifvit från England införskrifne för racens förbättrande och förstorande. Afkomlingar af denna race äro eftersökta, men ännu föga spridda. En egendomsägare har förskaffat sig några får af den så kallade Cotswolds-racen, men så nyligen att några resultater deraf ännu icke kunna synas. I öfrigt är

Tab. Litt. C.

Hästafveln vid Strömsholms Stuteri.

	A n t a l						Af stuteriets hingstar betäcktes			Vid stuteriet födde föl.		
	Hingstar.			Ston.			Bland stuteriets ston.	Bland privata ston.		Hingst-föl.	Stoföl.	Summa.
	Öfver 4 år gamla.	Under 4 år gamla.	Summa.	Öfver 4 år gamla.	Under 4 år gamla.	Summa.		Vid Ströms-holm.	Å andra orter inom länet.			
År 1856	39	53	92	41	61	102	41	139	184	17	17	34
» 1857	38	51	89	39	59	98	41	226	178	14	14	28
» 1858	40	51	91	41	55	96	41	215	111	14	16	30
» 1859	41	53	94	42	51	93	43	189	71	18	16	34
» 1860	42	54	96	44	48	92	43	139	93	19	12	31
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82	75	157

fårafveln icke väl skött inom provinsen, och får af de finare ullsorterne finnas nästan icke, åtminstone icke under egentlig rationel behandling.

Svinafveln är, med få undantag, drifven blott för husbehovet. Svin af god beskaffenhet saknas likväl icke, men de äro af många olika slag, och på blott få ställen iakttages ordentlig behandling för racernas bibehållande. Allmogen föder dem i allmänhet för klent, i synnerhet under betestiden.

Angående *fjäderfän* är ingenting särskildt att anmärka; dock kan antagas, att deras antal och produkter äro tillräckliga för länets behof och till och med lemna något öfverskott till försäljning åt andra orter, egentligen Stockholm.

Biskötseln är inom länet alltför litet drifven. Emellertid har Hushållnings-Sällskapet, för att åt densamma bereda uppmuntran och förbättring, år 1859 åt en för saken intresserad person lemnat understöd till en resa till Schlesien, i ändamål att inhemta närmare kännedom om det Dzierzonska sättet att behandla bien, och införskaffa sådana af det frommare italienska slaget. De kupor, som inkommo, misslyckades likväl till det mesta under första året, men anledning är att snart åter nya kupor skola vinna framgång, och ingifna requisitioner å biboningar efter Dzierzonska sättet lemna förhoppning att biskötseln småningom skall blifva behandlad med mera intresse.

Några *farsoter* af svårare beskaffenhet hafva icke under åren 1856—1860 varit gängse bland husdjuren. År 1860 var väl under våren och början af sommaren *tungröta* (sår på tungan) så allmänt gängse bland hornboskapen, att man torde kunna antaga, att två tredjedelar af i orten underhållna kreatur deraf voro angripna, men sjukdomen var i allmänhet af mild natur, och medförde aldrig fara för djurens lif, om den rätt behandlades. Under år 1857 voro tyfösa *lunginflammationer* och under åren 1859 och 1860 *quarka* gängse bland hästar, och under år 1859 brandartad *ros* samt nästan alla åren *mjeltbrand* bland svinkreaturenen, men likväl icke af så smittbar beskaffenhet, att några offentliga åtgärder behöfde vidtagas emot smittornas spridande. Utbildad springorm förekom år 1860 hos en häst, hvilken dödades.

Jordbrukets utvidgning och förbättring genom nyodlingar, vattenaftappning, grunddikning, ängsvattning och öfversilning, ökad mängd och förbättrad beskaffenhet af gödningsämnen m. m. kunna nu icke uppgifvas särskildt för den period, som denna berättelse omfattar, men med ledning af uppgifterna till Finans-komitén framläggas dessa förhållanden nu approximativt för de 25 år, som föregingo år 1858. Så uppgifves, såsom ren tillökning i arealen, dels genom *odlingar*, dels genom *sjösänkningar*, dels genom *sjö- och åstränders samt sankare marks vallning* af sig sjelfva till fastare mark, en areal af 10,531 tunnland åker och 3,596 tunnland äng. Förbättringar genom *grunddikning* uppgifvas till en areal af 1,276 tunnland. Dessa förbättringar hade hufvudsakligen skett under de år 1858 närmast föregående åren, och hafva säkerligen under åren 1859 och 1860 betydligt ökats, åtminstone fördubblats. Genom *vattenaftappning* uppgifvas 10,043 tunnland hafva blifvit förbättrade, och på 670 tunnland anmäles *öfversilning af äng* vara använd. Under femårsperioden har på enskild bekostnad en upprensning af Sagån emellan Bispebo och Wäsby qvarnar i Sevala socken blifvit verkställd för en kostnad af 4,000 R:dr R:mt.

I den mån kreaturen numera bättre födas än förr, både ökas och förbättras visserligen den animala *gödseln*, men hos allmogen i synnerhet skötes den icke med den omsorg, som derå borde användas, och tillvaratages föga eller intet den flytande spillningen. Herremännen sköta den bättre och på många ställen väl, öka gödselns mängd genom komposter af dy och andra blandningar, som öfvergjutas af kreatursurin, samt använda äfven kalk och benmjöl. Guano blef äfven använd några år, men begagnas nu icke så mycket, dels i anseende till dess dyrhet, dels ock derföre att otjenlig väderlek och oerfarenhet vid dess begagnande på åtskilliga ställen minskade dess verksamhet, hvaraf misstroende mot densamma alstrades.

Den nya *stängsel*-förrordningen, af den 21 December 1857, hade redan verkat mycket godt vid slutet af år 1860, ehuru mången, i synnerhet ibland allmogen, då ännu icke rätt fattade dess anda, och derföre fort-

farande underhållit och till och med ånyo uppsatt onödiga gårdesgårdar. I den mån de gamla gårdesgårdarna börja att förfalla, ser man likväl nu allt mer och mer, att de icke iståndsättas, utan tvärtom borttagas, och mången förut tvifvelsam finner nu med förvåning, att ohägn mindre förekommer än förr. Att både besparing af dagsverken och af trädvaror derigenom skall uppkomma är naturligt, men ännu är för tidigt att deraf se några allmänna verkningar.

Landthushållnings-Sällskapets verksamhet och inflytande hafva gjort mycket gagn inom provinsen, i synnerhet sedan det genom femtedelen af minuterings- och utskänknings-avgifterna för spritdrycker erhållit mera tillgångar att för sitt ändamål använda. *Filial-afdelningarne*, hvilka under åren 1856—1860 utgjorts af inom hvarje socken organiserade Landtbruks-nämnder, hafva likväl icke motsvarat sitt ändamål, utan varit föga verksamma; till afhjelpande häraf hafva sedermera annorlunda beskaffade filial-afdelningar, färre till antalet och omfattande större distrikter, blifvit organiserade, hvilka man kan hoppas komma att lemna förmånligare resultat. Desse så kallade Landtbruksföreningar äro nu 6, och omfatta hvar och en ett distrikt, så att ett utgöres af Norrbo, Siende och Ytter-Tjurbo, ett af Thorstuna, Simtuna och Wåla, ett af Öfver-Tjurbo och Wagnsbro, ett af Norbergs, ett af Skinnskattebergs och Åkerbo samt ett af Snefringe och Tuhundra härader. Hushållnings-Sällskapets andel i utskänknings- och minuterings-avgifterna utgjorde: år 1856: 5,726 R:dr 82 öre, år 1857: 6,049 R:dr 86 öre, år 1858: 5,599 R:dr 77 öre, år 1859: 7,363 R:dr 89 öre, och år 1860: 7,325 R:dr 9 öre R:mt.

Landtbruksmöten för länet hafva årligen varit hållna, der *täflingsplöjning* och *expositioner* af djur, redskap, samt jordbruks- och slöjdalster ägt rum, och der premier blifvit utdelade, så väl för plöjning, som för uppvisade djur och andra produkter. Att bestämdt uppgifva dessa mötens inflytelse är ganska svårt, då deras verkan icke kan vara hastig, men säkert är, att de haft sin del uti de framsteg, jordbruket gjort; att de nu omfattas med mera intresse än förr; och att expositionerna af djur och redskap i allmänhet de senare åren varit rikhaltigare än i början. Den nytta synas de bestämdt hafva medfört, att ändamålsenliga redskap blifva allt mer och mer begärliga.

Statens kringresande *Agronomer* hafva utöfvat en högst gagnande verksamhet inom provinsen. Allmänt erkännes deras nytta, och i senare åren har äfven allmogen börjat att af dem begagna sig. Önskligt vore likväl, att detta skedde ännu mera, då säkerligen hvar enda jordägare rikligen skulle genom deras begagnande få den ringa kostnad, deras anlåtande medför, snart och mångfaldigt ersatt genom förbättrade skördar och minskade arbetskostnader.

Länets *Landtbruksskola*, stationerad vid Julpa egendom i Romfartuna socken, och för hvilken närmare kommer att redogöras under 6:te afdelningen, har otvifvelaktigt både genom sitt exempel, och i synnerhet genom de rättareämnena, som derifrån utgått, haft ett icke obetydligt inflytande till spridande af sundare grundsatser rörande jordbruket och dermed sammanhang ägande näringar, samt till motarbetande af åtskilliga inrotade fördomar.

I afseende på *Stuteriers* och *Holländeriers verksamhet och inflytande* åberopas i underdånighet hvad här ofvan blifvit anfördt rörande djurracernas tillstånd och åtgärderna till deras förbättring.

Ordnade anstalter till mjölkens förädlande finnas på många, kanske de flesta herregårdar, men på högst få ställen hafva de det omfång eller den organisation, att de kunna få namn af hvad man vanligen kallar *mejerier*. Der sådana anstalter finnas, hafva de visserligen gjort nytta för mjölkens godtgörande, men mycket är ännu i detta afseende att önska, hvilket bland annat torde styrkas deraf, att en mejerist, som år 1856 af Hushållnings-Sällskapet antogs för att vara dem till biträde, hvilka sådant önskade, högst obetydligt begagnades. och att likaledes, oaktadt genom samma Sällskap tillfälle blifvit beredt till kostnadsfritt inlärande af dejor och mejerskor, och ehuru åt skickliga elever premier utlofvats ända till belopp af vanliga årslöner, inga sådana ändå anmält sig.

För bränneriernas verksamhet kommer att redogöras under Litt. F. af denna afdelning. Hvad deras inlytande på jordbruket angår, så torde den i detta län, der blott några få mindre brännerier varit begagnade, icke kunna anses vara annan, än att genom de större brännerierna en lättad afsättning beredts af så väl säd som potatis.

Tillgången å arbetare för jordbrukets behof har under åren 1856—1860 varit mindre, än under de föregående fem åren. De höga spanmålsprisen åren 1855 och 1856, hvilka föranledde ökad lif i jordbruksindustrien, den rörelse som ägde rum i alla näringar, och de allmänna arbeten, som företogos, samverkade att öka behovet af arbetare och således orsaka stegring i deras aflöning; och denna förhöjning har i det närmaste sedermera bibehållit sig, ehuru spanmålsprisen nedgått och tillgången på arbetare blifvit något större. Både jordtorpare, statorpare, tjenare i husbondens bröd, statfolk, daglönare och backstugusittare begagnas i Westmanlands län med förmån såsom arbetare för jordbrukets behof, allt efter olika lokaler och förhållanden.

Dagsverkspriserna hafva varit, enligt markegångstaxorna, de i nedanstående tab. Litt. H. upptagna. Tab. Litt. H. I och omkring städerna, i synnerhet Westerås, hafva priserna varit högre, nemligen 1 R:dr 50 öre à 1 R:dr 75 öre för karldagsverket. Vintertiden, då arbetstiden varit kortare, hafva äfven priserna å dagsverkena varit lägre, i närmaste förhållande till förminskningen i arbetstiden.

Slutligen torde jag, såsom i ämnet upplysande, här få hufvudsakligen anföra hvad Westmanlands läns Hushållnings-Sällskap i sitt år 1859 i April till Finans-Komitén afgifna utlåtande yttrar rörande landtbrukets tillstånd inom länet och dess utveckling under de senast föregående 25 åren, så lydande:

»Westmanlands slättbygd, till större delen omfattande den jord, som från äldsta tider varit odlad, har också af denna anledning under en jmförelsevis längre tid varit underkastad det utsugningssystem, som under en lång följd af år mera allmänt blifvit tillämpadt. Det måste antagas, att en så behandlad jord erfordrar en under längre tid fortsatt omsorgsfull kultur, för att återförsättas uti nöjaktig växtkraft, och detta förhållande synes utgöra en af orsakerna, hvarföre, oaktadt en på den senare tiden inom detta län alltmera växande håg för förbättringar i jordbruket, detta senare icke utvecklats sig i den mån, man bordt hafva skäl att förvänta, på grund så väl af de uppoffringar Staten redan gjort för spridande af kannedom om bättre jordbruksmetoder, som ock de upplysningar af mångfaldig art, hvilka numera blifvit tillgängliga för jordbrukaren, dels genom en utvecklad större verksamhet hos Hushållnings-Sällskaperna, dels genom de af enskilda personer lemnade upplysningar och föredömen. Dertill kommer, att inom detta län innehafves jorden till största delen af allmoge, hvilken dels är mindre böjd att frångå gamla vanor, dels i allmänhet icke äger tillräckliga medel för att bekosta mera genomgripande förbättringar i åkerbruket. Vid uppställandet af en redogörelse för landtbrukets inom detta län närvarande tillstånd, och dess utveckling under de sistförflutna 25 åren, visar det sig vara nödigt att skilja emellan slättbygden och den så kallade Bergslagen. På slättbygden står i allmänhet den odlade jordmänen i låg växtkraft, hvartill skälen torde böra sökas, så väl uti de omständigheter, här ofvan blifvit antydda, som ock deruti, att det i allmänhet är föga sörjdt för åkerjordens ändamålsenliga afdikning, en omsorg, som otvifvelaktigt utgör första vilkoret för att hvarje bemödande

Tab. Litt. H.

Dagsverkspriser enligt Markegångstaxorna.

År	R:dr	R:mt	Drängdagsverke om 12 timmar.		Ökedagsverke om 10 timmar.	
			1	2	1	2
1856			1	—	2	—
1857	»	»	1	12	2	12
1858	»	»	1	6	1	92
1859	»	»	1	6	1	92
1860	»	»	1	6	2	—

att höja jordens bördighet må krönas med nöjaktig framgång. Vid några få jordbruk hafva visserligen ändamålsenliga arbeten för åkerjordens torrläggning blifvit verkställda, men dessa föredömen hafva ännu icke manat till någon allmännare efterföljd, hvartill orsaken måste sökas, så väl uti en mindre allmänt spridd öfvertygelse om de lönande verkningarna af dylika arbeten, äfvensom förekomna betänkligheter vid att nedlägga sådana kostnader på åkerjordens bättre kultur, om hvilka mängden icke tror sig kunna hysa fast öfvertygelse att de skola under den närmaste framtiden betala sig, dels ock kanske hufvudsakligen uti brist på egna kapitaler, som kunna för bekostande af dylika arbeten disponeras.»

»Om man kastar en blick tillbaka på de förhållanden, under hvilka jordbruket inom detta län har, under ett senare tidskifte, sträfvat att utveckla sig till något bättre, så finner man, att jordbrukaren, som under de åren 1843, 1844 och 1845 på hvarandra följande missväxter var nära att duka under, och måste, till följd af sistnämnde års totalt felslagna skörd, till betydligt belopp anlita statens mellankomst i undsättningsväg, hade under de 3 närmast derpå följande årens bättre skördar och synnerligen den rika skörden af år 1846, i förening med år 1847 inträffade höga spanmålspriser, nätt och jemnt kunnat betäcka den skuldsättning eller förlust, som de ogynnsamma åren medfört. Vidare och sedan, på sätt äfven kan af Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes årsberättelser inhemtas, skördarna af råg, hvilket sädesslag utgör ortens hufvudsäde, under 6 på hvarandra följande år, eller ifrån och med år 1849 till och med 1854, i allmänhet utfallit under medelmåttan, inträdde slutligen med år 1855 och af allmänt kända tillfälliga orsaker det höga pris å förenämnde sädesslag, hvilket dock nu med året 1858 åter nedsjunkit till och med under medelpriset för decenniet 1840—1850.»

»Det är uppenbart att under sådana förhållanden hafva få besparingar kunnat af landtmannen göras för att nedläggas på förbättringar af åkerbruket. Den privata penningeinrättning, som under här ifrågavarande tidskifte uppstått inom orten, och hvilken lemnar penningeförsträckningar endast på kortare tider, har hvarken bordt eller kunnat med fördel anlitas för anskaffande af förlag till jordbrukets förbättring, af det skäl att jordbrukaren i allmänhet får endast småningom upphemta frukten af de på dylika förbättringar nedlagde kostnader.»

»En annan orsak till den mindre tillfredsställande ståndpunkt, på hvilken jordbruket inom länets slättbygd för närvarande befinner sig, är det missförhållande, som i allmänhet äger rum emellan den sädesbärande åkerjordens areal och vidden af den gräsbärande delen af så väl den odlade jorden, som den naturliga ången, ett missförhållande, som sätter jordbrukaren ur tillfälle att åt jorden kunna återgifva de för växterna nödiga näringsämnen, som de ofta återkommande sädesgrödorna förbrukat. Likväl är det utan all fråga, att jordbruket har under de sistförflutna 25 åren gått framåt hvad foderodlingen beträffar, så till vida, att numera äro foderväxter, förnämligast thimotej och klöfver, allmänt odlade, och fodertillgången på sådant sätt ökad, hvarigenom jordbrukaren beredt sig tillfälle, dels att bättre kunna föda sina kreatur, dels att för åkerjorden bereda en ymnigare och kraftigare spillning. Det är också egentligen och förnämligast genom en utveckling i denna riktning, som jordbruket på länets slättbygd kan antagas hafva vunnit förkofran under de sistförflutna 25 åren, och har till detta glädjande förhållande icke obetydligt bidragit den uppmuntran, som högre priser å ladugårdsalster lemnat. Likväl är vid ganska få jordbruk den utvidgade foderodlingen grundad på tillämpningen af någon bestämd växtföljd, utan har densamma egentligen och i allmänhet bestått uti begagnande af ettårig klöfver på en obestämd del af åkerjorden, samt odling af thimotej å uppbruten mindre bördig ängsmark, efter förutgångne grödor af hafre och råg, och är det ifrån denna utvidgade ängsodling, som förnämligast härleder sig den starka tillväxt i utsäden af hafre, hvilken svaren ifrån församlingarna ange gifva. Härvid bör tilläggas, att ett väsentligt hinder emot ett mera allmänt införande af vaxelbruk å slättbygden måste antagas ligga uti den der företrädesvis rådande styfva lerjordens mindre lämplighet för rotfruktskultur.»

»Beträffande ladugårdsskötseln, kan dess utveckling under de senaste 25 åren anses hafva gjort större framsteg än sjelfva åkerbruket. Vål är det egentligen vid de så kallade herregårdarna, som denna vigtiga gren af landthushållningen vunnit en mera framstående förkofran, men äfven allmogon har mera allmänt börjat inse fördelarna af att bättre föda och vårda boskapen, och synas de födoämnen, som inom landthushållningen blifvit lemnade, hafva verkat till mera allmän efterföljd i afseende på boskapsskötseln, än i afseende på sjelfva åkerbruket, sannolikt af skäl, dels att uppoffringarne för vinnandet af goda resultat af boskapsskötseln äro jemförelsevis obetydliga, dels att den fulla ersättningen för anordningar i denna riktning följer omedelbart på sjelfva anordningarna.»

»Då Hushållnings-Sällskapet sålunda sökt redogöra för den ståndpunkt, på hvilken, inom länets slättbygd, jordbruket, behandladt i dess helhet, för närvarande befinner sig, äfvensom för dess utveckling under de senaste 25 åren, så bör Sällskapet likväl tillägga, att det äfven finnes jordegendomar på slättbygden, hvilka utgöra undantag ifrån det allmänna förhållandet, och der dels redan finnes ett väl ordnad och behandladt jordbruk, dels årligen arbeten nedläggas för att höja åkerjordens bördighet, hvarigenom den kan för framtiden förmånligare återgälda den genom de senare årens stegrade arbetspriser i betydlig mån förhöjda brukningskostnaden, och hafva de mera anmärkningsvärda och genomgripande förbättringar, som blifvit vid dessa egendomar vidtagne, nästan uteslutande tillkommit under en senare period af de sistförflutna 25 åren.»

»Hvad åter beträffar jordbruket inom länets Bergslager, så står detsamma derstädes obestriddligen högre än på slättbygden. Orsaken dertill måste sökas deruti, att Bergslagernas jordbruk förnämligast afser foderodling, såsom ett nödvändigt vilkor för underhållet af de för bergsbrukets transporter nödiga dragare. Då derjemte den odlade jorden i dessa trakter är af ett jemförelsevis mera inskränkt omfång, så följer ock deraf, att tillgången på arbetskraft der står uti ett mera fördelaktigt förhållande till vidden af den öppna åkerjorden än på slättbygden, hvarför ock inom bergslagerna en bättre omsorg kan egnas åt bearbetandet af åkerjorden, som derstädes äfven är af mera lättbrukad beskaffenhet. Inom bergslagsorten är vaxbruk mera allmänt infördt, och ehuru åkerjorden derstädes, i anseende till dess olika natur, i sjelfva verket är mindre tjenlig för sädesodling än på slättbygden, så har dock densamma, genom en mera omsorgsfull kultur, blifvit uppdrifven till jemförelsevis högre bördighet.»

»Det måste antagas, att äfven detta läns jordbruk räknar perioden för sin egentliga utveckling ifrån den tid, då ett mera allmänt intresse för jordbrukets rationela behandling började inom landet väckas, efter det att en allmännare kännedom om bättre åkerbruksmethoder blifvit spridd, och detta såsom följd af den verksamhet, hvilken oafbrutet blifvit utvecklad, såväl af de på Statens bekostnad anlagda Landtbruksskolor, som ock af Hushållnings-Sällskaperna jemte enskilda för yrket nitälskande personer. Härigenom har äfven jordbruksnäringen blifvit lyftad till ett högre anseende, hvilket beredt densamma på en gång större förhoppningar och större anspråk.»

C) *Skogshushållning* jemte D) *Rofdjurs utödande*. Inom detta län finnas inga Kongl. Maj:ts och Kro- Tab. No 4. nan omedelbart tillhöriga och till dess disposition indragna skogar, eller några så beskaffade hemman och lägenheter, hvarå skog växer. Några skogar tillhörande kyrkor, läroverk eller fromma stiftelser, hvarå afkastningen här kan beräknas, finnas icke.

Häradsallmänningarne äro nu 10, nemligen: Tuhundra, Siende, Norrbo, Snefringe öfre (Lisjö), Snefringe nedre (Bergs), Svedvi, Kungsörs, Setterbo, Sämskarbo och Thorstuna.

Sockneallmänningar äro: Simtuna, Harbo, Enäkers, Wåla och Nora allmänningar, hvilka alla blifvit till enskilda personers eller menigheters behandling öfverlemnade och numera befinnas i ett uthugget skick. Af dessa har Wåla allmänning förr varit ansedd och behandlad såsom häradsallmänning, men sedermera, efter

uppkommen rättegång, blifvit genom domstols utslag förklarad vara sockenallmanning; skogen har blifvit skiftad emellan delegarne. Nora allmanning är upplåten till begagnande af Sala silfververk.

Dessutom finnas inom länet: den så kallade Lifbergs eller Libergs allmanning, upplåten åt Stuteriirättningen vid Strömsholm; den så kallade Graf-allmanning, upplåten åt Hjelmare Kanal- och Slussverksbolag; en Köpings stad tillhörig, i Odensvi socken belägen, allmanning, om 187 tunnland 17 kappland, år 1843 indelad till traktuggning; samt en f. d. allmanning i Skinnskattebergs socken, hvilken varit emot rekognitionsafgift upplåten under Riddarhytte bruk och kopparverk, och hvarå skatteköp sedan blifvit sökt.

Länets *Jägeristat* utgöres af 1 Jägmästare, 1 ordinarie och 1 extra Öfverjägare samt 13 Skogvaktare med årlig aflöning af tillsammans 3,767 R:dr R:mt. Dessutom är i länet anställd 1 extra Öfverjägare utan aflöning.

Afverkningsättet å häradsallmanningarna och de ordentligt uppmätta och indelade skogarna är i allmänhet traktuggning med åtföljande gallring. Allmanningarnas *förvaltning* utöfvas af Jägeristaten, med biträde af särskilda för hvarje allmanning af intressenterna utsedda komiterade. *Allmänningsskassorna* hade vid sista bokslutet en kontant behållning af tillsammans 4,143 R:dr 46 öre R:mt.

Någon särskildt *undervisningsanstalt för skogsskötseln* finnes numera ej här i länet.

Ekplanteringar hafva under de senare åren blifvit verkställda å Strömsholms stuteris och kungsladugårds ägor, å Köpings djurgård, Köpings stads utmark, och å några högst få enskilda personers ägor. Särskildt förtjena att nämnas följande af Magistraten i Köping angående planteringarna utanför staden lemnade uppgifter, så lydande:

»Sedan Kongl. Maj:t genom nådigt beslut den 20 Augusti 1858 fastställt denne stads Magistrats och Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes sammanstämmande utslag, att, till befordrande af skogsåterväxt å de så kallade stads- eller galgbergen, sydost från och helt nära Köpings stad, all kreatursbetning derstädes skall tills vidare vara förbjuden, så har denna betydliga mark, innehållande omkring 195 tunnland, blifvit behandlad med all den omsorg, som den kala och fula bergssträckan erfordrade, för att i en ej aflägsen framtid, klädd med löf- och barrträd, erbjuda utsigten af en mot den bördiga slätten och nedanom liggande ekparker svarande bakgrund. Frikostiga enskilda bidrag jemte årliga tillskott från kommunen hafva gjort det möjligt, att ifrågavarande plantering under nitisk tillsyn och kraftigt bedrivande fortskridit långt öfver allas förväntning. Redan på hösten 1858 blefvo utåt hela vestra sluttningen, der jordmänen är mera lerhaltig, omkring 20,000 ekollon utplanterade, hvarjemte icke allenast flere tunnor frön af lärkträd, björk, lönn och andra trädslag, blefvo å de högre, sterilare trakterna utsädda, utan också omkring 500 telningar utplanterades; — hvarefter ungefärligen 150,000 plantor af för det mesta lärk- och andra barrträd samt något björk å denna mark blifvit utsatte. Under förenämnde höst hade likaledes på omkring 5 tunnland af den mark, som omgifver hamnen och vågbodarne, ungefärligen 350 löfträd, förnämligast af ädlare slag, blifvit planterade, hvarigenom man hoppades af denna trakt kunna erhålla en både angenäm och vidsträckt promenadplats, men denna plantering har i allmänhet icke lyckats, utan blef det nödigt derå verkställa grunddikning. Efter det stadens innevånare år 1859 beslutit att planera och till en parkanläggning med träd och buskar använda en del af den från hushagen exproprierade mark, börjades detta arbete år 1860 och är nu vid denna berättelses afgifvande nära nog fullbordadt. Sådana vidsträckta planteringsarbeten synas också hafva verkat lifvande till efterföljd för enskilda, och någon åverkan å dessa planteringar har icke ägt rum.»

Mullbärsplanteringar förekomma icke och *flygsandsfält* finnas icke inom länet.

De *sågverk* som finnas inom länet, hvaraf ett med ånga, drifvas i allmänhet icke i den skala, att man kan säga, att skogarne deraf lidit, utan har snarare derigenom en massa fullmoget virke blifvit realiserad till högre priser, än om den blifvit använd till ved eller kol.

Någon annan *export* från länet af *trädvaror*, som förtjenar att nämnas, har icke ägt rum, än af något sågvirke ifrån Kolsva, Jönsarbo och Enåkers sågverk och af några laster ved från en och annan Mälarehamn.

Svedjande äger icke rum inom detta län, och några *skogseldar* af betydighet hafva icke under åren 1856—1860 förekommit.

I Vestra Skedvi och Möklinta socknar, samt möjligen en och annan socken i nordöstra delen af länet, släppas *getkreatur* på bete i skogsmark, men detta förhållande minskas betydligt hvarje år, i anseende till den skada, de göra å skogens återväxt.

Skogsödande fabriksanläggningar, som inom länet förekomma, äro hufvudsakligen hyttorna och jernbruken, med en skogsareal af 230,000 tunnland. De flesta bruken hafva, till sitt biträde för skogarnas skötsel och vård, vetenskapligt bildade skogsmän. Såsom bevis på skogshushållningens framåtskridande kan anföras, att öfver 80,000 tunnland privata skogar redan blifvit af skogsmän uppmätte och indelade till regelbunden behandling, och att tusentals tunnland årligen odlas genom frösådd och plantering.

Bränning af tjära och beck, samt tillverkning af pottaska och harts förekomma i så liten skala, att de ej kunna hafva någon synbar inverkan på skogsvården.

Kalkbränning bedrivs väl på ett och annat ställe, men alldeles otillräckligt för behovet, och i så liten skala, att den icke kan anses synbart inverka på skogarnas vård.

Priserne å skogsprodukter hafva enligt markegångstaxorna varit de i följande tab. Litt. I. uppgifna. Tab. Litt. I.

Dessa priser å ved och kol, hvilka kunna beräknas vara 20 å 33½ procent högre än under föregående femårsperiod, i förening med pågående laga skiften och planlöst utförda afverkningar, hafva hos allmogen och mindre skogsägare i allmänhet betydligt minskat virkesmassan, genom den lockelse de medfört att hugga och försälja mera skog än återväxten bordt medgifva.

Man har börjat begagna *torf* och *stenkol* vid jernhandteringen och för drifvande af ångmaskiner, och äfven affallet efter af garfvare begagnad bark har för eldning af sådana maskiner blifvit användt. Vid Kolsva bruk, der torfven ingår såsom en väsentlig del af brännmaterialet vid jernhandteringen, och uteslutande begagnas för drifvande af ångmaskin, kostar den, sedan den blifvit upptagen, krossmalen, lufttorkad, hemkörd och slutligen torkad i ugn, 22½ öre per tunna. En tunna sådan torf anses i hettkraft lika med samma kvantitet trädkol.

Antalet af dödade rofdjur samt *beloppet af de premier*, som för deras dödande blifvit utbetalde under åren 1856—1860, hafva enligt inkomna rapporter varit sådana som tabellen N:o 5 utvisar. Tab. N:o 5.

Enligt de öfverenskommelser, som år 1852 af länets innevånare, genom häradsvis utsedda deputerade, träffades, och af Eders Kongl. Maj:t samma år fastställdes, angående premier för rofdjurs utödande utan skall-

Tab. Litt. I.

Priser å skogsalster enligt markegångstaxorne.

	I länet öfver hufvud.								I Westerås särskildt.							
	En famn tallved, 4 alnar bred, 3 alnar hög och 6 kvarter lång.		En stock, knufför, om minst 16 alnars längd.		Ett bräde om 8 å 9 alnars längd.		En stig kol om 12 tunnor.		En famn björkved, 4 alnar bred, 3 alnar hög, 5 kvarter lång.		En famn alved, 4 alnar bred, 3 alnar hög, 5 kvarter lång.		En famn tallved, 4 alnar bred, 3 alnar hög, 6 kvarter lång.		En famn granved, 4 alnar bred, 3 alnar hög, 6 kvarter lång.	
År 1856	8	37	2	25	—	56	5	50	15	—	12	—	10	—	9	—
» 1857	8	76	2	50	—	59	6	25	15	—	12	—	10	—	9	—
» 1858	6	81	2	—	—	46	4	50	12	—	9	—	6	81	5	66
» 1859	7	32	2	25	—	50	4	60	13	33	10	—	8	—	7	—
» 1860	8	67	2	25	—	50	4	75	12	50	10	—	8	25	7	—
Medeltal	7	99	2	25	—	52	5	12	13	57	10	60	8	61	7	53

gång, och hvilka öfverenskommelser varit gällande under ofvannämnda 5 år, hafva premierna varit inom hela länet på följande sätt bestämda: för en björn eller unge af björn 75 R:dr, för en varg eller vargunge 25 R:dr, för en lo eller lounge 22 R:dr 50 öre, för en räf eller räfunge 3 R:dr, för en örn eller berguf 1 R:dr, för en utväxt eller i roffogelns bo tagen unge af örn eller berguf 1 R:dr, för en slaghök, hök af de större slagen, mindre uf eller ugglä 50 öre, för en utväxt eller i roffogelns bo tagen unge af slaghök, af större slags hök, af uf eller af ugglä 50 öre.

Nya öfverenskommelser träffades och stadfästades af Eders Kongl. Maj:t år 1860; men då de icke egentligen trädte i verksamhet förr än efter den tiderymd, för hvilken denna berättelse afgifves, torde rättast vara att icke här ingå i någon särskild uppgift om deras innehåll.

Behållningen af länets Jagt-kassemedel utgjorde vid 1860 års slut 1,475 R:dr 12 öre R:mt.

E) *Bergs- och brukshandtering* samt F) *Fabriker, manufakturer och handverk*. För att rörande bergs- och brukshandteringen samt de delar af metallförädlingen i allmänhet, hvilka stå under Bergsstatens uppsigt, kunna meddela så tillförlitliga upplysningar som möjligt, har jag af Bergshauptmannen i Sala Bergslag samt Bergmästaren i fjerde Bergmästaredistriktet begärt och erhållit upplysningar i dessa ämnen; och är det i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad de yttrat, som jag derom får anföra följande:

1) angående *Sala Silfververk* och dit hörande distrikt:

Då det distrikt, hvars bergverksrörelse blifvit anförtrödd till Bergshauptmannens i Sala Bergslag uppsigt och omvårdnad, endast sträcker sig till omfånget af Sala stadsförsamlings område eller Sala stads jurisdiktion, inskränker sig ock Bergverksrörelsen derinom till Sala Silfververk, jemte några af enskilda personer och bolag efter inmutning företagna grufvebrytnings- och skärpningsförsök efter dels silfver, dels koppar- och jernmalm.

Hvad *Silfververkets* rörelse och bedrifvande, så väl i afseende på grufvebrytning, malmsofring, boknings- och vasknings- med flera förberedande operationer, som ock smältprocesserna till utbringande af malmernas innehåll uti silfver- och blyprodukter beträffar, bör här endast i allmänhet anmärkas, att bergsdriften under åren 1856—1860 utan anmärkningsvärd förändring fortgått enligt förut stadgade planer och genom erfarenheten pröfvade metoder, endast med de fluktuationer i sifferresultaterna, som äro en oundviklig följd af denna rörelses art och beskaffenhet. Då hufvudsakligen alla maskinerier här drivas med vattenkraft, måste t. ex. årens olika nederbörd, i synnerhet under de egentliga flodtiderna, i anseende till de konstgjorda dammsjöarnas inskränkta storlek och i allmänhet grunda beskaffenhet, inverka på och föranleda partiella förändringar uti åtskilliga delar af denna bergverksrörelse. Under de flesta af dessa fem år har tillräckligt driftvatten saknats, i synnerhet för Grufvans verk, hvadan så väl grufvebrytningen, som den förbokade vaskmalmens kvantitet, under detta qvinqvenium, utfallit mindre än under det nästföregående; men genom ändamålsenlig anordning med malmbrytningen har dock tillverkningen kunnat så uppehållas, att den till och med öfverstigit medium af de föregående 5 årens, så väl af silfver, som bly och silfverglitt.

Bland öfriga på denna bergverksrörelse inverkanse förhållanden bör hufvudsakligen anmärkas tillgången och priset å skogsförnödenheterna, kol, ved och byggnadsvirke. Då det sistnämnda hufvudsakligen tages från den för sådant ändamål åt Bergslaget upplåtna, i Nora och Enåkers socknar belägna, kronoallmanning, utgöra kol och ved egentligen de skogsprodukter, som, sedan deras leverering in natura å allmogens utlagor upphört, för kontant årligen till Silfververket inköpas, och som detta sker till ett belopp af 60 till 80,000 tunnor kol och 5 till 700 stafrum *) 9 quarters lång så kallad grufveved, verkar bristande tillförsel af eller stegradt pris å dessa förnödenheter betydligt på behållningen af en rörelse, hvars hufvudsakligaste produktionsartikel, silfret, är ett oförändradt pris och värde åsatt. Som skogsafverkningen inom Sala Silfververks skogsdistrikt

*) Stafrumsmåttet är 3 alnar högt och 3 alnar bredt.

i senare tider betydligt ökat, dels genom en friare kolhandel, dels genom uppkomsten af nya sågar så väl för vatten- som ångkraft, är att emotse en tilltagande prisförhöjning och efter hand minskad tillgång å dessa förnödenheter för framtiden. Hvad nu ifrågavarande qvinquennium angår, hafva priserne derunder höjt sig, till och med undantagsvis till dubbelt mot förut, men i medeltal för alla 5 åren till omkring 26½ procent på kolen och något öfver 10 procent på veden, i jämförelse med medelresultatet af det föregående.

Oaktadt dessa vexlande förhållanden har dock ingen hufvudsaklig förändring i Silfververkets bergverksrörelse förekommit, som menligt inverkat, vare sig på Kronans tionde af verket, Bergslags-intressenternas vanliga anordningar och så kallade utbyten, eller på arbetsklassens sysselsättning och förtjenst vid bergverket.

Utom den i sammanhang med silfvertillverkningen förekommande produktionen af *Bly*, uppgående i medeltal för åren 1856–1860 till en kvantitet af 331 Skæ 19 Læ 17 æ metallvigt, och af *Silfverglitt*, uppgående likaledes till 185,73 Centner, hvilka båda produkter Bergslaget tillgodonjuter utan tiondeafgift, bedrifves äfven *kalktillverkning*, dels för Bergverkets behof, dels till afsalu så väl af bränd kalk som obränd kalksten. Denna rörelse drifves dock icke för Bergslagets egen räkning, utan af enskild person, emot ett årligt arrende på vissa år.

Arbetspersonalen utgör: öfver 18 år	249	mankön och 24	qvinkön,
under 18 år	57	mankön;	
		Summa	306 mankön, 24 qvinkön;

förutom Tjenstemän och Betjente, hvilka utgöra 13 personer.

Den af enskilda personer och bolag idkade bergverksrörelsen är för denna period af mindre betydelse. Endast det s. k. Trefot-grufve-bolaget har drifvit någon större brytning på silfvermalm, uti ett grufvefält med detta namn, och uppfordrat malin och berg medelst en under samma period uppförd hästvind med rullgångar och lafvebyggnader, men endast en mindre del af den vunna malmen har blifvit hos Bergslaget på försök tillgodogjord och lemnat 6 lödiga marker silfver, som dock, i anseende till malmens ringa silfverhalt, icke ersatt kostnaden.

Af öfriga privata grufveförsök har blott ett, nemligen en Silfvermalms-skärpning vid Gudmundstorpet, tillhörig Gränsjö Grufvebolag, under år 1860 varit något arbetadt, dock utan att ännu hafva lemnat någon lofvande fyndighet. Någon personal har icke blifvit uppgifven såsom anställd vid dessa grufvor.

2) Angående länet i öfrigt:

Jernmalmsbrytningen har, enligt uppgift, skett till följande belopp:

år 1856	224,993	Skæ tackjernsvigt,
» 1857	201,809	» »
» 1858	230,556	» »
» 1859	238,847	» »
» 1860	248,131	» »
	Summa	1,144,336 Skæ tackjernsvigt,
eller i medeltal	228,867	Skæ för år.

Med undantag af året 1857, då brytningen nedgått, såsom uppgifvet blifvit, till följd af tillfällig mindre tillgång på arbetare och i anledning af stegrade arbetslöner, har jernmalmsbrytningen visat sig vara i stigande, ett förhållande, som, hufvudsakligen sedan lättad kommunikation vunnits emellan Norberg och Strömsholm, fortfarande bör, såsom man hoppas, äga rum. Några särdeles anmärkningsvärda malmfynd äro ej att anmäla under denna period; men de redan kända tillgångarne, hufvudsakligen inom Norbergs och Westanfors socknar, medgifva en utveckling af grufvehandteringen vida öfver de gränser, den hittills haft.

Den uppgifna arbetsstyrkan vid jernmalmsgrufvorna utgjorde år 1860: 294 personer.

Tackjern har tillverkats till följande belopp:

år 1856 vid 14 hyttor under 1,566 blåsningdygn	45,318 Skæ tackjernsvigt,
» 1857 » 17 » » 1,737 »	54,159 » »
» 1858 » 18 » » 1,718 »	55,576 » »
» 1859 » 16 » » 1,834 »	63,200 » »
» 1860 » 17 » » 1,965 »	64,777 » »
	Summa 283,030 Skæ tackjernsvigt,
eller i medeltal	56,606 Skæ tackjernsvigt.

Tackjernstillverkningen har sålunda efter hand ej oväsentligen stigit, hvilket, då hyttornas antal ej ökats, uppkommit dels genom längre blåsningstid vid hvarje hytta, dels genom ökad tillverkning för hvarje blåsningdygn. Tillverkningen beräknades år 1856 hafva varit nära 29 Skæ för hvarje blåsningdygn, men var år 1860 i det närmaste 33 Skæ för dygnet; ett förhållande, som, då malmerna ej undergått förändring, får tillskrivas bättre anordningar uti hyttväsendet.

Att genom Kongl. Förordningen af den 20 September 1859, angående utsträckt frihet i Bergshandteringen, vissa förändringar skola inträffa i tackjernshandteringen, inom de orter der densamma utöfvas af allmogen, är att emotse, men inom de socknar af Westmanlands län, der tackjernstillverkande bergsmän finnas, synes för närvarande föga eller ingen rubbning i förutvarande förhållanden inträffa, eftersom Hyttelagen der ej synas vara föreningar vidmakthållna af lagens tvång, utan af gemensamma fördelar. Derföre har också veterligen ingen afsägelse af hyttedel inom dessa hyttelag ägt rum, utan för en mycket liten del uti ett sådant lag.

Arbetsstyrkan vid tackjernstillverkningen uppgick, enligt uppgift, år 1860 till 110 personer.

Stångjernstillverkningen har varit följande:

år 1856	86,726 Skæ bergsvigt,
» 1857	91,463 » »
» 1858	79,951 » »
» 1859	79,751 » »
» 1860	98,973 » »
	Summa 436,864 Skæ bergsvigt,
eller i medeltal	87,373 » »

Den anmärkningsvärdt stora minskning uti tillverkningen, som inträffade under åren 1858 och 1859, kan till största delen anses härflyta från den våldsamma rubbning uti handelsförhållandena, som inträffade emot slutet af år 1857, och hvaraf en hastig och stor nedsättning i jernets pris blef en följd. Att derefter jernstillverkningen uppstigit till sin förra höjd under år 1860, är visst en fagnande företeelse; men den osäkra marknad och det fortfarande låga pris jernet äger synas knappt medgifva möjligheten af denna näringsgrens utveckling, med mindre man lyckas tillvägabringa väsentliga förändringar och förbättringar uti arbetsmethod och hushållningssätt.

Den arbetsstyrka, som uppgifvits hafva varit använd vid stångjernstillverkningen år 1860, uppgår till 454 personer.

Manufakturverken och *gjuterierna* hafva frambringat:

<i>Manufakturverken:</i>	
år 1856	8,634 Skæ bergsvigt Stål och diverse Manufaktur,
» 1857	11,626 » » » » » »
» 1858	9,651 » » » » » »

år 1859	11,970	Skæ bergsvigt Stål och diverse Manufaktur,
» 1860	12,785	» » » » » »

Gjuterierna:

år 1856	622	Skæ tackjernsvigt Gjutgods, direkte ur masugn,
» 1857	1,599	» » » » » »
	259	» bergsvigt » genom omsmältning,
» 1858	351	» tackjernsvigt » direkte ur masugn,
	133	» bergsvigt » genom omsmältning,
» 1859	1,710	» tackjernsvigt » direkte ur masugn,
	3,619	» bergsvigt » genom omsmältning,
» 1860	1,051	» tackjernsvigt » direkte ur masugn,
	4,059	» bergsvigt » genom omsmältning.

Denna gren af Bergshandteringen visar sålunda inom länet ett ganska märkbart framåtskridande, egentligen uppkommet genom en ökad verksamhet vid de trenne större manufakturverken, vid Surahammar, Fagersta och Hallstahammar, samt genom anläggning af Arboga och Köpings mekaniska verkstäder i förening med gjuterier. Under år 1860 uppfördes vid Westanfors nybyggda hytta verkstad för åstadkommande af stål genom uteslutande luftfärskning af tackjern, enligt Bessemers method, och gjordes dervid försök att tillverka gjutstål. Lyckas man åt denna vara bereda en lönande afsättning, kan derigenom åt manufaktur-tillverkningen beredas en stor tillväxt.

Arbetsstyrkan, som uppgifvits hafva varit sysselsatt vid manufakturverken och gjuterierna, uppgick år 1860 till 282 personer.

Af de s. k. *ädlare verken* finnas inom länet, förutom Sala Silfververk, blott Riddarhytte Kopparverk. Tillverkningen har der varit:

år 1856	433	Skæ 8 Læ stapelstadsvigt Garkoppar,
» 1857	482	» 14 » 2 æ » »
» 1858	385	» 13 » 4 » » »
» 1859	194	» 16 » 10 » » »
» 1860	433	» 3 » 15 » » »
	Summa 1,929	Skæ 15 Læ 11 æ stapelstadsvigt Garkoppar,
eller i medeltal	385	» 19 » 2 æ » »

I denna tillverkning, som i det hela icke uppgår till något större belopp, ägde sålunda en anmärkningsvärd minskning rum under åren 1858 och 1859, hvartill någon orsak icke blifvit uppgifven. Den torde kunna igenfinnas i kopparprisets fall under dessa år. För öfrigt synes nuvarande ägaren vilja åt kopparverket gifva en fortfarande ökad utveckling. Vid detta kopparverk voro år 1860 sysselsatta 86 arbetare.

Af öfriga *Bergverk* finnas inom länet:

1) *Skultuna Messingsbruk*, hvarest tillverkats:

år 1856	1,047	Skæ 7 Læ 11 æ stapelstadsvigt diverse Messings-manufaktur,
» 1857	723	» 11 » 14 » » »
» 1858	693	» 10 » — » » »
» 1859	575	» — — » » »
» 1860	908	» 16 » 10 » » »

Summa 3,948 Skæ 5 Læ 15 æ stapelstadsvigt diverse Messings-manufaktur,
eller i medeltal 789 Skæ 13 Læ 3 æ stapelstadsvigt diverse Messings-manufaktur för hvarje år. Vexlingarna

uti denna tillverkning synas till en del bero af konjunkturförhållanden, och anmärkas kan, att tillverkningen vid Skultuna af- och tilltagit i samma mån som tillverkningen vid Rikets öfriga Messingsbruk till- och aftagit. Arbetsstyrkan vid detta verk uppgafs år 1860 hafva varit 102 personer;

2) *Norbergs och Fagersta Blyertsverk*, vid hvilka tillverkningen uppgått:

år 1856 till	171 Skæ 10 Læ	viktualievig	Blyerts,
» 1857 »	125 » 15 »	»	»
» 1858 »	352 » 2 »	»	»
» 1859 »	399 » 13 » 5 æ	»	»
» 1860 »	224 » 18 » 15 »	»	»

Summa 1,273 Skæ 19 Læ viktualievig Blyerts,

eller i medeltal 254 Skæ 15 Læ 16 æ viktualievig Blyerts för år.

Uti denna mindre näringsgren synes väl tillverkningen vara beroende af tillfälliga vaxlingar uti afsättningen, men osannolikt synes ej, att mindre fullständiga upplysningar lemnats för åren 1856 och 1857. Arbetsstyrkan har ej uppgifvits och lärer svåriligen kunna bestämmas, då denna handtering drifves blott tidtals med tillfälliga och för öfrigt vid andra näringar sysselsatta arbetare.

Under ifrågavarande period hafva följande *förändringar med de vid Bergverken begagnade verkstäder* ägt rum.

Nya anläggningar, år 1856: en stångjernshärd vid Vester Kolsva och ett gjuteri vid Arboga; år 1857: gjuteri och mekanisk verkstad i Köping; år 1858: masugn vid Westanfors; år 1859: manufakturverk, Thorshammar i Norbergs socken; år 1860: stålugn vid Svanå.

Nedläggningar, år 1858: Melings hytta i Westanfors socken; år 1859: en härd vid Baggå i Skinnskattebergs socken.

Till dessa af Bergshauptmannen vid Sala Silfververk och Bergmästaren i fjerde distriktet hafvudsakligen meddelade upplysningar bör Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande tillägga: att de flesta af de fem år, denna berättelse omfattar, varit för bergshandteringen, i synnerhet för ägarne af de stångjernsbruk, som ej haft äldre kontrakter att under dessa år fullgöra, ganska ogynnsamma, särdeles genom de ökade kolpriserne, men att de likväl icke för länet i allmänhet kunna anses hafva menligt inverkat, då nästan inga bruk blifvit nedlagde, och den talrika allmoge, som genom kolning har sin betydligaste näring, genom nyssnämnda förhöjning i kolpriserne njutit icke obetydlig förmån.

Den brist på vatten till verkens drift, som några år inträffade, och som dels helt och hållet inställde, dels förminskade deras gång, har föranledt anläggandet af en eller annan ångmaskin, att användas under torra år eller då vattnet af en eller annan orsak icke kan förmånligen begagnas; och i allmänhet torde kunna yttras, att en stor del bruks- och hytteägare icke besparat kostnader, för att genom förbättrade arbetsmetoder söka tillvägbringa en förbättrad vara och förminska kostnaden för dess tillverkande.

Utvägarna för brännmaterial, att användas för bergs- och brukshandteringen, äro inom detta län i allmänhet temligen goda, ehuru de kunna anses något förminskade. Då, på sätt ofvan rörande skogshushållningen blifvit anfördt, de fleste större innehafvare tidigt börjat ordentligt behandla sin skog, och många, inseende dess stigande värde, sparat den egna skogen genom inköp af kol och ved utaf den kringliggande allmogen, bör skogstillgången fortfarande blifva tillräcklig för bergs- och brukshandterings behof, i synnerhet som afven torf och stenkol börjat att på ett och annat ställe begagnas. *Transporten* af kol, ved och torf sker från egna skogar och mossar genom underlydande arbetsbönder, och köpekolen levereras på bruks- eller hyttebacken. Stenkolen hemtas från Stockholm sjövägen antingen till närmaste lastageplats eller, för de verk, som ligga nära till Kolbäcks-ån, direkte till verket, på Strömsholms kanal.

Hvad åter angår *transporten af handteringens produkter*, så sker den först landvägen till närmaste lastageplats och sedan sjövägen på Strömsholms kanal och Mälaren till Stockholm, med undantag af något tackjern

och malm, som från lastageplatserna transporteras direkte till Svenska hamnar i Östersjön, för att der ytterligare förädlas eller användas till blandning med andra malmer.

Några *olyckshändelser* af större omfång i afseende på rörelsen och personalen vid Bergverken hafva under denna femårsperiod icke inträffat.

Den *produktion af råämnen ur mineralriket*, hvilken mera närmar sig *hus- och hemslöjden*, har icke vunnit någon anmärkningsvärd utsträckning sedan förra berättelsen afgafs. Den inskränker sig till någon kalkbränning inom Salbergs och Bergslags fögderier äfvensom vid Sala stad, hvarest år 1860 omkring 4,800 tunnor kalk brändes, till värde af 3,600 R:dr.

Tabellen N:o 7 utvisar de inom länet vid femårsperiodens slut varande *Grufvor, Bergverk, Bruk*, Tab. N:o 7. *Fabriker och Manufakturinrättningar samt Handtverkerier*. Qvarnar och sågar, såsom hörande till tabellen N:o 10, äro icke här upptagna. Dessa tabeller utvisa, beträffande den arbetspersonal, som är upptagen af bergs- och brukshandteringen, samt de i sammanhang dermed stående fabriks- och manufakturinrättningar, en betydlig skiljaktighet emot hvad här ofvan blifvit uppgifvet i enlighet med vederbörande Bergsstatstjenstemäns meddelade upplysningar. Dessa senare anser jag för min del vara tillförlitligare, då de sannolikt stödja sig, dels på ägarnes egna uppgifter, dels på Bergsstatstjenstemännens närmare sakkännedom, än de i tabellerna meddelade uppgifter, hvilka till största delen grunda sig på utdrag utur mantalslängderna, någon gång gjorda i hast och utan noggrannt urskiljande af de yrken, hvartill vederbörande arbetspersonal hör, eller ock på särskildt för tillfället af landtstatens lägsta tjenstemän icke alltid med full urskiljning inhemtade lokaluppgifter.

Tillverkningskvantiteten af produkterna utaf bergs- och brukshandteringen samt de delar af metallförädlingen i allmänhet, hvilka stå under Bergsstatens uppsigt, äro här ofvan meddelade; men att lemna några uppgifter angående deras *värden* tilltror sig icke Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, då dessa värden i så hög grad bero, icke blott af hvarje års olika handelskonjunktur, utan ock af hvarje produkts särskilda beskaffenhet och de kontraktsvilkor, som kunna vara betingade.

Hvad öfriga i tabellerna upptagne fabriks- och manufakturinrättningars samt handtverkeriernas *tillverkningskvantitet* och *värden* angår, vågar Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i allmänhet icke uppgifva dem, då de belopp, som skulle kunna meddelas, icke äro tillförlitliga, utan blott skulle blifva missledande.

Under denna femårsperiod äro, utom här ofvan såsom hörande till metallförädlingen omtalade nya anläggningar, följande fabriker anlagda, nemligen en för tillverkning af *Kimrök* vid Sör Tumbo eller Sörqvarn och en för tillverkning af *Benmjöl*, vid Sörstafors. Hit kan äfven räknas en i Enåkersby anlagd *ångsåg*.

Beträffande de olika produkternas *afsättningsorter*, *medlen för deras transport* och dess *riktning*, samt deras *export*, så kan i allmänhet sägas: att jernmalmen och tackjernet allmännast landvägen föras till närbelägna hyttor och bruk, för att förädlas, men att likväl en icke obetydlig del transporteras, dels på Strömsholms kanal, dels landvägen till närmaste lastageplats för att inom andra Rikets provinser bearbetas; att kopparen och stångjernet landvägen eller på Strömsholms kanal äfven föras till närmaste lastageplats, för att derifrån öfver Stockholm exporteras; att af jernmanufakturen och messingstillverkningen den betydliga del, som icke inom provinsen afsättes, sjöledes afsändes till andra orter inom Riket och blott till en ganska ringa del utgör föremål för export; att af blyhaglen största delen afsättes inom Riket; att ångsågens produkter skickas landvägen till Enköping och derifrån till Stockholm för att exporteras; att kimröken äfven exporteras; men att i allmänhet alla öfriga så väl fabrikernas, som handtverkeriernas produkter äga sin egentliga afsättning inom provinsen.

Några andra *humanitets- och bildningsanstalter för arbetarne* finnas icke än Söndagsskolorna i de flesta städerna, Folkskolorna både i städerna och på landet samt Sockenbibliotheker. Vid somliga bruk finnas, utom

socknens Folkskola, dylika skolor inrättade särskildt för brukens underhafvandes barn, och vid ett bruk har, i stället för inrättande af Sockenbibliothek, utdelning skett af för arbetarne och deras barn ändamålsenliga böcker. I afseende åter på *arbetarnes ekonomiska och sedliga ställning* gäller för dem hvad i 2:dra afdelningen här ofvan i samma ämne blifvit yttradt angående länets innevånare i allmänhet.

Näringarnes vaxelverkan på hvarandra är inom Westmanlands län ganska betydlig. Ehuru städerna hafva stort jordbruk och många kreatur, hafva de likväl ganska stort behof af landsbygdens produkter, och likaså har landet, ehuru äfven der många handtverkare finnas, stort behof af städerna, icke allenast för försäljning af sina alster och inköp af köpmannavaror, utan ock för anskaffande af nödiga handtverkeri-arbeten. Särskildt behöfva bergslags- och bruksorterna och i allmänhet länets nordvestra och norra delar köpa spanmål från de sydöstra och södra delarna, hvilka åter måste anlita de förra för fyllandet af sina behof utaf ved, bräder, plank samt andra skogsprodukter. Denna vaxelverkan lättar så till vida transportererna, att då man från en ort förer dess produkter till en annan, man med få undantag kan påräkna att från denna kunna erhålla återföra antingen för sitt eget behof eller för sina grannars.

Binäringarne och husslöjden drifvas icke så, som ske kunde och som omständigheterna kunde medgifva. För de hufvudsakligaste och för hvad i afseende på dem under femårsperioden kan vara gjordt kommer nu att redogöras.

Varuforsling. Denna binäring är måhända den mest omfattande. Den kan indelas i tvenne klasser, af något olika beskaffenhet. Den ena är den, som sker på kortare afstånd, egentligen i bergslagen och bruksdistrikterna, för att till hyttorna och bruken framföra malm, tackjern och kol, och som i de flesta fall kan så ombesörjas, att de som verkställa den hvarje dag återkomma till sina hem. Den andra den, som sker, för att till samma verk framföra deras från aflägsnare orter behöfliga förnödenheter, såsom spanmål, hö, viktualie- och saltvaror, för att från dem till närmaste lastageplats utföra produkterna, och för att till aflägsnare orter föra dels köpmannavaror, dels provinsens produkter. Den förra är och blir för hvarje ort alltid nödvändig och nyttig, den lemnar ägaren af dragare tillfälle till en icke obetydlig förtjänst och att, på trakter, der åkerbruket är föga betydande, till inkomst använda en öfverflödigtid, och den demoraliserar icke eller åtminstone ganska litet befolkningen, då hemlifvet derigenom obetydligt störes. Den senare åter, som utsträcker till långa afstånd, som ofta för hvarje gång medtager en tid af 8, 10 à 12 dagar, är och blifver i allmänhet skadlig och i verkligheten föga eller intet inkomstbringande, då den matsäck, som måste medföras, alltid blifver dyrare än den föda som vanligen hemma begagnas; då det foder, som måste för dragare medföras, förspilles, utan att åt åkerbruket återlemna någon spillning; då både menniskor och djur efter återkomsten från sådana resor behöfva tid till hvila och till återhemtande af krafter; då denna varuforsling till större delen verkställas från trakter, der åkerbruket är hufvudnäringen, och der äfven den tid, då jorden icke kan brukas, bör användas till åkerbrukets förmån genom en mängd förberedande arbeten och en väl ordnad boskapskötsel; och då det långa vståndet från hemmet, på vägar och stigar, verkar demoraliserande både på den varuforslande personalen och på arbetsdriften i hemmet. Denna senare varuforsling har under nu ifrågavarande femårsperiod icke obetydligt minskats, i synnerhet under vår-, sommar- och höstmånaderna, dels genom en bättre insigt hos allmogen uti sitt verkliga intresse, dels ock derigenom att en mängd köpmannavaror, som förr öfver Westerås haft sin transportväg till Dalarna, nu sändas till Gefle och derifrån med Gefle—Dala jernvägen till Stora Kopparbergs län.

Väfnader. Allmogens kvinnor sysselsätta sig visserligen med väfnader af ull, lin och bomull och tillverka deraf en stor del af sina och sina hemmavarandes kläder, men dessa väfnader fylla på långt när icke deras behof och blott undantagsvis återstår något till försäljning, hvilken aldrig sträcker utom provinsen. De låga priserne på fabriksmessigt tillverkade väfnader, en något ökad välmåga och derigenom uppkommet begär att begagna lyxvaror bidraga icke obetydligt till den minskade tillverkningen af väfnader. De enda väfnader,

som kunna anses såsom en binäring till afsalu, äro de mattor af nöthår, som hufvudsakligen inom Fläckebo och Vester Fernebo socknar tillverkas och vid marknaderna i Westerås försäljas.

Metalltillverkning såsom binäring eller husslöjd finnes icke inom provinsen, ty dertill bör icke räknas, att af de på landet bosatte smeder, hvilka äro att anse såsom handtverkare eller gerningsmän, ett och annat lås, en eller annan yxa, eller dylikt tillverkas af god och mera ovanlig beskaffenhet.

Trädvarutillverkning. Utom kolningen, som i bergslags- och brukstrakterna utgör en hufvudnäring, samt försäljningen af ved från alla skogstrakter, om hvilket allt förut i denna afdelning är taladt, förekomma såsom binärningar, hufvudsakligen i Möklinta, Huddunge, Nora och Enåkers socknar, brädsågning, samt i Öster Wåla, Nora, Harbo och Huddunge socknar tillverkning af soffor, stolar, bord, laggkärl och takspån. Brädsågningen kan anses uppgå till omkring 5 à 6,000 tolfter, hvilka afsättas mest inom provinsen och i Upsala, och den öfriga tillverkningen, hvilken antages uppgå till ett värde af omkring 15,000 R:dr R:mt, afyttras i Upsala, Gefle, Enköping och Stockholm. Ett förr i Köping med framgång och nära nog såsom husslöjd drifvet yrke, schatullmakeri benämndt, och hufvudsakligen bestående uti tillverkning af bord och andra möbler af alrot, har alldeles upphört, sedan möbler fanerade med utländska trädsorter kommit mera i bruk och kunna tillverkas till lägre priser. Ännu finnas likväl flere personer, som i detta yrke äga mycken skicklighet.

Båtbyggeri. År 1856 byggdes vid Frösåker i Kärrbo socken en slup af ek och furu på kravel om 22 lästers drägtighet, hvilken under påföljande år gjort resor både på Mälaren och Östersjön, och inom Bergslags samt Strömsholms fögderi dels byggas, dels repareras sådana fartyg, som begagnas såsom lastdragare på Strömsholms kanal. På Ängsön byggas båtar af särdeles god beskaffenhet.

Tjätutillverkning förekommer inom några få socknar af Salbergs och Wäsby fögderier, men till ganska ringa utsträckning.

Brödbakeri. Inom några till Kungsör närbelägna socknar bakas årligen en mängd rågbröd, som sjöledes föres till Stockholm.

Salpeterutillverkningen inom länet har utgjort, år 1856: 425 L α 18 α 16 lod, år 1857: 384 L α 3 α , år 1858: 379 L α 11 α , år 1859: 456 L α 2 α , och år 1860: 716 L α 1 α .

Fiske. Med föranledande af 22 § i Kongl. Fiskeristadgan den 29 Juni 1852 har, angående fisket i sjön Mälaren och dess fjärdar, samt sjön Freden i detta län, samt uti de strömmar och åar, som i nämnde sjöar från Westmanlands län hafva sitt utlopp, emellan fiskeri-idkarne inom alla de fyra länen omkring Mälaren, nemligen Stockholms, Upsala, Södermanlands och Westmanlands, en förening blifvit träffad och af Kongl. Maj:ts vederbörande Befallningshafvande stadfästad, af följande hufvudsakliga innehåll: 1) endast dragnot, norsnot samt lög- eller betesnot får begagnas; 2) dragnoten får ej vara finare bunden, än att maskorna, både i sjelfva kilen och noten, hålla 1 $\frac{1}{4}$ verktrum mellan stolparne och således hvardera af maskornas 4 sidor 1 $\frac{1}{4}$ tum; 3) nät eller annan redskap får ej heller vara finare, utan gäller samma bestämmande för dessa, likväl med de undantag, som i nästföljande moment 4, 5 och 6 innehållas; 4) norsnoten samt lög- eller betesnoten få vara så fina som för ändamålet med deras begagnande är lämpligt; men i norsnoten får hvardera armen i längd innehålla högst 15 famnar utom kilen, och hugget högst 3 famnar djupt, och får norsnoten icke begagnas för annat än norsfiske samt emellan lektiderna endast på djupet; varande för norsfiske med håf icke några bestämmelser ansedde behöfliga. Lög- eller betesnoten åter får icke vara mera än 10 famnar lång, kilen inberäknad, samt hafva allenast 2 alnars djup i hugget; 5) lanor och ryssjor få ej hafva finare maskor än $\frac{1}{2}$ verktrum eller 27 maskor på 1 aln; 6) mjärdar af träd få icke nyttjas, utan skola de vara förfärdigade af garn, och skall sådan redskap, som begagnas annorstädes än i öppna sjön, hafva samma dimensioner, som lanor och ryssjor, enligt hvad i föregående moment säges; 7) dragning vintertiden under is med not eller nät samt ljustring med eller utan bloss är icke under någon tid af året tillåten; 8) så kallad harkning efter ål, likasom metning eller huggning efter lake, då denna fisk leker, är helt och hållet förbjuden; 9) kräftor få ej

fångas under Maj, Juni och Juli månader, och begagnande af bloss vid kräftfiske är icke under någon del af året tillåten; 10) befintliga skattlagda kronofisken bibehållas oförändrade vid de rättigheter, som genom kontrakter eller eljest lagligen äro dem tillförsäkrade; 11) vid förbrytelser emot förestående bestämmelser äro redskap och fångst förverkade, och är bot för nyttjande af finare redskap än här ofvan är bestämdt 15 R:dr för otillåtet kräftfiskande 10 R:dr och för öfverträdelse af hvad i öfrigt genom denna förening stadgas 30 R:dr, allt R:mt; 12) redan befintlig redskap, som icke vore öfverensstämmande med här ofvan gifne bestämmelser, finge begagnas till den 1 Januari 1860; men i allt öfrigt trädde förestående bestämmelser i verkställighet genast efter kungörandet. Tillika uppmanades de till fiske berättigade innevävarne i sjöstäderna samt i socknarne vid Mälaren att för hvardera staden och i öfrigt socknevis utse ett eller flera ombud, som böra tillhandagå de fiskeri-idkande med upplysningar om fiskeri-näringsens rätta idkande samt om rätta förståndet och tillämpningen af ofvanberörde förening, uppmana till rättelse, då öfverträdelse af föreningen förspörjes, och, om sådan upplysning och varning ej medför förväntad verkan, tillse, att därför stadgad påföljd tillämpas genom målets anmälade hos vederbörande åklagare och fullföljande vid vederbörlig domstol.

Rörande *fisken i Hjelmaren*, Qvismarsjöarne samt de vattendrag, som utfalla i Hjelmaren, är på samma sätt en förening uppgjord, för Södermanlands, Westmanlands och Örebro län, samt af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande år 1860 stadfastad, innehållande hufvudsakligen: § 1. Ej må någon begagna eller ens innehafva fiskredskap af garn, bunden finare än med sex kafvelfall på kvarteret, så att hvardera af maskans sidor eller stolpar hålla minst ett verktrum efter gamla måttet; dock att maskan må lämpas efter hvad för ändamålet fordras, a) i lögnot, b) äfven i annan redskap för fångande af löga eller nors; men att i vattendrag som falla ut i Hjelmaren fiskredskap må begagnas endast från April månads början till och med den 15 Maj, och c) i håf uti egentliga sjön; äfvensom maskan i mjårdar, som begagnas i egentliga sjön, må under tiden från November månads början till Mars månads början hafva stolpe om endast ett halft verktrums längd, i stället för den under annan tid erforderliga längden af ett verktrum. § 2. Vidare förbjudes begagnande af a) annan not än dragnot, hvilken icke i någon del må hafva finare maskor än ofvan föreskrifvet är; b) notdragning under tiden från den 1 Augusti till dess vattnet om våren blifver fritt från is; c) lögnot djupare än 4 fot eller längre än 60 fot; d) stötning på nät under tiden från årets början till den 1 Juli; e) mjårdar af träd; f) harkning af ål; och g) ålkistor med mindre afstånd emellan sjelarne än $\frac{1}{2}$ verktrum. § 3. Skattlagde fiskens lagliga rättigheter inskränkas icke genom dessa bestämmelser. § 4. Den som innehar finare fiskredskap, än tillåtet är, böte 15 R:dr R:mt och miste redskapen. Användes sådan redskap för fiskfångst eller brytes annorledes emot dessa bestämmelser, böte 30 R:dr samma mynt samt förlöre redskap och fångst.

Då dessa öfverenskommelser så nyligen trädt i verksamhet, har ännu icke någon verkan af dem kunnat skönjas. Fisket idkas icke såsom något egentligt näringsfång af andra än några vid de större egendomarna anstälde fiskare, och fisken användes nästan uteslutande såsom färsk och inom provinsen. I sjöstäderna är tillgången på fisk i allmänhet temligen god de flesta tider af året.

Jagten är obetydlig. Hvad rofdjuren angår åberopas hvad här ofvan under Litt. D. af denna afdelning derom finnes anfördt. Hvad det ätbara villebrådet angår, så vårdas det ej nog för att kunna föröka sig såsom det borde. Åtskilliga vintrar och vårar hafva ock varit högst oförmånliga för dess fortplantning.

Tab. Litt. K. Med *bränvinstillverkningen* inom länet har förhållandet varit följande: bränvin har i detta län tillverkats under alla fem åren i större, men endast åren 1856, 1857 och 1858 i mindre brännerier. Tabellen Litt. K. å följande sida visar förhållandet med denna tillverkning vid större brännerier och beloppet af den därför erlagda tillverkningsafgift.

Af de mindre brännerierna drefs ett under hvardera af åren 1856 och 1857 utan mäskvärmare. Tillverkningsafgiften utgjorde åren 1856 och 1857 50 öre och de öfriga tre åren 60 öre per kanna. Orsaken, hvarföre här upptagne afgiftsbelopp, hvilka äro de som verkligen erlagts, icke vid de större brännerierna äro

öfverensstämmande med, utan högre än den produkt, som uppkommer om den tillverkade qvantiteten multipliceras med årets afgift per kanna, är den, att dels högre afgift erlagts för viss öfverbränning, dels sådan underbränning ägt rum, för hvilken afgift måst erläggas, ehuru bränvinet icke blifvit tillverkad.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

Jemte det jag till upplysning i afseende å de *allmänna vägarnes längd* får åberopa bifogade tabell Tab. N:o 8. N:o 8, får jag upplysa, att deruti icke äro intagne de vägar, som ligga på städernas mark och af dem underhållas. Osäkerhet huruvida gatorna, åtminstone de som utgöra genomfartsvägar, borde deruti intagas har förmodligen föranlett städernas Magistrater att härom icke lemna några upplysningar.

I fråga om *vägarnes tillstånd i allmänhet och resultatet af åtgärder till deras förbättring* får jag upplysa: att vägarne i allmänhet äro goda, men att likväl ett undantag härifrån göres af den så kallade Bergslagsvägen, som går ifrån Westerås förbi Hallsta och Hemmingsbo gästgifvaregårdar till Brunnbäck vid Dalelven. Oaktadt de stora kostnader som derå blifvit nedlagda, både af allmänna medel och ännu mera af de enskilda väglottsägarna, fortfar denna väg att vissa årtider, och i allmänhet så snart nederbörd af större betydelse ägt rum, vara ganska svår. Äldre resande medgifva dock, att den i senare tider blifvit mycket bättre än förr. Den särdeles starka trafik med tunga lass, som derå äger rum, jordmånens natur, fordonens beskaffenhet, samt den omständigheten att vägen till större delen löper genom på båda sidor växande tät skog, äro samverkande orsaker till denna vägs mindre goda skick.

Då alla vägarne inom detta län och i synnerhet de äldre allmänna farvägarne, hvilka i tidens längd genom det årligen å dem påkörde grus fått ett allt högre och högre läge öfver de kringliggande fälten, småningom blifvit smalare än allmänna lagen föreskrifver, hvilket förorsakats dels genom kreaturs åverkan, dels ock måhända på sina ställen genom de väglagandes sjelfsväld att från vägkanten hemta fyllning att pålägga vägen, och då till och med på sina ställen fara uppstått då större vagnar kommit att mötas, har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande funnit sig föranlåten att föreskrifva en allmän utläggning af vägarne till den lagliga bredden, men medgaf, för att icke göra åtgärden alltför tryckande, att arbetet fick på tre år fördelas. Denna utläggning har under detta qvinqvennum blifvit verkställd och i allmänhet utan svårighet kunnat tillvägbringas, oaktadt icke obetydliga kostnader derigenom tillskyndats de vägbyggnadsskyldige.

Under perioden för denna berättelse hafva följande *vägförbättringsarbeten* förekommit, nemligen:

1) Omläggning af allmänna bergslagsvägen emellan Westerås och Hallsta gästgifvaregård vid Ansta i Romfartuna socken, till undvikande af de mot hvarandra lutande svåra Näs- och Anstabackarne. Den nya vägen, försedd med en större stenbro, öfver det i dalsänkningen framgående vattendraget, har en obetydlig lutning, fast botten och är 160 fot kortare än den gamla. Till beräknade kostnaden 2,418 R:dr har Staten

Tab. Litt. K.

Bränvinstillverkning.

Större brännerier.	Antal större brännerier.	Tillverkningskvantitet i kannor.	Tillverkningsavgift.		Mindre brännerier.	Antal.		Tillverkningskvantitet i kannor.	Tillverkningsavgift.	
			R.dr	R.mt.		I det hela.	Deraf med maskvärmare.		R.dr	R.mt.
År 1856	14	347,651	174,622	50	År 1856	7	6	4,189	2,094	56
» 1857	11	287,589½	144,026	62	» 1857	11	10	7,554	3,777	—
» 1858—1859	10	288,423½	173,673	64	» 1858	4	4	6,274½	3,764	80
» 1859—1860	9	290,426½	175,152	13						
» 1860 Oktober—December månader.		145,816	88,109	2						

bidragit med ej mindre än 1,950 R:dr, så att utgiften för orten varit obetydlig i förhållande till den nytta, som väganläggningen medfört;

2) Nedgräfnings af Tibble backe, bildad af Badelunda ås, på vägen emellan Westerås och Torgesta gästgifvaregård, understödd med ett statsanslag af 250 R:dr R:mt till den beräknade kostnaden 534 R:dr 75 öre;

3) Af ett med statsanslag understödt större vägförbättringsarbete, på den så kallade Skultuna-vägen, emellan Westerås och Ekeby gästgifvaregård, har en del år 1858 blifvit afsynad och godkänd, nemligen sänkningarne af Hjalmarshög, Hofdesta och Åkesta backarne, tillsammans 1,206 fot förbättrad väg, men som arbetets fullbordande icke infaller inom denna berättelse, kommer härför att i den näst afgifvande berättelsen i sin helhet redovisas. Uti ifrågavarande vackra och nyttiga företag ingår äfven byggandet af en ny väg vid Gillberga, till undvikande af åtskilliga backar, för hvilket orten står i synnerlig förbindelse till Majoren och Riddaren Viktor Edman, som väckt förslaget om väganläggningen och satt sig i spetsen för arbetets utförande. Rikliga penningebidrag härtill hafva i första rummet lemnats af Svanå och Skultuna och dernäst från Ramnäs, Seglingsbergs och Wirsbo bruk, hvarförutom ortens innevånare åtagit sig en icke obetydlig utgift efter hemmantal;

4) En bland de svårare, om icke den svåraste backe i Westerås fögderi, den så kallade Alfsta backe i Hubbo socken, till hvars nedgräfvande eller förbigående åtskilliga förslag tid efter annan varit uppgjorde, men icke kommit till utförande, har, utan statsanslag, nu blifvit på bekostnad af fyra mindre socknar, nemligen Hubbo, Tillberga, Sevalle och Tärna, afgräfvad på höjden, och gruset till flere tusende lass nedfördt i sänkning af vägen, som på samma gång är rätad och till någon del äfven ny. Arbetet börjades år 1857, på uppmaning af Possessionaten Adolf Thunberg på Mälby, och har, under hans ledning och med uppoffring af mycken både tid och möda från hans sida, fortgått under åtskilliga terminer hvarje år genom körslor och arbete in natura af de deltagande socknarne, men är ännu icke i allo fullbordadt; likväl är sjelfva backen i det närmaste borttagen, och man kan hoppas att inom kort hafva planeringen färdig. Uti nästa femårsberättelse blifver det således tillfälle, att lemna en detaljerad beskrifning om detta arbete och uppgifva kostnaden dertill, hvilken varit så kännbar, att utan Thunbergs ihärdighet arbetet troligen afstannat;

5) Den så kallade Oxbacken, belägen vid vestra utfarten från Westerås på stora landsvägen emellan Stockholm och Göteborg, samt de närmast derintill liggande backarne utom denna tull, hafva blifvit sänkte till en lutning af 1 på 20. Detta i synnerhet för den allmänna landttrafiken högst vigtiga arbete har kostat 16,186 R:dr R:mt, hvartill statsmedel erhållits till ett belopp af 2,500 R:dr, socknarna i Snefringe och Tuhundra härader, med undantag af Ramnäs, bidragit med omkring 1,937 R:dr, samt staden Westerås bekostat återstående belopp.

I sammanhang med ombyggnaden af Strömsholms kanal, och då uti planen för denna ombyggnad ingick, att större fartyg med fasta master borde kunna passera densamma, i stället för mindre lastdragare med master, gjorda att vid hvarje bro öfver farleden nedfällas, hafva *rörliga broar* blifvit anbringade å alla ställen, der vägar korsa kanalen eller dess utgångspunkt. Dessa broars anbringande och underhåll bekostas af Strömsholms kanalverks medel. I öfrigt äro inga större broar hvarken fulländade och afsynade, eller nyanlagde och ombygde, då icke härtill torde böra räknas det underhållsarbete, som årligen måste användas på alla större broar, för att förekomma deras förfall och de olägenheter för allmänheten, hvilka alltid uppstå då större broar måste helt och hållet ombyggas eller undergå större reparation samt den allmänna farvägen således måste för längre tid aflysas. Några nya bropenningar hafva icke under åren 1856—1860 blifvit fastställda.

Endast två *färjor* öfver allmän landsväg finnas inom detta län, nemligen en vid det så kallade Mellansundet, som skiljer Nyckelön från Westmanlands fasta land, och hvarest färjan tillhör och underhålls af Staten; den andra vid Kungsör, öfver Arboga å, der färjan tillhör och underhålls af häradet.

Nedanstående tabell Litt. L. utvisar de väg-, bro- och färjepeningar, hvilka inom detta län utgö- Tab. Litt. L. ras. Nyqvarns och Gysinge broar höra den förra till Upsala och den senare till Gefleborgs län, och Qvicksunds färja till Södermanlands län.

På socknevägen emellan Björksta och Ängsö socknar finnes en färja vid sundet som åtskiljer Ängsön från fasta landet. Derstädes inflytande färjepeningar, uppgående till omkring 20 R:dr per år, användas till färjkarlens aflöning.

Antalet af grindar å allmänna vägarne utgjorde år 1860: 1,361 stycken.

Tabellen N:o 8 uppgifver antalet af hästar, som utgått till kungs- och kronoskjuts, samt till gäst- Tab. N:o 8. gifveri-, håll- och reservskjuts, antalet af gästgifverier samt vid huru många af dem skjutsentreprenad blifvit införd. Deraf synes, att sådan blifvit tillvägabragt vid alla, utom fyra, nemligen Wänsjö, Karleby, Fornby och Granberga, der skjutsen utgår på gamla sättet. Vid Kolbäcks gästgifvaregård, på vägen emellan Westerås och Köping, har den åtgärd blifvit vidtagen, att skjutslaget inköpt sjelfva gästgifvaregården med tillhörande jordegendom, och betingar nu med entreprenörerne, att de, såsom hufvudsakligt arrende för egendomen, bestrida skjutsskyldigheten. Då skulden för inköpet af egendomen nu blifvit amorterad, hvilket skett utan högre årlig kostnad än hvad som förut måste utbetalas för skjutshållningen, hafva de skjutsskyldige der således de facto lyckats befria sig från bördan af skjutsen. Vid Myrby gästgifvaregård, belägen emellan Westerås och Torgesta i Upsala län, har hemmansägaren på vissa vilkor frivilligt åtagit sig att, utan särskild ersättning af skjutslaget, under den tid uppgjord skjutsentreprenad vid Torgesta varar, och hvilket ännu vid 1860 års slut fortfor, bestrida skjutshållningen.

Tab. Litt. L.

Taxor för väg-, bro- och färjeafgifter.

	Vägafigter.		Broafgifter.			Färjeafgifter.					
	Från Nordanö till Vester-Wåla ¹⁾ .		Vid Herrevads bro ²⁾ .	Vid Borgåsunds bro ³⁾ .	Vid Mellansundet ⁴⁾ .	Vid Kungsör ⁵⁾ .	Vid Ängsön.				
Karl som går	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—
Häst och karl	—	6	—	2	2	—	2	—	2	—	4
Enbetsåkdon med häst och karl	—	12	—	3	5	—	3	—	3	—	6
Vagn med hästar och personer, för hvar häst	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
Åkdon med 2 dragare	—	25	—	—	—	—	—	—	6	—	9
För hvarje dragare derutöver	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vagn med 2 hästar och folk	—	—	—	4	9	—	—	—	6	—	9
Dito 3 dito	—	—	—	5	14	—	—	—	9	—	12
Dito 4 dito	—	—	—	6	19	—	—	—	12	—	15
Dito 6 dito	—	—	—	8	28	—	—	—	—	—	25
2 hjulåkdon med 2 hästar	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
En slädvagn med 6 hästar	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
Dito med 4 dito	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
Dito med 3 dito	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
Släda med 1 häst	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
En ox eller ko	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	3
Får eller svin till och med 10 st. o. s. v.	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—

¹⁾ Enligt vederbörande väg- och jordägares begäran och Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18 Juli 1850, N:o 198.

²⁾ Enligt Kongl. Bref den 2 Oktober 1832 och Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 7 November 1832, N:o 54.

³⁾ Enligt Kongl. Bref den 23 April 1831 och Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 31 Oktober 1860, N:o 271.

⁴⁾ Enligt Kongl. Bref den 14 December 1813 och 20 Juni 1837.

⁵⁾ Enligt den 8 April 1816 kungjord Taxa.

Under vintermånaderne emellan 1858 och 1859, 1859 och 1860, samt 1860 och 1861 har en del af trafiken för så väl resande som posten och paketer varit bestridd på vägen emellan Enköping och Arboga, genom *diligenser*, hvilka på bekostnad af ett enskildt bolag varit i gång. Ångbåtarnes och diligensernas numera allmänna begagnande af resande, samt framgången af skjutsentreprenaderna, hafva samverkande betydligt förminskat tyngden af skjutsskyldigheten, hvilken likväl är mycket ojemn, då afgiften till entreprenörerne på olika ställen omvexlar emellan nästan intet och till och med 30 å 40 R:dr på helt mantal.

För *postskjutsen* har lindring uppkommit, dels genom allmänt begagnande af ångfartyg och jernvägar vid posternas transporterande, dels genom det icke obetydliga antal af poster, som transporteras med gästgifveriskjuts eller efter särskildt uppgjorda kontrakter. Genom det förökade antalet poster minskas nemligen icke obetydligt de ordinarie posternas tyngd, så att den egentliga postskjutsen derigenom lättas.

Kronobrefbäringen bestrides i allmänhet på förut vanligt sätt. Blott inom Strömsholms fögderi besörjes den af kronobetjeningen mot öfverenskommen ersättning, som lemnas af samtliga brefbäringsskyldige.

Endast tvenne *jernvägar* finnas inom länet, den ena den så kallade Köping—Hults och den andra Norbergs. Då af den förra omkring 5 mil långa vägen blott en half mil ligger inom detta läns gräns, och Direktionen öfver samma väg har sin station i Örebro, har jag ansett redogörelsen för förhållandet med denna väg icke tillhöra mig. *Norbergs jernväg* ligger deremot med hela sin sträckning af nära 6½ fjerdedels mil inom detta län och förbinder Norbergs jernmalmsfält i Norbergs socken af Gamla Norbergs härad med sjön Åmänningen, hvilken är segelbar och står i förening med Strömsholms kanal. Arbetet å denna väg börjades åren 1852 och 1853, sedan för dess utförande bildat sig ett aktiebolag, som till detta företag af Handels- och Sjöfartsfonden erhållit ett lån af 150,000 R:dr R:mt. I anseende till felaktiga beräkningar öfver jernvägens anläggningskostnad, samt försummade inbetalningar för en stor del af de tecknade aktierna, måste likväl arbetet afbrytas och Bolaget till Svea Hofrätt ingifva sin cessionsansökning. Sedan Rikets Ständer vid Riksdagen år 1854 beviljat ett ytterligare lån för ändamålet af en lika stor summa, bildades ett nytt Bolag, som utförde arbetet så att det blef färdigt år 1856. Det hade då kostat 447,002 R:dr 56 öre, deraf 300,000 R:dr utgjorde de ofvan omtalade båda lånen. Det gamla Bolaget hade år 1856 tillskjutit 61,227 R:dr 54 öre, och det nya Bolaget 50,550 R:dr. Det nya Bolaget har sedermera för vägens ytterligare fullbordande samt anskaffande af ny förbättrad rörelsemateriel nödgats intill 1860 års slut ytterligare tillskjuta 142,605 R:dr R:mt, utan att någon utdelning å aktierna skett eller blifvit dem beräknad. Under åren 1856—1860 hafva

Tab. Litt. M. jernvägens inkomster af och utgifter för trafiken förhållit sig på sätt följande tabell Litt. M. utvisar. Genom nådigt Bref af den 14 Februari 1856 har Kongl. Maj:t tillåtit, att de uti Kongl. Kungörelsen af den 18 Januari 1855, i afseende å fredlysning af allmänna kanal-, sluss-, jernvägs- och telegrafanläggningar meddelade bestämmelser, må äga tillämpning jemväl på Norbergs jernvägsanläggning.

Ehuruval, såsom förut blifvit nämndt, jag ansett icke mig tillkomma att om förhållandet med Köping-Hults Jernvägen här redogöra, torde dock icke med tystnad böra förbigås de förluster och olägenheter, som

Tab. Litt. M.

Norbergs jernväg.

År	R:dr	R:mt	Utgifter.		Inkomster.		Behållning.	
			R:dr	öre	R:dr	öre	R:dr	öre
År 1856			2,058	28	3,527	38	1,469	10
» 1857		»	11,688	98	20,428	85	8,739	87
» 1858		»	11,694	84	18,282	24	6,587	40
» 1859		»	16,199	89	25,116	62	8,916	73
» 1860		»	17,163	61	27,474	56	10,310	95
Summa på 5 år			58,805	60	94,829	65	36,024	05

drabbat en del af detta län, synnerligast staden Köping, derigenom att Köping-Hults Bolaget icke fullgjort sin åtagna förbindelse att fortsätta vägen ifrån Arboga ända till Köping. Emellan sistnämnde stad och Direktionen för berörde Jernvägs-bolag hade aftal blifvit träffadt om vissa åtgärder och arbeten, som genom stadens försorg och på dess bekostnad borde vidtagas, emot af Direktionen ingången förbindelse att leda jernvägen till Köping och der förlägga jernvägsstationen, enligt upprättad och af Kongl. Maj:t nådigst fastställd plan; och ehuru dessa Direktionens fordringar syntes högst betungande för Köpings stads lilla samhälle, öfverröstade dock hoppet om ökad rörelse och deraf härflytande större inkomst för staden samt om utvidgade tillfällen till förtjenst för dess innevånare alla betänkligheter, helst något tvifvel om Bolagets soliditet och förmåga att fullgöra åtagne förbindelser icke då kunde ifrågakomma, enär Bolaget grundades på det rika Englands kapitaler. Arbetet på jernvägen emellan Arboga och Köping bedrefs ock till någon tid med kraft, så att jordarbetena till en stor del fulländades, syllar och skenor nedlades på ungefärligen en fjerdedels mil ifrån Köping, denna del ballastades, för hvilket ändamål särskild grenbana anlades till den nedan om staden belägna grusås, 2:ne fasta stenbroar öfver vattendragen byggdes, och åtskilligt annat arbete verkställdes. Då inträffade den sorgliga händelsen med Engelska Bankiren Sadleirs fallissement, och ifrån det ögonblicket afstannade helt och hållet alla arbeten på denna del af jernvägen. De påbörjade rätt ansevärliga arbeten och uppoffringar, Köpings stad åtagit sig, måste emellertid kontraktsenligt fullbordas, medförande högst betydliga kostnader, hvaribland för Köpings-åns utvidgning och fördjupande 47,163 R:dr 7 öre, förutom af Statsverket tillsläppte 40,000 R:dr, för utvidgning af hamnen, för flyttning af metall- och viktualievägen, för upplåtande af byggnadsplats åt dem, som, för tillfredsställande af Bolagets anspråk på plats för bangård, måst lemna sina från äldre tider hafde bodplatser m. m., till bestridande af hvilka utgifter staden nödgats upptaga ett lån af 30,000 R:dr R:mt. För godtgörande af ofvannämnde kostnader satte stadens innevånare i sista rummet sin förhoppning på de i Stats-Kontoret af detta Jernvägs-bolag deponerade 300,000 R:dr R:mt, hvilka icke skulle få lyftas förr än Jernvägen vore på föreskrifvet sätt genom Bolagets försorg fullbordad, men hvaraf, till följd af Rikets Ständers utaf Kongl. Maj:t efter 1856—1858 årens Riksdag nådigst fastställde beslut, endast återstod 75,000 R:dr samma mynt, hvilka medel likväl, enligt ordalydelsen i nyssberörde nådiga beslut, icke skulle få af Bolaget lyftas förr än *efter det Jernvägen blifvit öppnad för trafik till Köping*. Icke förty blef detta beslut undanröjdt af Rikets senast församlade Ständer, och Bolaget undfick rättighet att uttaga äfven detta penningebelopp, hvarigenom sista garantien för staden Köping att af Köping-Hults Jernvägs-bolaget undfå ersättning för sina förluster och uppoffringar försvann.

Ett annat jernvägsförslag har under femårsperioden varit i fråga och af orten omfattadt med ifver, nemligen förslaget om en jernväg emellan Köping och Uttersberg, hvartill anläggningskostnaden blifvit beräknad till 1,200,000 R:dr R:mt. Genom denna jernväg skulle Köpings lastageplats förenas med Hedströmmens dalgång, inom hvilken på en sträcka af 3 à 4 mil icke mindre än 17 bruk äro belägna.

Någon särskild i ögonen fallande *inverkan så väl på skjutsväsendet som på länets förhållanden i öfrigt* kan icke uppgifvas såsom följd af de nya förbättrade kommunikationsanstalterna; men otvifvelaktigt är, att under den femårsperiod, som denna berättelse omfattar, likasom under flere nästföregående, det tilltagande begagnandet af ångfartyg, under den tid af året då segelfarten är öppen, fortfarande minskat behovet af skjuts på en stor del af vägarne inom länet och derigenom på länet i allmänhet haft ett gagnande inflytande. Den anmärkningsvärda minskningen i antalet af årligen utgångne skjutshästar från och med året 1858, i jmförelse med föregående år, bör till hufvudsaklig del tillskrifvas den under 1857 utkomna nådiga Förordningen, angående förhöjning af skjutslegan.

Hvad *varuforslingen såsom näringsgren* angår, får jag åberopa hvad derom blifvit anfördt i föregående afdelning, der den blifvit ibland länets binäringar upptagen.

Kustfarten i länet sker egentligen till och ifrån Westerås, Arboga och Köpings städer samt Strömsholms lastageplats. En eller annan egendom vid Mälaren äger äfven egen lastagebrygga, der ett eller annat fartyg lägger till för att inlasta egendomens produkter af landtmannavaror, ved och tegel.

Följande *ångfartyg* hafva gjort *regelbundna turer* till orter inom länet, nemligen:

till *Westerås*, år 1856: *Aros, Westmanland* och *Gustaf Wasa*, samt åren 1857—1860: *Aros, Westmanland* och *Westerås*;

till *Arboga*, år 1856: *Arboga*, år 1857: *Arboga* och *Köping*, år 1858: *Arboga, Örebro, Lars Ahllöf* och *Kungsör*, åren 1859 och 1860: *Arboga, Örebro* och *Lars Ahllöf*;

till *Köping*: alla åren *Köping*;

på *Hjelmare kanal*, åren 1856 och 1857: *Mälaren, Örebro* och *Nerike*, år 1858: *Nerike, Hjelmaren* och *Wingåker*, år 1859: *Nerike* och *Hjelmaren*, år 1860: *Nerike, Hjelmaren* och *Brage*.

De inom Westmanlands län belägne *hamnar* kunna icke beräknas att vara flera än fyra, nemligen vid städerna *Westerås, Arboga* och *Köping*, samt vid *Strömsholms lastageplats*. Visserligen finnas äfven annorstädes vid Mälaren ställen, der till och med ganska djupgående fartyg kunna lägga till, men då derstädes inga särskilda anstalter äro vidtagne för seglotionens och trafikens befordrande, kunna de ej såsom hamnar anses.

I *Westerås hamn* kunna ingå fartyg, som ligga 10 fot djupt. Vid denna hamn började seglotionen

år 1856 den 29 April och slutade den 20 December,

» 1857 den 24 April » » den 23 December,

» 1858 den 22 April » » den 19 November,

» 1859 den 4 April » » den 12 December,

» 1860 den 28 April » » den 10 December.

Under dessa år hafva vid denna hamn inga nybyggnader eller egentliga förbättringar förekommit, utan hafva de arbeten, som dervid blifvit under denna tid använda, endast afsett dess underhållande i fullgodt skick.

Mera än 7½ fot djupgående fartyg kunna icke ingå till *hamnen i Arboga*, då vattenhöjden är lägst; segelfarten här började

år 1856 den 28 April och slutade den 28 November,

» 1857 den 30 April » » den 26 November,

» 1858 den 27 April » » den 30 November,

» 1859 den 5 April » » den 27 November,

» 1860 den 11 April » » den 29 November.

Utvidgning af *hamnen* vid *Arboga* började år 1856, och kostnaderna derför, jemte de i sammanhang dermed stående arbeten, hafva till och med slutet af år 1860 uppgått till 24,173 R:dr R:mt, utan att något bidrag af statsmedel dertill åtnjutits.

Segeldjupet i *Köpings hamn* är vanligen 11 fot, och äfven vid lägsta vattenstånd i Mälaren kunna fartyg, som ligga 10 fot djupt, dit ingå. När seglotionen i denna hamn började och slutade kan icke uppgifvas, men hvad man känner är, att, enligt vågjournalen, utvägningen började

år 1856 den 16 April och slutade den 11 November,

» 1857 den 20 April » » den 30 Oktober,

» 1858 den 15 April » » den 10 November,

» 1859 den 23 April » » den 23 November,

» 1860 den 10 April » » den 10 November.

Arbetet med denna hamns utvidgande och fördjupande, som började år 1853, fortgick till 1858 och afsynades den 5 Augusti sistnämnde år. Till detta arbete anslogo Rikets Ständer, vid 1853 och 1854 årens Riksdag, ett belopp af 60,000 R:dr R:mt, hvaraf tvåtredjedelar utan återbetalningsskyldighet och en tredjedel

såsom lån att återbetalas efter vanlig Bankomethod. Härutöfver har staden för ändamålet måst vidkännas en utgift af 27,163 R:dr 7 öre R:mt, ränteförluster oberäknade; så att då den tredjedel af statsanslaget, som skall återbetalas, inberäknas, kommunens omkostnader gå till 47,163 R:dr 7 öre, ränteförluster oberäknade. Utöfver den för omförmälda arbeten fastställda plan har staden låtit vidga bottenbredden ganska betydligt både i hamnen och på andra ställen uti ån, samt verkställt pålning utefter en längre sträcka af vestra åstranden.

Till *Strömsholms lastageplats* kunna fartyg om 11 à 12 fots djup i medeltal ingå.

Seglationen började år 1856 den 23 April och slutade den 14 November,

» 1857 den 21 April » » den 21 November,

» 1858 den 22 April » » den 18 November,

» 1859 den 13 April » » den 28 November,

» 1860 den 24 April » » den 23 November.

För seglationen på Mälaren finnas *Lotsar* i Södertelge och Strengnäs, och den på senare stället stationerade Åldermannen, med dervarande Lotsar, hafva tillsynen öfver sjömärkena i Mälaren.

Tvenne kanaler, nemligen *Hjelmare* och *Strömsholms*, äro anlagda inom Westmanlands län. Den förra är anlagd för att förena Hjelmaren med Mälaren, den senare för att med sistnämnde sjö förena de inom Stora Kopparbergs län belägna sjöarne Norra och Södra Barken.

Hjelmare kanals längd är, då dess småsjöar inberäknas, emellan Notholmen vid sjön Hjelmaren och Grafudden vid Arboga å, 1½ mil lång och har ett segeldjup af 6½ fot.

Segelfarten derå började år 1856 den 24 April och slutade den 10 November,

» 1857 den 26 April » » den 21 November,

» 1858 den 23 April » » den 9 November,

» 1859 den 9 April » » den 28 November,

» 1860 den 30 April » » den 25 November.

Några större reparationer å kanalen hafva under dessa år icke varit behöflige.

Djupleken i *Strömsholms kanal* är 5 fot, och fartygen få lasta till 4½ fots djup. Kanalens längd, från Strömsholms lastageplats till inloppet i Stora Barken vid Sembla, är 7 mil, hvarifrån farten på Barkarna till Smedjebacken utgör 2½ mil.

Segelfarten å denna kanal började

år 1856 den 16 Maj och slutade den 15 November,

» 1857 den 16 Maj » » den 18 November,

» 1858 den 5 Maj » » den 8 November,

» 1859 den 3 Maj » » den 21 November,

» 1860 den 9 Juni » » den 26 November.

Den år 1842 började ombyggnad af *Strömsholms kanal* har nu blifvit fulländad, så att arbetet afsynades under sommaren år 1860. Denna ombyggnad har kostat 2,831,117 R:dr 74 öre, hvilken summa på följande sätt erhållits:

Anslag af allmänna statsmedel.....	1,125,000: —
Dito af Handels- och Sjöfartsfonden	225,000: —
Lån af samma fond	450,000: —
Lån emot räntebärande obligationer	250,000: —
Aktieägarnes aktieteckning	323,400: —
Af dem afstådd ränta å aktieteckningen	77,600: —
Kanal- med flere inkomster under arbetstiden.....	380,117: 74.
Summa R:dr R:mt	2,831,117: 74.

Brefbefordringen inom Westmanlands län besörjdes vid 1860 års slut genom *Postkontoren* i Westerås, Arboga, Köping, Sala och Strömsholm samt *Postexpeditionen* i Norbergs by.

Telegrafstationer finnas 3, i Westerås, Arboga och Köping, af hvilka de 2:ne sistnämnde blifvit anlagda under denna femårsperiod. Den i Köping befintliga öppnades den 18 September 1857 och den i Arboga inrättades den 4 Juli 1856.

Tab. N:o 9. Tabellen N:o 9 upplyser om *antalet och lästetalet af länets innevånare tillhörige fartyg och båtar af fem läster och deröfver, antalet af deras skeppare och besättning, samt antalet af personer, som hafva handel till lefnadsyrke*. Härvid bör anmärkas, att bland fartygen äro upptagne dels ångfartygen, dels de fartyg, hvilka endast seglat på Strömsholms kanal och dertill hörande sjöar, men icke utgått ens i Mälaren. Bland skeppare och besättning äro upptagne de som tjena på dessa fartyg, och hvilkas sjömanskap, hvad de senare angår, i allmänhet icke kan beräknas att kunna användas utom kanalens område. Bland personer, som hafva handel till lefnadsyrke, äro beräknade fruntimmer, äfvensom i allmänhet de, hvilka icke uppsagt burskap, ehuru de icke under året idkat handelsrörelse.

Några *sjöskador* af den beskaffenhet, att fartyg blifvit förolyckade eller besättning eller passagerare omkommit, hafva mig veterligen icke inträffat å länets stränder eller inre farleder, och inträffa så sällan, att assuranser mot sjöskador knappast någonsin sökas.

Länets hufvudsakligaste produkter äro, såsom här ofvan uti 3:dje afdelningen närmare är uppgifvet, jordbrukets, boskapsskötselns, skogarnes samt bergs- och brukshandteringens alster.

Jordbrukets alster afyttras till betydlig, kanske den betydligaste delen, på städernas torg, dels direkte till konsumenterna, dels till handlande, som sedan i större partier sälja dem såväl till bergslagerne och bruken inom länet, som till Stora Kopparbergs län, dit alla år stora partier spanmål afsändas och, vid inträffande mindre god skörd i Dalarne, högst betydliga kvantiteter afyttras. Hö försäljes dels ifrån trakterna omkring Arboga och Kungsör sjöledes, och dels från östra Westmanland landvägen till Stockholm.

De af boskapsskötselns produkter, hvilka icke i städerna afyttras till konsumtion inom desamma, försäljas i allmänhet i Stockholm och till någon mindre del i Upsala. Särskildt torde böra här nämnas, att till hufvudstaden afyttras ett icke ringa antal mjölkande kor.

Skogarnes alster säljas för det mesta till bruken och hyttorna, samt till konsumtion i städerna. Blott ett ringa quantum ved, plankor och bräder afsändes till Stockholm.

Tackjernet förbrukas till största delen inom länet, men icke obetydligt deraf, likasom något jernmalm, säljes äfven till andra orter inom riket, för att der ytterligare bearbetas. Någon liten del af tackjernet torde genom Stockholms handlande exporteras. Af brukens tillverkningar afsändes nästan allt till Stockholm för att till utländningen försäljas.

Af fabrikernas, manufakturernas och handtverkeriernas produkter inom länet kan man anse, att nästan allt, eller åtminstone den vida betydligaste delen, afyttras och förbrukas inom länet. Härifrån torde likväl hufvudsakligast bränvin; tobak samt jern- och messingsmanufaktur göra undantag. Af bränvinet försäljas nemligen betydliga kvantiteter till Dalarne, dit äfven går mycket tobak, hvaraf i öfrigt mycket sändes till Svenska hamnarne vid Bottniska viken. Dit går äfven någon del af messingsmanufakturen, hvilken i öfrigt dels afsattes i Stockholm, dels utgör föremål för export derifrån. Af jernmanufakturernas produkter afyttras det mesta inom Rikets olika delar, blott något plåt torde till utlandet afsändas. Det som deremot i utbyte emot hvad, som ifrån provinsen försäljes, hit införes, är saltvaror, hvilka till en del med Norska fartyg direkte hitföras, specierier samt bomulls- och yllemanufakturvaror, äfvensom så kallade korta varor, hvilka hitföras hufvudsakligen från Stockholm, men äfven till en del från Göteborg och Norrköping, samt genom Gärdfarihandlande, hvilka sistnämnde likväl nu mest uppträda med sina försäljningar vid marknaderna inom länet.

Den *gårdfarihandel*, som på andra tider och ställen än vid marknaderna bedrifves, är inom denna period icke af betydighet. De köpare, som bo nära städerna, vända sig lika gerna till staden, der mera tillfälle finnes till val ibland större lager; och der aflägsenheten från städerna är större än 3 mil finnes nästan öfverallt Landthandlande, som dagligen och stundligen äro med sina varor till hands, så att den kringresande Gårdfarihandlanden numera icke är så behöflig eller efterlängtd, som han mången gång förr var. Den gårdfarihandel, som ännu måhända någon gång bedrifves, är åtminstone icke af någon för orten skadlig beskaffenhet.

Marknader hållas årligen i Westerås uti Januari och September, i Arboga uti Februari, Juli och September, i Köping i Februari och September, i Sala i Februari och September, och i Norbergs by i September månad. Af dessa är den sistnämnde endast kreatursmarknad. I den mån varuutbytet alla tider på året, och i synnerhet genom ångfarten om sommaren, blifvit i så hög grad lifligare än förr, och den köpande allmänheten fått lättare att transportera sig till de större försäljningsorterna, hafva de årliga marknaderna blifvit af allt mindre betydighet, och den enda egentliga vikt, de ännu äga, är såsom kreatursmarknader om hösten. Härifrån kan likväl vintermarknaden i Sala anses göra ett undantag, då der förekommer en ganska liflig, ehuru något minskad rörelse med Norrländska produkter, såsom lin, väfnader, smör, fogel och renkött.

I alla städerna samt i Norbergs by finnas *salutorg*, och öfverallt är Lördagen samt i Westerås och Arboga äfven Onsdagen *torgdagar*. I Westerås och Arboga finnas på hvarterdera stället två salutorg, der olika produkter försäljas.

Från och med November månad år 1859 hafva äfven, uppå Hushållnings-Sällskapets derom gjorda hemställan, särskilda *saludagar*, en i hvarje månad, inom hvar och en af länets städer varit utlysta för *allmänne försäljning af kreatur*, och hafva dertill blifvit bestämda i Westerås första, i Arboga andra, i Sala tredje och i Köping fjerde Lördagen i hvarje månad, då helgedag icke inträffar. Dessa försäljningstillfällen hafva varit mycket begagnade, och mången gång har omsättningen varit ganska liflig.

Antalet af minuterings- och utskänkningsställen för spirituösa drycker inom länet samt *afgifterna der* Tab. Litt. N. för hafva förhållit sig, såsom nedanstående uppgift tabellen Litt. N. utvisar.

Tab. Litt. N.

Bränvins-minuterings- och utskänkningsställen nedanstående år.

	Minuteringsställen.	Utskänkningsställen.							Afgifter i Riksdaler Riksmünt.						
		För helt år.				För kortare tid och vissa tillfällen.			För minuterings.	För utskänkning.	Summa.				
		Gästgiverier.	Schweitzerier.	Spis- kvarter.	Krogar.	På ångfartyg.	Vid möten.	Vid andra tillfällen.							
För år 1856.															
Westerås stad	8	1	4	7	8	1	—	2	2,674	—	8,732	—	11,406	—	
Arboga »	10	1	1	2	5	1	—	2	2,490	—	4,965	63	7,455	63	
Köpings »	6	1	—	1	5	1	—	—	1,200	—	2,425	—	3,625	—	
Sala »	4	1	—	1	4	—	—	—	2,000	—	1,200	—	3,200	—	
Westerås fögderi	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	868	75	868	75	
Strömsholms »	1	—	—	1	—	—	—	1	200	—	928	75	1,128	75	
Kungsörs »	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	306	25	306	25	
Bergslags »	—	2	—	—	—	—	—	15	—	—	2,343	75	2,343	75	
Salbergs »	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	181	25	181	25	
Summa	29	10	5	13	22	3	16	9	8,554	—	21,951	38	30,515	38	

Härvid bör anmärkas, att inom Wäsby fögderi icke funnits något hvarken minuterings- eller utskänkingsställe, och att anledningen, hvarföre inom Bergslags fögderi så många utskänkingsställen under möten

Fortsättning af Tab. Litt. N. *Minuterings- och utskänkingsställen nedanstående år.*

	Minute- rings- ställen.	Utskänkingsställen.							Afgifter i Riksdaler Riksmünt.					
		För helt år.				För kortare tid och vissa tillfällen.			För minu- tering.	För utskänk- ning.	Summa.			
		Gästuf- verier.	Schweit- zerier.	Spis- qvarter.	Krogar.	På ång- fartyg.	Vid möten.	Vid andra tillfällen.						
För år 1857.														
Westerås stad	8	1	5	5	8	3	—	—	2,319	50	7,407	—	9,726	50
Arboga »	10	1	1	2	5	1	—	1	2,490	—	4,615	62	7,105	62
Köpings »	6	1	—	1	4	1	—	—	1,200	—	2,560	—	3,760	—
Sala »	4	1	—	1	4	—	—	1	1,142	86	2,280	6	3,422	92
Westerås fögderi	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1,050	—	1,050	—
Strömsholms »	1	1	—	1	2	—	1	—	200	—	975	67	1,175	67
Kungsörs »	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	300	—	300	—
Bergslags »	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—	1,089	37	1,089	37
Salbergs »	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	83	89	83	89
Summa	29	10	6	10	24	5	18	3	7,352	36	20,361	61	27,713	97
För år 1858.														
Westerås stad	8	—	4	5	8	1	—	2	4,133	34	10,887	49	15,020	83
Arboga »	10	1	1	2	5	3	—	1	2,490	—	5,563	34	8,053	34
Köpings »	6	1	—	1	4	1	—	—	2,131	50	4,324	40	6,455	90
Sala »	4	1	—	1	4	—	—	1	1,280	—	2,106	66	3,386	66
Westerås fögderi	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	1,126	15	1,126	15
Strömsholms »	1	1	—	1	2	—	1	—	300	—	651	67	951	67
Kungsörs »	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	320	—	320	—
Bergslags »	—	—	—	—	—	—	19	—	—	—	1,630	80	1,630	80
Salbergs »	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	163	89	163	89
Summa	29	9	5	10	24	5	20	6	10,334	84	26,774	40	37,109	24
För år 1859.														
Westerås stad	6	—	4	5	8	1	—	2	4,000	—	11,657	97	15,657	97
Arboga »	10	1	1	2	5	2	—	1	2,490	—	4,843	33	7,333	33
Köpings »	6	1	—	1	5	1	—	—	2,131	50	4,364	40	6,495	90
Sala »	4	1	—	1	4	—	—	1	800	—	2,112	—	2,912	—
Westerås fögderi	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	1,126	15	1,126	15
Strömsholms »	2	1	—	1	1	—	1	—	301	—	828	33	1,129	33
Kungsörs »	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	806	15	806	15
Bergslags »	1	—	—	—	—	—	22	—	375	—	860	—	1,235	—
Salbergs »	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	168	89	168	89
Summa	29	9	5	10	24	4	23	7	10,097	50	26,767	22	36,864	72
För år 1860.														
Westerås stad	6	—	4	4	8	1	—	2	4,000	—	12,549	98	16,549	98
Arboga »	10	1	1	2	5	2	—	1	2,490	—	5,123	34	7,613	34
Köpings »	6	1	—	1	5	1	—	—	2,500	—	4,906	66	7,406	66
Sala »	4	1	—	1	4	—	—	1	800	—	2,506	67	3,306	67
Westerås fögderi	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	1,052	30	1,052	30
Strömsholms »	2	1	—	1	—	—	1	—	350	—	428	44	778	44
Kungsörs »	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	800	—	800	—
Bergslags »	1	—	—	—	—	—	18	—	375	—	927	99	1,302	99
Salbergs »	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	168	89	168	89
Summa	29	8	5	9	23	4	19	7	10,515	—	28,464	27	38,979	27

funnits, är den, att samtliga hemmansåboerne i Norr- och Söder-Salbo byar under denna femårsperiod fortfarande ägt en, sedermera upphörd, rättighet att under Westmanlands Regementes möten, hvar för sig och med andras uteslutande, å mötesplatsen Salbohed få försälja bränvin, öl, dricka och tobak.

I Westerås hafva, sedan den 1 Oktober 1858, 6 minuterings- och 7 utskänkingsställen på 3 år varit öfverlåtna åt ett bolag, men de öfriga bibehållits af sina fordna innehafvare. Stadens andel af inkomsten har varit *disponerad* så, att 18,000 R:dr varit anslagna till understöd för fattigvården, 3,000 R:dr till församlingens skolor, 7,000 R:dr till sänkning af den så kallade Oxbacken, och återstoden till förstärkande af Rådhusbyggnadsfonden.

I Arboga hafva stadens andelar af afgifterna ingått i stadskassan, som dermed, i brist af andra tillgångar, bestridt aflöningar till stadens embets- och tjänstemän samt betjente, med flera för kommunen erforderliga behof.

I Köping har stadens behållna afgift af minuterings- och utskänkningen blifvit disponerad till amortering och ränta på den skuld, hvaruti staden kommit i och för inköp och ordnande af ny lastageplats med hamn, samt Köpings-åns utvidgande och fördjupning.

I Sala har rättigheten till minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker utöfvats och bedrivits af ett bolag. Den staden tillkommande andelen af dessa afgifter har blifvit använd till inhägnad och planering af stadens nya kyrkogård, till fruntimmersföreningens flickskola, och i öfrigt till stadens publika byggnader.

Landtsocknarnes andel i dessa afgifter har utgjort, år 1856: 4,070 öre för hvarje af socknens innevånare, år 1857: 3,531 öre d:o d:o, år 1858: 3,480 öre d:o d:o, år 1859: 4,196 öre d:o d:o, och år 1860: 3,659 öre d:o d:o.

De härutaf uppkommande ganska ringa beloppen hafva *disponerats* på mångfaldigt olika sätt, allt efter socknarnas olika behof och tillfälliga förhållanden, till fattigvården, sockenbibliotheker eller andra kommunala behof.

Angående Hushållnings-Sällskapets andel i dessa afgifter är uppgift redan meddelad i 3:dje afdelningen.

5. Kameralförhållanden.

Till upplysning öfver så väl antalet hemman och alla slag af jordlägenheter efter olika natur å Tab. N:o 10. landet, som ock å tomter och jord i städerna, samt deras uppskattningsvärde, allt vid periodens slut 1860, har hosföljande tabell N:o 10 blifvit i Landskontoret upprättad; och som ovisshet uppstått, uti hvilkendera tabellen N:o 7 eller N:o 10 qvarnarna i länet rätteligen böra upptagas, har Konungens Befallningshafvande, vid det förhållande att, utom fastighetsbevollningen, grundränta för dem utgår, ansett lämpligast att qvar-

Fortsättning af Tab. Litt. N. *Minuterings- och utskänkingsställen nedanstående år.*

	Minute- rings- ställen.	Utskänkingsställen.							Afgifter i Riksdaler Riksmünt.					
		För helt år.				För kortare tid och vissa tillfällen.			För minu- tering.	För utskänk- ning.	Summa.			
		Gästgif- verier.	Schweit- zerier.	Spis- qvarter.	Krogar.	På ång- fartyg.	Vid möten.	Vid andra tillfällen.						
<i>Sammandrag.</i>														
För år 1856	29	10	5	13	22	3	16	9	8,564	—	21,951	38	30,515	38
» » 1857	29	10	6	10	24	5	18	3	7,352	36	20,361	61	27,713	97
» » 1858	29	9	5	10	24	5	20	6	10,334	84	26,774	40	37,109	24
» » 1859	29	9	5	10	24	4	23	7	10,097	50	26,767	22	36,864	72
» » 1860	29	8	5	9	23	4	19	7	10,515	—	28,464	27	38,979	27
Summa	145	46	26	52	117	21	96	32	46,563	70	121,318	88	171,182	58

narne, på sätt som skett, likasom sågarne i länet, till antal och uppskattningsvärde upptagas i tabellen N:o 10, sådant som förhållandet varit vid periodens slut år 1860.

Något hemman har under nu ifrågavarande period icke blifvit *ur ödesmål upptaget*, och icke heller något *krono-nybygge till anläggning beviljadt*, men deremot har år 1856 ett hemman blifvit *nyskattlagdt* till $\frac{1}{2}$ mantal, med ränta 17 R:dr 2 sk. Banko eller 25 R:dr 56 öre R:mt, och år 1859 ett skogvaktarboställe till $\frac{1}{2}$ mantal, med ränta 13 R:dr 79 öre R:mt. Hemmantalet har således under perioden ökats med $\frac{1}{2}$ mantal.

Skatteköpta hafva under perioden blifvit:

år 1856, ett hemman om $\frac{1}{2}$ mantal, för 49 R:dr 71 öre R:mt;

år 1857, 2:ne hemman, om $1\frac{1}{2}$ mantal, och en utjord utan mantal, för tillhopa 109 R:dr 51 öre R:mt;

år 1858, 3:ne hemman med $\frac{3}{4}$ mantal, och en lägenhet utan mantal, för 151 R:dr 39 öre R:mt;

år 1859, 6 hemman med $1\frac{1}{4}$ mantal, och 7 lägenheter utan mantal, för 559 R:dr 94 öre R:mt;

år 1860, ett hemman om $\frac{1}{2}$ mantal, och 2:ne lägenheter utan mantal, för 83 R:dr 82 öre R:mt;

hvarförutom, jemlikt Kongl. Kammar-Kollegii beslut år 1860, 3:ne hemman, med $\frac{1}{2}$ mantal, blifvit, utan köpeskillings erläggande, ifrån krono till skatte i Jordeböckerna omförda.

Följande *jordafsöndringar*, med för hvarje särskildt bestämd afgäld, hafva under perioden ägt rum, nemligen:

år 1856, 2:ne tunnland till utmål för qvarn och såg;

år 1857, 7 tunnland $13\frac{1}{2}$ kappland, till Köpings stad för rensningsarbete i Köpings å;

år 1858, 1 tunnland $1\frac{1}{2}$ kappland, med derå varande kalkstensberg, till Högfors bruk;

år 1859, 1) en åkervret, om 1 tunnland $6\frac{1}{2}$ kappland jemte 22 kappland afrösningsjord, till planteringsland åt Skolläraren i Tärna församling; 2) en lägenhet, om 2:ne tunnland, ifrån ett kronoskattehemman i Westtuna, Svedvi socken; och 3) en lägenhet, om 1 tunnland $12\frac{1}{2}$ kappland, ifrån hemmanet N:o 1 i Wrasta, Malma socken;

år 1860, 2:ne lägenheter, den ena om 2 tunnland $25,4$ kappland, och den andra om 2 tunnland $15,4$ kappland, ifrån hemmanet N:o 2 i Sörby, Vester Wåla socken; hvarförutom år 1857 lägenheten Svedet afsöndrades ifrån hemmanet Ståltorp N:o 1, Sura socken, emot andel i hemmanets mantal och ränta, bestämd genom år 1859 verkställd skattläggning.

Af i länet befintlige *skattlagda qvarnar* hafva under perioden följande blifvit befriade från erläggande af dem i spanmål påförd grundränta, nemligen: år 1856, en qvarn med ränta, 1 tunna; år 1858, en qvarn med ränta, 12 kappar; år 1860, i följd af Kongl. Kammar-Kollegii Kungörelse den 9 Oktober 1857, 22 stycken qvarnar med ränta af tillhopa 33 tunnor 4 kappar, summa 34 tunnor 16 kappar.

Hemmansklyfningar, genom vederbörande Landtmätares åtgärder, hafva blifvit verkställda, år 1856: 3 stycken, år 1857: 2 stycken, år 1858: 6 stycken, år 1859: 9 stycken, och år 1860: 5 stycken, tillsammans 25 stycken. Arfvodena dervid till Landtmätare och gode män hafva utgjort år 1856: 140 R:dr, år 1857: 140 R:dr, år 1858: 280 R:dr, år 1859: 420 R:dr, och år 1860: 240 R:dr, tillsammans 1,220 R:dr.

Den 8 December 1855 har Kongl. Maj:t rörande hemmansklyfningar inom länet förklarar, att, utan hinder af hvad i 1 § 1 mom. af Kongl. Förordningen den 13 Juli 1853 blifvit i allmänhet stadgadt rörande det minsta hemmantal, hvartill klyfning utan föregående undersökning eller särskild tillåtelse må verkställas, hemman inom hela Skinnskattebergs, Norbergs och Öfver-Tjurbo härader, samt inom Ramnäs och Sura socknar af Snefringe härad eller Strömsholms fögderi, och i Vester Löfsta, Enåkers och Huddunge socknar af Salbergs fögderi, må, utan att undersökning om besutenhet dertill erfordras, klyfvas så, att hvarje utklufven del blir minst en sextondedels mantal, beräknadt efter förmedling, der sådan ägt rum.

Tab. N:o 11. Bifogade tabell N:o 11 utvisar, huru många *laga skiften* blifvit sökta, antalet af fastställda skiften, huru många mantal derigenom blifvit skiftade, beloppet af deras inrösnings- och afrösningsjord samt skif-

teskostnaderna, hvilka sistnämnda likväl, i anseende till bristande uppgifter, blott approximativt kunnat meddelas.

Om antalet kvarstående oskiftade byalag och enstaka hemman är jag nu icke i tillfälle att lemna upplysning.

Inflytelsen på jordbruket af verkställda skiften är ganska stor och gagnande. Detta erkännes ock allmänt, till och med af allmogen, som, oaktadt de stora kostnader och olägenheter skiftena under skiftetiden medföra, likväl icke tvekar att begära dem så snart någorlunda förmånliga år inträffa. Orsakerna till vexlingarna i deras antal stå dermed i närmaste sammanhang, hvilket till en del kan synas af tabellen N:o 11. Den visar nemligen, att under de för jordbruket förmånliga åren 1856 och 1857 betydligt större antal laga skiften blifvit sökta, än under de mindre förmånliga åren 1858 och 1859, och att, sedan följderna af penningekrisen åter börjat blifva mindre kännbara, antalet af sökta skiften åter år 1860 stigit.

För att åskådliggöra förhållandet, dels med de verkliga Statsbidragen, eller de, hvilka såsom stats- Tab. Litt. O. inkomster redovisas till Stats- och Riksgäldsmedlen, dels ock summariskt de i Landsboksräkenskaperna ingående diverse verks och annorstädes debiterade medel, meddelas följande tabellariska uppställning, Litt. O.

Tab. Litt. O.

Statsbidrag.

Enligt Landsboks-räkenskaperna.	Uppbörd. R:dr R:mt.					Restantier. R:dr R:mt.				
	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.
<i>Statsmedel, utom Bränvinsmedlen.</i>										
Ränta	291,668 ³²	300,235 ⁹	304,329 ⁸⁴	305,440 ⁶	308,563 ⁴¹	90 ³	210 ⁹⁵	42 ⁸¹	160 ⁶³	6 ⁶³
Afrads-spannmål	58,068 ⁸⁹	60,164 ³⁵	61,278 ⁵	66,039 ²²	64,340 ⁹⁴	—	135 [—]	—	—	—
Tionde-spannmål	101,580 ³⁴	105,287 ⁸²	107,235 ¹⁷	108,426 ⁹	108,487 ⁹⁵	16 ⁵⁴	40 ⁵⁴	8 ⁵⁷	57 ²¹	13 ⁸⁸
Arrende-medel	38,712 ⁴	30,786 ²³	24,655 ⁹³	24,614 ¹⁶	27,675 ¹⁶	311 ⁸⁵	311 ⁸⁵	311 ⁸⁵	311 ⁸⁵	311 ⁸⁵
Tionde- och Hammarskattsjern	30,407 ⁴⁹	41,401 ⁶⁴	18,665 ²³	17,627 [—]	20,562 ²⁴	—	833 ⁴⁷	450 ⁹²	450 ⁹²	—
Silfver-tionde, Myntarelön och Slagskatt	1,036 ⁹⁶	900 ⁶⁹	751 ⁸²	408 ¹	876 ⁵⁸	—	—	—	—	—
Mantalspenningar	19,072 ⁶²	18,827 ⁵⁰	18,541 ¹⁹	18,840 ⁹⁴	19,011 ²²	105 ⁷⁵	99 ⁶²	134 ⁷⁵	81 ¹⁶	176 ⁵¹
Bötesmedel	20,062 ⁷⁸	17,208 ⁴⁸	23,123 ³⁰	19,151 ⁸⁷	19,705 ³	4,213 ⁴⁰	4,971 ⁴⁹	9,657 ²³	5,149 ²¹	6,598 ²
Kavalleri-Regementenas Häst-vakans-spannmål	37,468 ⁴⁹	37,914 ⁴	37,953 ¹²	38,374 ⁶⁴	38,710 ³⁹	—	—	—	80 ⁶²	—
Tillfällige Karl-vakans-avgifter	93 ⁷⁵	61 ⁹²	130 ¹	277 ⁷⁴	606 ⁸³	—	5 ²⁸	—	—	1 ⁵⁴
Båtsmans-vakans-avgift	1,248 ⁸	1,119 ¹⁷	982 ⁹	1,178 ¹⁰	986 ¹⁷	—	—	—	—	—
Karta-Sigillata-avgift af testamenten	—	3 ⁸⁵	123 ³³	155 ⁶⁷	15 ⁸⁴	—	—	—	—	—
Vakans-avgift af ny roterad jord	2,311 ⁹⁵	2,108 ⁷⁰	1,779 ⁴¹	2,139 ⁸⁷	1,856 ⁶¹	—	—	—	—	5 ⁶⁷
Åttonde Hufvudtitelns Besparingsmedel	—	—	—	1,664 ⁷	1,665 ²⁶	—	—	—	—	—
Besparing å Landshöfdinge-lönen	1,500 [—]	1,500 [—]	1,500 [—]	1,500 [—]	1,500 [—]	—	—	—	—	—
Sjette Hufvudtitelns Besparingsmedel	84 ²	89 ⁴⁶	—	94 [—]	4 ²⁵	—	—	—	—	—
Tross-passevolans-avgift	1,900 [—]	1,900 [—]	1,900 [—]	1,900 [—]	1,900 [—]	—	—	—	4 ⁷⁵	—
Furage-passevolans-avgift	522 ¹⁴	458 ³³	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	605,737 ⁸⁷	619,967 ²⁷	602,948 ⁴⁹	607,831 ⁴⁴	616,467 ⁸⁸	4,737 ⁵⁷	6,608 ²⁰	10,606 ¹³	6,296 ³⁵	7,114 ¹⁰
<i>Riksgäldsmedel.</i>										
Allmän bevillning	71,671 ⁵⁸	77,418 ⁸⁵	82,648 ²²	72,797 ⁹⁷	73,180 ⁸⁹	287 ⁸⁴	459 ⁶⁴	534 ⁶⁸	290 ⁹⁵	597 ¹²
Odlingslån	2,893 [—]	2,893 [—]	3,133 ⁵⁹	3,133 ⁵⁹	3,133 ²³	—	—	—	—	—
Summa	74,564 ⁵⁸	80,311 ⁸⁵	85,781 ⁸¹	75,931 ⁵⁶	76,314 ¹²	287 ⁸⁴	459 ⁶⁴	534 ⁶⁸	290 ⁹⁵	597 ¹²
Diverse Verks medel, utom Bränvinsmedlen	27,996 ⁷⁷	29,259 ⁷³	45,682 ²⁰	91,681 ³⁷	38,956 ⁵²	164 ⁷⁸	168 ⁸⁴	376 ⁵²	569 ³⁴	377 ⁸¹
Annorstädes debiterade medel	47,329 ²⁰	56,255 ³	49,115 ³⁰	44,607 ⁷³	41,898 ²¹	15 ⁷⁶	189 ⁴	—	—	41 ⁹⁶
<i>Enligt Landtränteri-Räkningarne.</i>										
Karta-Sigillata-medel	26,144 ⁴⁶	38,931 ⁹⁰	32,645 ⁹⁸	28,612 ⁵⁶	30,972 ⁶⁰	—	—	—	—	—
Diverse andra Statsmedel	6,365 ³⁰	5,208 ⁵⁷	4,452 ⁵⁸	2,610 ⁸³	559 ⁴⁹	—	—	—	—	—
Diverse Riksgäldsmedel	2,623 ⁸⁵	5,026 ⁹³	550 ³⁹	6,521 ⁷⁴	432 ⁸⁰	—	—	—	—	—
Summa	35,133 ¹¹	49,167 ⁴⁰	37,648 ⁹⁵	37,745 ¹³	31,964 ⁸⁹	—	—	—	—	—

Härvid anser sig dock Konungens Befallningshafvande böra upplysa:

att bränvinstillverkningsmedlen och bränvinsförsäljningsmedlen, såsom redovisade under tredje afdelningen, icke blifvit i föregående tabell upptagne;

att diverse verks medel bestå af Skogsplanteringskassans, Wadstena Krigsmanshuskassas, Kurhusets, Riddarhuskassans, Jagtkassans, Folkskolans, länets Brandstods-bolags och Beklädnads-fondens medel;

att annorstädes debiterade medel bestå af Hospitalens, Stockholms och Westerås Skolstaters, Stockholms Stora Barnhus', Upsala och Westerås Domkyrkors, Upsala Kongl. Akademies och Sala Bergslags medel, samt Regementsskrifvares uppbördsrester;

att de i Landtränteriet omedelbart influtne diverse Statsmedlen bestå af Krutförsäljnings, Kontrollstämpel- och Kongl. Kammarrättens Observationsmedel, samt af extra medel och uppbörder;

att de i Landtränteriet influtne diverse Riksgäldsmedlen bestå af Tidningsstämpel-afgift, Kongl. Kammarrättens anmärkningsmedel, Skatterättsmedel och Löseskillingsmedel för ekskog.

Förutom den stora och omfattande förenkling i sättet för grundräntors och kronotiondes utgörande, som till följd af Kongl. Kungörelsen den 11 Maj 1855 ägt rum, och som hufvudsakligen under denna femårsperiod skett, hafva följande tvenne nådiga beslut äfven beredt både förenkling i uppbörden och lättnad i dess utgörande. Genom nådigt Bref af den 15 April 1859 har nemligen Kongl. Maj:t bifallit Domkyrko-Kommissionens i Westerås underdåniga anhållan, att den till Westerås domkyrka anslagna kronotiondespanmål får af Kronans uppbördsmän indrifvas, i Landtränteriet insättas och derifrån till Domkyrkan anordnas; och den 24 Augusti 1860 likaledes, att samtliga räntorna till Sala Bergslag, ifrån och med år 1861, fingo af räntegifvarne erläggas genom lösen enligt de genom Kongl. Kungörelsen den 11 Maj 1855 stadgade grunder.

Rörande *Folkskolornas inkomster och utgifter* hade jag hoppats att kunna framlägga några uppgifter, men vid granskningen af de räkningar, som från Skolstyrelserna blifvit insända till Domkapitlen och derifrån till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, hafva de funnits så ofullständiga, att ett sammandrag af dem endast skulle blifva missledande.

Uppgifterna angående utgifterna för *Fattigvården* äro upptagna i nästa afdelning, i sammanhang med öfriga upplysningar om densamma.

6. Politi.

Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande äger icke anledning att rörande religionsundervisningens samt Elementar-läroverkens och Folkskolornas *allmänna inverkan inom länet* omförmåla något annat, än hvad förut i 2:dra afdelningen blifvit yttradt.

Någon annan *tillämpningsskola* finnes icke inom länet än *Landbruksskolan*, som öppnades den 1 Maj 1843, först var förlagd vid Hågervallen i Skultuna, men sedan flyttades till Julpa i Romfartuna socken. Den stod först under en för ändamålet särskildt vald Direktion, men från och med den 1 November 1849 är tillsynen öfver densamma och vården af dess angelägenheter öfverlemnad åt Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-Utskott. Undervisningen besörjes i allmänhet af 2:ne ständiga Lärare, samt särskildt af en Lärare i veterinärkunskapen samt hofbeslaget, och en i skogshushållningen, af hvilka båda sistnämnda den förre vistas vid skolan och lemna undervisning under 2 månader, och den senare under 1 månad årligen. Derjemte äro vid skolan anställda en slöjdare och en smed, hvilka under föreståndarens ledning lemna undervisning i slöjd och redskapstillverkning. Den speciela tillsynen öfver skolan utöfvas af tvenne särskildt för hvarje år utsedda Ledamöter af Förvaltnings-Utskottet. Lärlingarnes antal har varit:

från Oktober 1855 till samma tid 1856	12	frilärningar och 4	betalande,
» » 1856 » » » 1857	12	» » 5	»
» » 1857 » » » 1858	12	» » 6	»
» » 1858 » » » 1859	12	» » 8	»
» » 1859 » » » 1860	12	» » 6	»

Summa 60 frilärningar och 29 betalande.

Skolans, af statsmedel utgående, anslag utgör 4,000 R:dr R:mt. För att bereda egen lokal åt skolan, som nu är förlagd på enskild mans egendom, började år 1860 att af Hushållnings-Sällskapets medel afsättas ett visst belopp, under dessa år utgörande 1,500 R:dr R:mt årligen, som särskildt förräntas och kapitaliseras. Denna fond utgjorde vid 1860 års slut 8,662 R:dr 11 öre R:mt. Om denna skolas inflytelse på orten är redan ordadt i tredje afdelningen.

Utom Elementar-läroverken och Folkskolorna finnas här i länet endast högst få uppfostrings- och bildningsanstalter. I Westerås har likväl, under hela den tid denna berättelse omfattar, en enskild väl ordnad *uppfostringsanstalt för flickor* varit i verksamhet, och ett icke obetydligt antal lärarinnor har der utbildats. Några specifika uppgifter på elevernas antal under de särskilda åren är Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande likväl icke i tillfälle att meddela.

Söndagsskolor hafva i Westerås och Köping varit organiserade under denna femårsperiod, der uti näringarne anställda personer samt tjenare fått tillfälle att i minnet återföra samt vidare utveckla hvad de redan i folkskolorna inhemtat.

Mälareprovinsernas enskilda bank, hvars den 19 Januari 1847 på tio år beviljade oktroj tilländagick med den 31 Juli 1857, har under den 13 Februari 1857 erhållit förnyad oktroj på ytterligare tio års tid, räknadt från och med den 1 Augusti samma år, hvarvid stiftelse- eller grundfonden blifvit förhöjd, från minst 1 och högst 3 millioner, till minst 2 och högst 4 millioner R:dr R:mt. Denna inrättning utöfvar ett mycket stort inflytande på näringarna inom provinsen, till lättande af alla liqvider. Den är fortfarande väl styrd, och särskildt bör såsom loford nämnas, att dess Styrelse under alla förhållanden, utan att förbise lottägarnes välförstådda intresse, i sättet för rörelsens bedrifvande alltid fäst sig mera vid hvad som för Riket, provinsen och dess industri samt bankens solida säkerhet kan vara gagnande, än vid den högre vinst, som möjligen kunnat lottägarne beredas.

Sedan det under den 9 Mars 1847 för en *Hypotheksförening* emellan jordägare i Upsala, Stockholms, Westmanlands, Södermanlands och Örebro län utfärdade reglemente befunnits i tillämpningen möta åtskilliga svårigheter, som föranledt, att en sådan förening icke kommit till stånd, blef af Eders Kongl. Maj:t under den 15 Mars 1853 nytt reglemente för en sådan förening fastställd, med tillämpning hvaraf föreningen organiserades och trädde i verksamhet i slutet af år 1854. Vid bokslutet i November 1860 hade de fastighetsvärden, för hvilka delegare i Westmanlands län vunnit inträde i föreningen, uppgått efter 1844 års bevillningstaxering till 442,372 R:dr, efter särskild uppskattning till 1,045,350 R:dr 50 öre, summa 1,487,722 R:dr 50 öre. Utgifne amorteringslån utgjorde vid samma tid till delegare inom Westmanlands län 453,750 R:dr.

De i länet befintliga *Sparbankers* benämning och stiftelseår, förhållandet vid 1860 års slut med Tab. N:o 12. antalet af delegare, med beloppet af bankernas hela kapitaltillgång och med öfverskottet eller besparingen utöfver delegarnes andel, äfvensom beloppet af insättningar och uttagningar under hvarterdera af åren 1856—1860, upplyses af bifogade tabell N:o 12.

En Sparbank finnes äfven i Fellingsbro socken, stiftad genom sockenstämmobeslut af den 6 November 1853, men för denna redogöres icke här, då blott en mindre del af församlingen hör till Westmanlands län.

Sparbanken i Westerås var den första, som stiftades inom detta län. Den erhöi stadfästelse genom Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 26 April 1826, förnyadt reglemente den 22 April 1853, och den 7 Januari

1860 fastställelse å ändringar i 2 och 6 §§ af sistnämnde reglemente. Straxt derefter uppstod Sala stads sparbank, hvilken först den 21 Juli 1828 konstituerades såsom filialafdelning till sparbanken i Westerås, och öppnades till insättning den 13 September samma år. Den erhöll år 1831 den 24 September eget reglemente och skiljdes vid sistnämnde års slut ifrån Westerås sparbank. Köpings sparbank började först år 1841 såsom en besparingsinrättning för staden, men från och med den 1 Maj 1844 utsträcktes den till Köpings landsförsamling och Kungs-Barkarö socken. Den 30 Mars 1849 erhöll den af Kongl. Maj:ts fastställt reglemente, hvarigenom dess verksamhet utsträckte sig till hela Åkerbo härad. Heds sockens sparbank stiftades år 1852 genom den 3 Oktober å allmän sockenstämma antaget reglemente. Den är afsedd hufvudsakligen för inom socknen varande mindre bemedlade personer, egentligen af den arbetande klassen, men får begagnas äfven af i nästgränsande socknar befintlige underhafvande till de inom Heds socken varande bruk, hvilkas ägare till någon mån till inrättningens stiftelse och underhållande bidraga. Arboga sparbank erhöll af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställelse å sitt reglemente den 29 April 1859, och trädde i verksamhet den 11 Juni 1859. Simtuna sparbanksförening fick den 11 April 1860 sitt reglemente fastställt, likaledes af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande. År 1833 stiftades äfven en sparbank för Skultuna bruk och landtegendom, men den blef år 1850, i anseende till bruksägarens iråkade obestånd, ställd på utredning, och har sedan den tiden upphört.

Vid 1860 års slut var den ränta, som godtgjordes insättarne i alla sparbankerne, 5 procent. Denna högre räntefot har likväl icke börjat tillämpas i Westerås förr än den 1 Januari 1860 och i Sala stad den 1 Juli samma år. I Köping har under de 2:ne år, då vid penningars utlånande 6 procents ränta icke kunnat betingas, räntan till insättare äfven varit nedsatt, år 1857 till 4 och år 1858 till 4½ procent.

Förvaltningskostnaderna voro år 1860: vid Westerås sparbank 680 R:dr, vid Arboga d:o 185 R:dr, vid Köpings d:o 500 R:dr, vid Sala d:o 377 R:dr 12 öre, vid Heds d:o 20 R:dr och vid Simtuna d:o inga.

Tab. Litt. P. Vid 1860 års slut voro Sparbankernas behållningar placerade på sätt följande tabell Litt. P. utvisar. Orsaken, hvarföre så stort belopp af Westerås sparbanksmedel synes utlånadt är, att uti behållningen vid årets slut finnas upptagne då upplupne ehuru ännu ej förfallne räntor.

I reglementet för Westerås sparbank är särskildt stadgadt ett premium af 75 öre, att vid årets slut tillgodoräknas den, som insatt minst 1 R:dr i hvarje månad under hela året. I Arboga sparbanks-reglemente är ett dylikt premium af 50 öre bestämdt för insättning af minst 25 öre hvarje insättningsdag. Dessutom är med samma sparbank förenad en fond, hvaraf 5 R:dr årligen utdelas till ett tjenstehjon, som ej mindre under året regelmessigt gjort sådan insättning, än ock längsta tiden, dock minst fem efter hvarandra följande år, innehåft samma tjenst.

Tab. Litt. P.

Sparbankernes behållningar.

	U t l å n a d e.											Icke utlå- nade.				
	Mot inteck- ning.	Mot namn- säkerhet.	Mot annan säkerhet.	Mot 6 pro- cent.	Mot 5 pro- cent.	Mot 4½ pro- cent.	Mot lägre ränta.									
Westerås Sparbank	137,400	—	70,340	—	13,450	—	123,900	—	83,840	—	12,200	—	—	—	9,298	28
Arboga d:o	5,650	—	2,300	—	6,385	61	14,335	61	—	—	—	—	—	—	—	—
Köpings d:o	24,669	—	44,216	91	4,102	45	72,988	36	—	—	—	—	—	—	—	—
Sala d:o	16,950	—	34,093	68	11,193	—	46,318	68	4,725	—	—	—	11,193	—	219	28
Heds d:o	—	—	—	—	—	—	750	—	1,161	30	—	—	—	—	—	—
Simtuna d:o	700	—	4,510	—	—	—	4,910	—	300	—	—	—	—	—	275	—
Summa	185,369	—	155,460	59	35,131	06	263,202	65	90,026	30	12,200	—	11,193	—	9,792	56

De inom 52 socknar befintliga *Sockenmagasinerna* innehålla tillsammans 4,748 tunnor 19 kappar råg, 3,921 tunnor 10 kappar korn, 404 tunnor 10 kappar diverse sädesslag samt 41,493 R:dr 27 öre R:mt i penningar. Räntan utgår med 4 à 2 kappar per tunna spanmål, och med 6 procent å penningarna. Svårigheten att få spanmålen under goda år utlånad, och att vid missväxtår få den af låntagarne ordentligen betalad, för att såsom understöd åt missväxtlidande användas, har föranlett, att, enligt Hushållnings-Sällskapets uppmuntran, åtskilliga församlingar försålt spanmålsbehållningarna och förvandlat dem i penningar, att utlånas på sådant sätt, att de, då missväxt möjligen inträffar, lätteligen kunna disponeras till inköp af spanmål, för att användas såsom lån åt de jordägare, som af missväxten svårast lida.

Inom länet finnes bildadt ett *Brandstodsbolag* till försäkring af byggnader och löseegendom på landet. Detta bolags första reglemente fastställdes af Eders Kongl. Maj:t den 17 Augusti 1847. Då reglementet innehöll, att bolaget ej fick anses bildadt förr än försäkringar å byggnader till ett belopp af en och en half, samt å löseegendom till en millión R:dr Banko blifvit af Direktionen antagna, och då detta ej inträffade förr än den 18 Mars 1849, kunde bolaget ej förr än vid denna tid förklaras fullt bildadt. Bolaget har sedermera blifvit omfattadt med ett i allmänhet årligen stigande intresse, så att numera ingen socken inom länet finnes, från hvilken försäkringar icke ingått. Ansvarigheten, som ifrån början bestämdes särskildt för byggnader och särskildt för löseegendom, har från och med det brandstodsår, som började den 14 Mars 1855, varit gemensam för dessa båda föremål för försäkring. Sedan erfarenheten tid efter annan visat behovet af åtskilliga tillägg och förändringar i det första reglementet, hafva sådane blifvit antagne och fastställde, samt slutligen en ny redaktion deraf blifvit uppgjord och antagen samt den 14 Oktober 1861 af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd.

Bolagets ansvarighetssumma, som 1856 den 14 Mars utgjorde 15,418,360 R:dr Banko, motsvarande 23,127,500 R:dr R:mt, uppgick

1857 den 14 Mars till	16,489,960 R:dr Banko, motsvarande	24,734,940 R:dr R:mt,
1858 » » » »	26,504,020 » »
1859 » » » »	29,805,240 » »
1860 » » » »	32,142,430 » »
1861 » » » »	31,755,250 » »

Uttaxeringen på delegarne har för hvarje 100 R:drs ansvarighet utgjort för åren från

1856 den 14 Mars till 1857 samma tid	1 skill. 3 rst. eller 3 öre R:mt,
1857 » » » » 1858 » »	10 » »
1858 » » » » 1859 » »	27 » »
1859 » » » » 1860 » »	4 » »
1860 » » » » 1861 » »	5 » »

Summa 49 öre R:mt,

eller i medeltal för 5 år 9 $\frac{1}{2}$ » »

De årligen utbetalade brandskadeersättningarne hafva utgjort för åren från

1856 den 14 Mars till 1857 samma tid	2,873 R:dr R:mt,
1857 » » » » 1858 » »	24,395 » »
1858 » » » » 1859 » »	68,093 » »
1859 » » » » 1860 » »	7,826 » »
1860 » » » » 1861 » »	5,795 » »

Summa 108,982 R:dr R:mt,

eller i medeltal för 5 år 21,796 » »

Summan af brandskadeersättningar, utbetalde för tiden från bolagets början den 18 Mars 1849 till den 14 Mars 1861, utgör 146,915 R:dr R:mt. Förvaltningskostnaderna hafva utgjort för åren från

1856 den 14 Mars till 1857 samma tid	1,770 R:dr R:mt,
1857 » » » » 1858 » »	2,005 » »
1858 » » » » 1859 » »	2,756 » »
1859 » » » » 1860 » »	3,126 » »
1860 » » » » 1861 » »	4,032 » »
	Summa 13,689 R:dr R:mt,
eller i medeltal för 5 år	2,738 » »

Inrättningens förvaltning besörjes af en af sju Bolagets delegare bestående Direktion, som har sitt säte i Westerås, biträdd af underordnade Brandstods-komitéeer, en för hvarje distrikt. Dessa distrikter utgöras af en eller flera socknar, helst inom samma pastorat, eller af särskilda underafdelningar derinom, allt efter som Direktionen förordnar. Hvarje distrikt är indeladt i brandrotar, och för hvarje af dessa finnas två Brandrotemästare. Till Direktionens biträde är antagen en aflönad Ombudsman.

Det Bolag, som år 1849, med af Eders Kongl. Maj:t den 23 April samma år stadfästadt reglemente, organiserades till inbördes *försäkring emot skador å boskaps kreatur genom smittosam lungsjuka*, och som då trädde i verksamhet med en ansvarighetssumma af 700,620 R:dr R:gds, har under de senare åren, i anseende till det lyckliga förhållande, att lungsjukan så litet visat sig i Sverige och alldeles icke i Westmanland eller kringliggande provinser, icke fortsatt denna verksamhet, men Bolaget, hvars reglemente fortfar att vara gällande, kan när som helst ånyo organiseras, i fall så olyckligt skulle vara, att sjukdomen åter kommer att visa sig.

För ett Bolag till *försäkring emot skada å växande gröda genom hagel* är för Westmanlands län ett reglemente under den 2 Juni 1852 af Kongl. Maj:t stadfästadt, men då 14 § i detta reglemente innehåller, att bolaget icke anses bildadt och träder i verksamhet, förr än försäkringar till belopp af 750,000 R:dr R:mt blifvit antagna, och detta belopp på långt när icke kunnat ernås, kan detta reglemente, ehuru ännu gällande, för det närvarande icke tillämpas.

Till understöd vid rekryteringen åt Rotehållarne vid Westmanlands Regemente finnes inom länet en så kallad *Knektelegomedelskassa*, hvarifrån till hvarje rekryteringskyldigt nummer vid vakans utbetalas på 4 år tillsammans 75 R:dr R:mt, med 18 R:dr 75 öre hvarje år. I denna kassa äro likväl blott 932 rotar delegare, nemligen hela Lif-, Wasby, Salbergs, Westerås, Strömsholms och Kungsörs kompanier, af hvilket sistnämnde likväl 55 rotar tillhöra Örebro län, samt 32 rotar eller N:o 119 till och med 150 af Bergs kompani. Denna kassa bildades redan vid upprättande af de knektekontrakter, som af Kongl. Maj:t stadfästades år 1685, och har sedermera tillväxt genom de understöd för roteringen, som enligt Konung Carl XI:s skrifvelse till Statskontoret den 3 Juli 1684 årligen utgått och ännu utgå från Statsverket. Kassans behållning utgjorde vid 1860 års slut 303,251 R:dr 98 öre R:mt. Denna förvaltas af en Direktion, bestående af Landshöfdingen i Westmanlands län, Chefen för Westmanlands Regemente samt sju besutne Rotehållare från länet, valde af i socknarna utsedde ombud för hvarje socken, som äger del i legohjelpen. Dessa 7 Rotehållare ombytas hvar tredje år. Direktionen sammankommer till ordinarie sammanträden två gånger om året, nemligen innan den 15 Januari och den 15 Juli. Till biträde vid förvaltningen är anställd en räkenskapsförare och en ombudsman, hvarjemte Räntmästaren är kassaförvaltare. Räkenskaperne granskas först af 2:ne utaf Direktionen utsedde Revisorer och derefter i Krigs-Kollegium, samt slutligen af 3 utaf Rotehållarnes ombud utsedde Deputerade, hvilka hvar tredje år sammanträda för att antingen lemna Direktionen décharge för de sista åren, eller göra eller fullfölja redan gjorda anmärkningar. Utom ofvan omtalade knektelega utgår äfven af denna kassa, enligt Kongl. Brevet den 31 Mars 1853, all ersättning för trossforsling.

Länets *Landtvärnskassa* bildades år 1809 genom frivillig insamling, snart sagdt ifrån hvarje matlag i länet, dels af persedlar, dels af penningar, till beklädande af det nya Landtvärnet, som då skulle utskrifvas. Då denna utskrifning inhiherades, samt penningarne och persedlarne således ej behöfdes för det primitiva ändamålet, men icke kunde återställas till dem, som lemnat bidragen, såldes persedlarne och en kassa bildades, att användas till något för länet allmännyttigt ändamål, hvilken erhöll namnet Landtvärnskassan, af det föremål hvartill sammanskottet först var ämnadt. Kassan utgjorde då 9,000 R:dr. Af denna fond, som omsorgsfullt förräntades och vårdades, användes år 1826 en summa af 9,000 R:dr till inköp af nuvarande Länslasarettet, och år 1846 beslöts, att af densamma lemna årliga pensioner åt sedan 1808 och 1809 årens krig qvarlevande Landtvärnister af Westmanlands Landtvärns-bataljon. Dessas antal var då 258, och pensionerna utgingo först med 10, ökades sedan till 15 och utgå nu med 20 R:dr R:mt årligen. Vid 1860 års slut lefde ännu 91 stycken af dessa gamle krigsmän. Kassans behållning var då 95,866 R:dr 46 öre R:mt. Kassans Styrelse utöfvas af Deputerade, en från hvarje stad och en för hvarje härad i länet. Dessa välja en Direktion af 6 ledamöter, hvilka, jemte Landshöfdingen, som alltid är Direktionens ordförande, med biträde af en ombudsman, förvalta kassans medel.

År 1851 blef Westmanlands län medgifvet att inträda uti *Ränte- och Kapital-försäkringsanstalten* i Stockholms stad och län. För att befordra insättningarne inom orten, organiserades i Westerås ett af fem personer bestående så kalladt emottagningskontor, hos hvilket insättningar göras, emot så kallade interimsböcker. De insatte medlen insändas till hufvudkontoret i Stockholm, hvarifrån ordinarie böckerna hitsändas, för att sedan insättarne tillställas emot interimsböckernas återlemnande. De medel, som erfordrades för bestridande af de första kostnaderna härvid, insamlades genom frivilliga bidrag. Hvad sedermera åtgått, hufvudsakligen till ersättning för postporto, har af länets Hushållnings-Sällskap blifvit ersatt. Från inrättningens början till 1860 års slut hafva tillsammans 331 böcker blifvit genom härvarande emottagningskontor uttagne. Hvad insättningarne under åren 1856—1860 särskildt angår, har förhållandet varit följande, nemligen:

år 1856	insattes af 118 personer tillsammans	3,693 R:dr,
» 1857	» » 115 » »	2,244 »
» 1858	» » 91 » »	2,623 »
» 1859	» » 91 » »	2,272 »
» 1860	» » 95 » »	1,721 »
Summa af 510 personer tillsammans		12,553 R:dr,
eller i medeltal för 5 år 102 personer		2,510 R:dr 60 öre.

Bland *Pensions- och Nödhjelps-inrättningar* förtjena följande att nämnas:

Till förmån för enkör efter i fattigdom aflidne Underofficerare, Korpraler och Soldater af Kongl. Westmanlands Regemente, hvarunder äfven begripes provinsens konskriptions- eller förstärkningsmanskap, så ock förafskedade sjuka eller blesserade Underofficerare, Korpraler och Soldater vid samma Korps, hvilkas tillstånd kunna jemföras med ofvannämnde fattiga enkors, testamenterade framlidne Häradsskrifvaren *Näf* en fond, hvilken för ändamålet blef användbar med Augusti månad 1815. Enligt det upprättade reglementet utgå pensionerna uti 2:ne hufvudklasser, den ena Underofficers- och den andra Korprals- och Soldatklassen. Inom den förra finnas 2:ne afdelningar, den ena med 1 pensionsrum och den andra med 2; inom den senare åter finnas tre afdelningar, den första med 8, den andra med 12 och den tredje med 23 pensionsrum. Från början utgingo pensionerna i Underofficers-klassens första afdelning med 30 och i den andra med 20 R:dr, samt i Korprals- och Soldatklassens första afdelning med 12, i den andra med 8 och i den tredje med 6 R:dr Banko årligen. Nu utgå de med respektive 90, 60, 36, 26 och 18 R:dr R:mt årligen och åtnjutas af 19 mans- och 27 qvinspersoner. Direktionen öfver denna inrättning utgöres af Landshöfdingen i Westmanlands län, Chefen för Westmanlands Regemente, Förste Majoren, alla åtta Kompani-Cheferna, en Underofficer, en

Korpral och en Soldat. Redogörare och protokollsförare är Regementsskrifvaren. Vid 1860 års slut var fonden 13,482 R:dr 28 öre R:mt, förutom utarrenderad, fonden tillhörande jord.

År 1855 ställde dåvarande Regements-Chefen, numera General-Majoren m. m. Fredrik af Klercker, såsom åminnelse af dess aflidna hustru, under förvaltning af Näfska Pensionsinrättningens Styrelse, en summa af 3,000 R:dr R:mt, hvaraf skulle bildas en stiftelse, benämnd *framlidna Fru Öfverstinnan Jeanette af Klerckers Pensionsfond*, och räntan användas till pensioner för enkor efter Officerare eller deras vederlikar vid Westmanlands Regemente. Deraf utgår nu en pension af 150 R:dr R:mt.

Sedan Hemmansägaren *Olof Johan Sagström*, genom testamente af den 27 November 1807, förordnat, att af hans egendom en summa stor 1,666 R:dr 32 sk. R:gds skulle efter hans död disponeras såsom ett stående kapital, hvaraf räntan årligen skulle utbetalas såsom underhåll till en Underofficer och 8 Korpraler och Soldater af Westmanlands Regemente, hvilka under det ädla bemödandet att försvara fäderneslandet blifvit vanföra och således försatta i den olyckliga belägenhet att icke kunna försörja sig sjelfva med hustru och barn, eller som i öfrigt äro väl förtjenta och elända, bildades efter hans död deraf år 1819 en fond, hvaraf från och med den 1 Mars 1820 utgått pensioner till Underofficeraren med 20, och till Korpralerna och Soldaterna med 10 R:dr R:gds årligen. Fonden är enligt testators önskan ställd under förvaltning af Knektelegomedels-kassans Direktion och utgjorde vid 1860 års slut 1,955 R:dr 25 öre.

Schenströmska Barnhusfonden stiftades den 19 Augusti 1776, då Brukspatronen M. Schenström på Ramnäs bruk till en sådan inrättning förärade 18,750 R:dr R:mt, jemte gården N:o 37 i Westerås stads norra kvarter. Till en början underhölls, bekläddes och undervisades i ofvannämnde gård 12 stycken barn, men under årens lopp och stegrade priser å lifsförnödenheter befanns nödvändigt att utplantera barnen till fosterföräldrar mot årligt kontant underhåll. År 1859 underhöll Schenströmska barnhusfonden 36 stycken barn, hälften gossar och hälften flickor. Till denna fond och under dess förvaltning förärade framlidne Brukspatronen F. Langenberg år 1833 5,000 R:dr och år 1855 ytterligare 5,000 R:dr R:mt, och pensioneras derutaf 18 stycken barn, hälften gossar och hälften flickor, uteslutande från Westerås stad; alla dessa barnhusbarn, tillsammans-räknade 54 stycken, äro öfverlemnade till föräldrars och fosterföräldrars vård; till deras underhåll utbetalas af fonden årligen 25 R:dr för hvarje, utom beklädnadspenningar, 25 R:dr för gosse och 20 R:dr för flicka, som endast vid barnets första emottagning bestås; underhållet fortfar till dess barnet fyllt femton år. Direktionen består af Biskop, Domprost, 2:ne Konsistoriales, Borgmästare, 2:ne Rådmän, 2:ne af stadens Äldste och en af Schenströmska släkten, som tillika är inrättningens Kommissarie.

Schenströmska Enke-pensionsfonden stiftades den 14 Maj 1777 af enkan efter Brukspatronen M. Schenström på Ramnäs bruk, Fru Gustafva Catharina Lemoine, medelst donation af 8,333 R:dr 33 öre, och förökades med 50 procent af framlidne Bergsrådet och Riddaren J. M. Schenström, som till pensionernas förökande anslog för evärlidiga tider 15 tunnor spanmål årligen, att utgå efter markegångspris. Ifrån denna fond utbetalas årligen pensioner till 12 stycken behöfvande enkor efter Prester, Borgare och Civile Tjenstemän, dock, att, om någon af Schenströmska släkten är behöfvande, han skall undfå högst tvenne af dem eller dubbel lott; dessa pensioner, som få lyftas 2:ne gånger om året, hafva, då spanmålspriserne varit högre, uppgått till 50 R:dr. Direktionen består af Landshöfdingen, Biskopen och en af Schenströmska släkten, hvilken senare, utan arfvode, förvaltar fondens medel.

År 1850 stiftades af Westerås stads Borgerskap under namn af *Westerås Borgerliga Pensionsförening* en pensionsinrättning till förmån för personer, tillhörande Westerås stads burskapsägande Borgerskap, Fabrikörer, samt idkare af dermed jemförligt yrke inom staden, så ock stadens illiterate tjenstemän samt deras efterlevande hustrur och oförsörjda barn, hvartill fond fortfarande samlas genom årliga sammanskott samt särskildt beredda tillfälliga inkomster. Denna fond, af hvilken, enligt stadgarna, inga pensioner komma att utgå förr än den stigit till 15,000 R:dr R:mt, har dels genom ofvannämnde inkomster, dels genom donationer så ökats,

att den år 1860 den 1 December utgjorde 11,989 R:dr 15 öre. Den förvaltas af en Direktion utaf 7 bland delegarne valde ledamöter.

Af Arboga stads jord är den så kallade *Herråkersjorden* använd på ett sätt, som gör att den kan anses utgöra en pensionsinrättning. Denna jord, bestående af omkring 170 tunnland åker och 259 tunnland äng, är fördelad i 84 lotter, hvardera af omkring 2 tunnland åker och 3 tunnland äng. Af dessa lotter äro 9 anslagne till lön åt stadens Borgmästare och Komminister, och 75 fördelade på borgerskapet, så att en lott tillkommer hvarje borgare, i den ordning han blifvit dertill godkänd, och innehafves på hans och hans efterlevande enkas lifstid.

Genom testamente den 21 Juli 1850 har afidne vice Pastor *G. M. Bohman* förordnat, att all hans kvarlåtenskap, efter bestridande af åtskilliga legater, skulle användas till en fond för understöd och uppfostran af några medellösa barn i Westerås, hvilka egnade sig åt studier och derutinnan ådagalade flit och utmärktare fallenhet, hvilken fond skulle förvaltas under inseende af Landshöfdingen i länet, Biskopen i stiftet samt Domprosten och Borgmästaren i Westerås. Denna fond utgjorde, efter arfsutredning, ett kapitalbelopp af 21,260 R:dr R:mt, hvaraf årliga räntan, efter utgifvande af några lifstidspensioner enligt den afidnes förordnande, utdelas med 900 R:dr samma mynt till fyra ynglingar vid härvarande högre Elementar-läroverk.

Mycket allmänt är, att, vid uppgörande af kontrakter till antagande af grenadierer och soldater, det betingandet göres att, om grenadieren eller soldaten för rusthållet eller roten väl tjenar en viss i kontraktet bestämd tid, åt honom och hans hustru lofvas en stuga med planteringsland, att begagnas så länge de lefva. Detta blir sålunda en slags *pensionering åt manskapet och deras hustrur*.

Den enda *offentliga sjukvårdsanstalt*, som under hela året finnes inom länet, är Länslasarettet och Kurhuset i Westerås. Det förvaltas af en Direktion, bestående af Landshöfdingen såsom ordförande samt 12 af Eders Kongl. Maj:ts förordnade ledamöter. Läkarevården besörjes af en Lasarett-läkare, och ekonomien af en Syssloman, till hvilkas biträde nödig betjening är anställd. Den nuvarande Lasarett- och Kurhusbyggnaden är en af träd byggd, inne i sjelfva staden belägen gård, som inköptes år 1826, med understöd af 9,000 R:dr R:gds, hvilka länets innevånare för ändamålet anvisade af Landtvärnskassans behållningar. Sjukhuspersedlar finnas för 75 sängar, men som utrymmet numera är allt för trångt, måste särskild lokal i grannskapet hyras, då antalet af patienter öfverstiger 60 à 65. Man är därför betänkt på anskaffande af ny större och ändamålsenligare Lasarett- och Kurhusbyggnad, så snart medel dertill kunna erhållas.

Antalet af årligen vårdade patienter jemte deras högsta och minsta samt medeltal under åren 1856 Tab. Litt. Q. —1860, synes af följande tabell Litt. Q., som jemväl uppgifver beloppen af de årligen uttaxerade kurhusafgifterna samt af denna sjukvårdsinrättnings inkomster och utgifter under samma år.

Tab. Litt. Q.

Läns-Lasarettet och Kurhuset.

	Vårdade patienter.					Kurhus- afgift för året för hvarje mantals- skrifven person. R:dr Rmt.	Inkomster. R:dr R:mt.						Utgifter. R:dr R:mt.		
	På Kur- huset.	På Lasa- rettet.	Högsta antalet.	Minsta antalet.	Medel- tal.		Influtne kurhus- afgifter.	Influtne legosängs- afgifter.	Andra ersätt- ningar.	Ränte- och arrende- medel.	Kollekt- medel.	Summa.	För Kurhuset.	För Lasa- rettet.	Summa.
År 1856	46	259	62	16	36	0,16	8,307 ¹⁹	4,583 ³⁸	—	372 ⁹⁷	417 ⁷⁶	13,681 ³⁰	6,703 ⁶⁷	6,256 ⁷⁰	12,960 ³⁷
» 1857	62	202	43	22	33	0,19	8,354 ³⁸	3,697 ³⁹	137 ⁶⁰	261 [—]	125 ²	12,575 ³⁹	6,194 ⁸⁹	4,525 ⁵³	10,720 ⁴²
» 1858	70	176	43	17	30	0,18	9,799 ⁴⁶	3,042 ⁶³	182 ⁴²	262 [—]	784 ¹¹	14,070 ⁶²	7,136 ⁶³	4,527 ⁶⁹	11,664 ³²
» 1859	108	304	58	30	44	0,25	9,358 ⁷⁵	4,747 ³⁴	77 ⁴²	263 [—]	488 ⁷⁰	14,935 ²¹	7,711 ⁶⁶	4,679 ⁶⁹	12,391 ³⁵
» 1860	97	367	74	21	47	0,25	13,197 [—]	5,033 ⁸⁰	307 ⁵²	263 [—]	480 ¹⁴	19,281 ⁴⁶	7,973 ³⁰	6,058 ⁶	14,031 ³⁶
Summa	353	1,308	280	106	190	1,03	49,016 ⁷⁸	21,104 ⁵⁴	704 ⁹⁶	1,421 ⁹⁷	2,295 ⁷³	74,543 ⁹⁸	35,720 ¹⁵	26,047 ⁶⁷	61,767 ⁸²
Medeltal	77	262	56	21	38	20,6	9,803 ³⁶	4,220 ⁹¹	140 ⁹⁹	284 ³⁹	459 ¹⁵	14,908 ⁷⁹	7,144 ⁹	5,209 ⁵³	12,353 ⁵⁶

För arbetarne vid Sala silfververk finnes en särskild mindre sjukvårdsinrättning, och under brunnstiden finnes äfven en sådan vid Sätra brunn för dervarande fattiga patienter.

I alla trakter af länet finnas *mineralkällor*. De som mest begagnas såsom helsobrunnar äro: *Sätra*, upptäckt år 1700, med 5 källor; *Johannisdal* vid Köping, upptagen år 1760; *Emaus* vid Westerås, upptagen år 1746; *Sösta* i Romfartuna socken och *Ombäcken* vid Arboga, mycket gammal, men åter upptäckt år 1732 och upptagen år 1739. I öfrigt finnas *Svanå* källa i Harakers socken, *Grufferts* i Rytterne, *Ullvi* i Munktorps, *Thuna* i Svedvi, *Brinks* i Sura, *Bruks* i Ramnäs, *Wista* i Björskogs, *Prestgårds* i Skinnskattebergs, *Bojmosse* i Norbergs, *Sala* invid Sala stad, *Lakbäcke* i Nora, *Prestgårds* i Huddunge, *Hedbo* i Möklinta, m. fl., hvilka väl årligen begagnas, men vanligen endast af få i närheten boende personer. Någon egentlig badort finnes deremot icke inom länet.

Inom länet finnas anställda följande Läkare: 1 Provinsial-Läkare, 1 Lasarets-Läkare, 4 Stads-Läkare, 1 Stads-Kirurg, 1 Stuteri-Läkare, 2 Bergslags- och Grufve-Läkare, hvaraf en tillika är Distrikts-Läkare, 2 Distrikts-Läkare, 2 enskildt praktiserande Läkare, och 1 oexaminerad Bruks-Läkare; summa 15 Läkare. Af dessa äro 3 tillika Bataljons-Läkare, nemligen en vid Lif-Regementets Husar-Korps, och två vid Westmanlands Regemente. Den ena af de enskildt praktiserande Läkarne praktiserar endast för egna underhafvande. Dessutom utsträcka Bruks-Läkarne vid Söderfors i Upsala län och Gysinge i Gefleborgs län äfven till en del sin verksamhet till Westmanland, egentligen till brukens der befintliga underhafvande. Provinsial-Läkaren i Enköping anlitas af en del utaf innevånarne i länets sydöstra del. Behof af flera Läkare är uppenbart, men försöken att bereda sådanas anställande stranda vanligen på orternas obenägenhet att anskaffa och underhålla ordentliga bostäder för Läkare, som af Staten aflönas.

I Westerås finnas 2:ne *Fältskärer* eller så kallade Badaremästare, och i Arboga en Badareämnessven.

Barnmorskornas antal var år 1860 53, hvaraf 7 i städerna och 42 på landet äro af kommunerna aflönade; 4 äro, utan särskild aflöning, enskildt praktiserande. Tre socknar, nemligen Björskogs, Himmeta och Sala landsförsamling, sakna egen examinerad Barnmorska, men ligga nära städerna, så att de kunna begagna städernas. Alla öfriga socknar hafva särskildt antagna Barnmorskor, somliga likväl gemensamt med någon angränsande socken.

År 1856 *vaccinerades* inom länet 2,290 barn, år 1857: 2,299, år 1858: 3,163, år 1859: 2,882, och år 1860: 2,748 barn. Vaccinatörer funnos år 1860, utom Läkarne, 68, hvaraf likväl några för 2:ne socknar, så att ingen socken eller stad saknade egen vaccinatör att anlita.

Djurläkare finnas bosatte i alla fyra städerna, vid Strömsholms stuteri och i Norbergs socken. Deras antal var vid 1860 års slut 7, af hvilka likväl en är oexaminerad, men likväl icke oskicklig praktikus. Af de öfriga 6 är en Läns-Djurläkare och en Sqvadrons-Hästläkare vid Lif-Regementets Husar-Korps.

Apotheken äro 8, hvaraf likväl 2 äro filialapothek under något af de öfriga. Det ena af filialapotheken anlades år 1860 i Ramnäs och lyder under apotheket Bäfvern i Westerås.

Angående *sundhetsnämndernas verksamhet* är icke mycket att säga. Då någon farsot uppkommer, vaknar visserligen denna verksamhet något, och delvis kunna väl då vackra uppoffringar göras för kommunernas gagn, men nästan ingenstädes förmärkes något ihållande bemödande att kraftigt verka för sundheten och den så viktiga omsorgen att vidtaga ändamålsenliga anordningar mot sjukdomars uppkommande. Der sådana bemödanden göras, misslyckas de ofta i följd af obenägenheten att för ändamålet anvisa nödiga medel.

Tab. N:o 13. Förhållandet med *fattigvården* i länet upplyses af bifogade tabell N:o 13, för så vidt densamma rörande särskilda omständigheter utgöra föremål för tabellen. Anmärkas bör, att tre landtsocknar icke äro deruti inbegripna; en af den orsak, att inom densamma ingen gemensam fattigvård finnes organiserad, emedan hvar och en af socknens jordägare underhåller de å hans ägor boende fattiga, och två emedan inga uppgifter om fattigvården derifrån kunnat erhållas.

I afseende på *tillståndet af fattigvården* kan i allmänhet sägas, att den skötes på ett temligen ändamålsenligt sätt, så att å ena sidan ingen verkligt behöfvande blifver hjälplös, och å den andra lättja hos den arbetsföre icke befordras. Bettlande inom länet, af till detsamma hörande personer, är ganska sällsynt, utom någon gång i städerna, der man likväl i möjligaste måtto söker att det förekomma. De bittlande utgöra för det mesta kringvandrande gesäller, sjömän och andra dylika personer, för hvilka detta lefnadssätt blifvit en sådan vana, att de svårligen kunna derifrån afhållas.

Att fattigvården för *kommunerna* utgör en ganska betydlig *tunga*, synes utaf beloppet af de utgifter, som af dem för densamma bestridas, och hvilka likväl icke till hela deras belopp här kunnat upptagas, då bland annat husrum och vedbrand åt fattiga, som icke i fattigstuga vårdas, icke här kunnat beräknas. Kostnaderna synas likväl numera icke vara i stigande, hvilket, då varupriserne icke fallit, utan snarare äro något högre än förr, måste förorsakas till någon liten del af minskadt behof af understöd, men ännu mera af större erfarenhet hos Fattigvårds-Styrelserna uti sättet att leda fattigvårdens angelägenheter.

Westerås Slott i Landskansliet och Landskontoret den 1 Augusti 1862.

F. O. SILFVERSTOLPE.

C. M. Sellöng.

A. R. Ahlberg.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	Den 31 December enligt husförhörlängderne.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Utskrifningsmanskaf.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	
Å landsbygden.										
År 1856	41,916	45,579	87,495	41,742	45,523	87,265	19,444	20,772	40,216	3,436
» 1857	41,639	45,335	86,974	41,593	45,323	86,916	19,896	21,522	41,418	3,417
» 1858	42,121	45,781	87,902	41,881	45,644	87,525	20,067	21,538	41,605	3,367
» 1859	42,770	46,364	89,134	42,619	46,351	88,970	20,688	22,120	42,808	3,415
» 1860	43,559	47,174	90,733	43,350	47,056	90,406	20,988	22,384	43,372	3,426
I städerna.										
Westerås 1856	1,755	2,365	4,120	1,732	2,324	4,056	719	941	1,660	164
1857	1,740	2,437	4,177	1,741	2,340	4,081	748	968	1,716	173
1858	1,747	2,399	4,146	1,755	2,300	4,055	739	875	1,614	170
1859	1,814	2,432	4,246	1,763	2,336	4,099	760	890	1,650	173
1860	1,982	2,559	4,541	1,880	2,524	4,404	834	1,036	1,870	177
Arboga 1856	1,099	1,401	2,500	1,078	1,398	2,476	451	553	1,004	80
1857	1,185	1,439	2,624	1,148	1,418	2,566	510	567	1,077	95
1858	1,240	1,509	2,749	1,152	1,505	2,657	535	600	1,135	116
1859	1,281	1,520	2,801	1,296	1,533	2,829	579	639	1,218	109
1860	1,336	1,546	2,882	1,347	1,553	2,900	579	636	1,215	115
Köping 1856	701	954	1,655	721	961	1,682	286	384	670	68
1857	671	935	1,606	679	940	1,619	268	381	649	62
1858	705	953	1,658	717	959	1,676	281	387	668	62
1859	701	957	1,658	714	959	1,673	280	393	673	68
1860	752	1,011	1,763	729	971	1,700	285	403	688	76
Sala 1856	1,496	1,852	3,348	1,485	1,856	3,341	664	821	1,485	91
1857	1,452	1,813	3,265	1,446	1,790	3,236	673	794	1,467	104
1858	1,449	1,803	3,252	1,455	1,797	3,252	679	793	1,472	93
1859	1,493	1,816	3,309	1,496	1,807	3,303	717	821	1,538	98
1860	1,525	1,856	3,381	1,528	1,841	3,369	743	853	1,596	109
Summa i samtliga länets städer år 1860	5,595	6,972	12,567	5,484	6,889	12,373	2,441	2,928	5,369	477
Summa i hela länet år 1860	49,151	51,146	103,300	48,834	53,945	102,779	23,429	25,312	48,741	3,903

Tab. N:o 2.

JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
I medeltal för åren 1856—1860.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.	
Årliga utsädet på <i>tunnland</i>	24 kappar	24 kappar	1 tunna	1½ tunna	1 tunna	24 kappar	8 tunnor	
Årliga behovet för länet till utsäde	3,244	28,539	7,819	19,344	5,985	1,554	24,991	
Tunnland åkerjord, använde till odling af	4,680	38,602	8,040	15,314	5,187	2,116	3,924	
Skördebelopp i <i>korntal</i> och med afdrag af utsädet år 1856	3	6	4	2	3	2	2	
1857	5—6	6	5—6	5	6	5	4—5	
1858	7	5—6	4—5	4	4—5	3—4	7	
1859	4—5	5—6	5—6	5	5	4	7—8	
1860	5—6	5	5	4—5	5—6	6	3—4	
Årlig förbrukning på <i>person</i> i medeltal	2 tunnor							

Tab. N:o 3.

BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
Antal vinterfödda kreatur af motstående slag (1858):								
Å landsbygden	11,157	12,152		36,175	16,642	34,046		14,231
I Westerås stad	169	93		280	11	94		177
» Arboga »	72	60		240	50	150		120
» Köpings »	73	8		213	22	40		46
» Sala »	230	80		600	150	300		300
Summa	11,701	12,393		37,508	16,875	34,630		14,874
Hvartill komma enligt berättelsens text å Strömsholm	194							

Tab. No 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1.		2.	3.	4.	5.
Särskilde slag af skogar m. m.	Indelad år.	Areal vid periodens slut.	Afverkningsbelopp utfördt i		
			År.	quantitet.	penningvärde.
Kongl. Maj:t och Kronan tillhörige och till Dess disposition indragne: finnas ej. Boställens, som till traktthuggning blifvit indelade:		Tunnland.		Kubikfot.	R:dr R:mt.
<i>Militie boställen.</i>					
Lyftinge i Bro socken.....	1848	485,25,0		11,300	452
Norr Ål i Vester Fernebo socken	1859	1,073, 3,5		23,000	690
<i>Civile boställen.</i>					
Öster Skogsta i Lillhärads socken	1859	70,25,5		2,300	92
<i>Ecklesiastike boställen.</i>					
Bro Kyrkoherde-boställe	1850	284, 4,5		6,700	201
Arboga dito	1857	164,30,5		3,200	160
Setterbo dito	1857	90,27,5		1,500	60
Fläckebo dito	1858	228, 3,5		8,300	249
<i>Öfriga Kronohemmans skogar.</i>					
Strömsholms Stuteris och Kungsladugårds jemte till Stuteriet anslagne Libergs allmäuuning	1852	1,176,21,5		19,200	950
Johannisbergs Kungsladugård	1848	723, 7,0		38,800	1,940
Summa		4,299,20,5		114,300	4,794
Från följande <i>boställsskogar</i> har, utan föregående indelning, efter särskildt tillstånd, försäljning af skogsvaror ägt rum:					
<i>Militie boställen.</i>					
Westanberg i Vester Wåla socken, 25 stigar kol à 90 kubikfot	—	327		2,250	75
<i>Civile boställen.</i>					
Mälby i Vester Fernebo socken, 331 stigar kol à 90 kubikfot	—	1,487		29,790	993
Laggarbo i Skinnskattebergs socken, 30 stigar kol à 90 kubikfot	—	300		2,700	120
Sör Gerdsbo i Vester Fernebo socken, 50 dito dito	—	600		4,500	150
Östa i Nora socken, 25 st. sågtimmer à 20 kubikfot	—	361		500	50
<i>Ecklesiastike boställen.</i>					
Gunnilbo Kyrkoherde-boställe, 150 stigar kol à 90 kubikfot	—	600		13,500	450
Heds dito, 30 dito dito	—	250		2,700	90
Vester Wåla dito, 200 dito dito	—	1,000		18,000	600
Norbergs dito, 140 dito dito	—	700		12,600	560
Möklinta dito, 200 dito dito	—	2,000		18,000	600
Ramnäs dito, omkr. 100 dito dito	—	1,095		9,000	300
Ytter-Råby Komminister-boställe i Lillhärads socken, 10 stafrum à 72 kubikfot	—	100		720	40
Summa		8,820		114,260	4,028
Häradsallmäuningar	—	19,350,12,5	1856	36,007	2,710
			1857	34,600	2,506
			1858	32,000	2,300
			1859	33,070	2,390
			1860	34,800	2,674
Summa		19,350,12,5		170,477	12,580
Sockneallmäuningar: till största del uthuggne.					
Ekeplanteringar: på flera ställen började. Jfr texten.					
Mullbärsplanteringar och flygsandsfält: finnas ej.					

Tab. No 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	3.	4.	6.	10.	11.	12.	13.
År.	Vargar.	Lodjur.	Räfvar.	Örnar.	Hökar, Ugglor och Ufvar.	Falkar och Glador.	Belopp af utbetald belöning. R.dr R.mt.
1856	11	12	514	81	373	2,354	50
1857	3	12	558	38	274	2,194	—
1858	5	8	543	60	257	2,122	50
1859	2	2	650	71	410	2,321	—
1860	3	11	754	30	347	2,788	—
Summa 1856—1860	24	45	3,019	280	1,661	11,780	—
Medeltal.....	5	9	604	56	332	2,356	—

Till Tab. No 6 AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ej varit i tillfälle att lemna något bidrag.

Tab. No 7.

GRUFVOR, BERGVERK, BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR SAMT HANDTVERKERIER.

1. År 1860.	Grufvor, Bergverk, bruk, fabriker och manufakturinrättningar.								Handtverkerier.																			
	Å landsbygden.								I städerna.								Å landsbygden.					I städerna.					Antal id- kare till sörjande bygderna.	Antal id- kare till sörjande bygderna.
	Antal verk och inrättningar.	Ägare.	Mästare, arbetare och biträden af alla slag.		Antal verk och inrättningar.	Ägare.	Mästare, arbetare och biträden af alla slag.		Mästare.	Deras biträden af		Gemensam- biträden.	Dessa arbets- biträden.	Mästare.	Deras biträden af		Gemensam- biträden.	Dessa arbets- biträden.										
			Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.			Öfver 15 års ålder.	Under 15 års ålder.		Läringar. Gesäller.	Arbetare. Andra				Läringar. Gesäller.	Arbetare. Andra												
Bagare																				15	6	2	2		22			
Benmjölsfabrik	1	1		2		2														4	5	6			1			
Bleckslagare	3	3																		8	8	4			3			
Blyertsbokerier																				1								
Borstbindare																				1								
Bresiljefabrik									1	1		1																
Bryggare																				1								
Bundtmakare																				1		2						
Byggmästare																				6	10	1						
Färgare									10	10		21								2								
Garfvare	9	9		11		2		5	4	1	34								4	1	2	3						
Gelbgjutare och Gördelmakare																				3	1	1			1			
Glasmästare																				3	2				4			
Grufva, koppar-, och kopparverk	1	1		29		3																						
Grufvor-, jern	28	1	24	336		25																						
Guldsmeder																				6	10	4			1			
Hagelfabrik									1	1		1																
Handskmakare																				2	3	1						
Hattmakare																				5	4	2						
Jernbruk och hyttor	77	41	18	543		34																						
Kakelugnsmakare																				6	21	12			1			
Kalkbränneri									1	1		1																
Kanmakare																				5	5	7						
Karduansmakare																				2								
Kimröksfabrik	1	1		4																								
Klädessömmerskor																												
Kopparslagare																				11	4	7			1			
Linneväfveri																												
Låsfabrik									1	1		2													1			
Mekaniska verkstäder och gjuterier									2	1	1	43																
Mekanisk fabrik af finare jern- och stål- arbeten samt kirurgiska instru- menter									1	1		2																
Messingsfabrik	1		1	80		22																						
Metallfabrik									1	1		14																
Murare																				5					20			
Målare									1	1		3								2	1				5			
Mösstillverkare																									1			
Nålmakare																												
Papparbetstillverkare																									1			
Perukmakare																									1			
Plåtslagare																									1			
Repslagare och Sejlare																				7	8	10						
Sadelmakare																				3	1	1			3			
Silfververk									1	1		221	28	74						4	1							
Skeppsvarf									1	1		7																
Skomakare									1	1		2								90	223	7	96	40	25			
Skorstensfejare																									2			
Skräddare																				106	117	15	96	52	21			
Slagtare																									70			
Smeder och Hofslagare																									21			
Snickare																				33	9	2	18	8	12			
Socketbagare																				22	2	4	2	21	6			
Spegelfabriker																									4			
Stenhuggare																				4	2	2						
Svarfvare																									1			
Tegelbruk	14	10	4	67		2	21													4	2	2			3			
Teknisk och Kemisk fabrik									1	1		2																
Tenngjutare																												
Tobaksfabrik									1	1		20								2		1						
Tunnbindare																									3			
Urmakare									5	5		8													2			
Vagnmakare																				5	4	2	6		3			
Yalkverk för sämsk- och ylleväfnader	1	1																		4	1	8			2			
Ångsåg	1		1	11																6								
Summa	137	68	48	1.063		2	109		38	34	4	401	28	106					255	968	29	242	106	219	195			
																								6	274	204		

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING, 1856—1860.

1.	2.		3.		4.		5.		6.				7.		8.		9.		10.		11.			12.		13.		
	Längd i mil:												Kostnaden								Gästgifveriernas antal			Antal hästar, utgångne till				
	af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.		af hvarje slag af motstående vägar.	
	Vid periodens slut.						Under perioden.						för fulländade nya vägar				för förbättrade vägar				År.		Kungs- och krono-skjuts.		Gästgifveri-, håll- och reserv-skjuts.			
Allmänna landsvägar	57	333	53	333	—	—	—	—	7	333	—	—	—	—	—	—	—	—	25	1856	841	41,249						
Häradsvägar	34	250	20	117	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1857	1,914	39,639						
Socknevägar	56	287	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1858	1,126	24,467						
Gästgifverier i städer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1859	900	20,490						
D:o med införd skjuts-entreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1860	896	21,425						
Summa	147	1484	73	463	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						

Anm. Något nytt gästgifveri har icke under denna femårsperiod blifvit anlagdt, ej heller har något gammalt blifvit indraget. Till kungaskjuts hafva utgått år 1857: 409 hästar och år 1860: 40 hästar.

Tab. N:o 9.

SJÖFART OCH HANDEL ÅR 1860.

	Sjöfart								Handel															
	Fartyg och båtar, begagnade till								Gross-handlare.				Minut-handlare.				Handlande							
	inrikes sjöfart.				utrikes sjöfart.				Antal.		Antal.		Idkande både gross- och minut-handel.		Enligt § 3 mom. 1 af Handels-Ordningen.		Qvinnor, enligt 4 § Handels-Ordningen.		Med in- och ut-ländska varor.		Med landt-manna-varor.		Med egna tillverkningar.	
	Antal.	Lästetal.	Besättning.	Sjöfolk.	Antal.	Lästetal.	Besättning.	Sjöfolk.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.	Husbönder.	Befjening.
Westerås fögderi	2	37,18	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Strömsholms d:o	64	—	64	128	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito våg	8	281	8	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kungsörs fögderi	10	175	10	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergslags d:o	9	90	9	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Salbergs d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wäsby d:o	2	31	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Westerås	22	656,74	8	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Arboga	22	827,19	27	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Köping	9	341,84	9	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	148	2,439,95	139	238	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Anm. 64 fartyg, som passerat Strömsholms kanal, äro icke uppmätte i lästetal, men bära tillsammans en dräktighet af 18,630 Sk^{fl} Bergsvigt. I Arboga äro 2 ångfartyg inberäknade uti fartygens antal. Bland sjöfolk äro för Arboga icke upptagna de, som seglat med stadens fartyg, men anorstädes påmönstrat. — För Arboga äro här icke upptagna andra Handlande, än de som hålla öppna salubodar, men hela antalet af burkskapsägande Handlande och Enkor utgjorde vid 1860 års slut 34. Af de för Sala uppgifna 15 burkskapsägande Handlande hafva under år 1860 endast 8 sin handelsrätt utöfvat.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN ÅR 1860.

1. Hemman och lägenheter af alla slag, vid periodens slut, med specificerad hemmansnatur.	2.		3.	4.	5. 6. 7.			8.	
	Hemman.			Bruknings- delar.	Antal			Uppskatt- ningsvärde sista året. R-dr R.mt.	
	Mantal.		jordorp.		backstugor.	andra lägenheter.			
Ofrömed- ladt.	Förmedladt								
Kronohemman.									
<i>Under allmän disposition.</i>									
Kungsladugårdar	41 $\frac{1}{2}$	41 $\frac{1}{2}$	9	21	4	21	353,840	—	
Hemman	33 $\frac{1}{2}$	28 $\frac{1}{2}$	37	21	7	1	161,404	—	
Boställen	197 $\frac{3}{4}$	184 $\frac{1}{8}$	233	120	103	34	1,168,176	37	
Jordlägenheter	—	—	—	4	—	46	211,590	87	
Summa	272 $\frac{1}{2}$	254 $\frac{1}{8}$	279	166	114	102	1,895,011	24	
<i>Under enskild disposition.</i>									
Kronosäterier	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	2	—	—	—	4,530	—	
Hemman	111 $\frac{1}{2}$	108	178	49	36	43	589,259	50	
Boställen	1	1	1	—	—	—	5,520	—	
Jordlägenheter	—	—	—	119	—	25	68,356	—	
Summa	113 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	181	168	36	68	667,665	50	
<i>Sammandrag.</i>									
Under allmän disposition	272 $\frac{1}{2}$	254 $\frac{1}{8}$	279	166	114	102	1,895,011	24	
Under enskild disposition	113 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	181	168	36	68	667,665	50	
Summa	385 $\frac{3}{4}$	363 $\frac{3}{8}$	460	334	150	170	2,562,676	74	
Skatte-egendomar.									
Boställen	4 $\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{2}$	12	1	2	2	22,982	25	
Säterier	37 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{2}$	30	61	15	9	345,676	33	
Hemman	1,997 $\frac{1}{8}$	1,925 $\frac{3}{8}$	6,332	1,945	2,154	601	12,237,285	33	
Jordlägenheter	—	—	—	6	—	127	109,895	62	
Summa	2,039 $\frac{3}{8}$	1,966 $\frac{3}{8}$	6,374	2,013	2,171	739	12,715,839	53	
Frälse-egendomar.									
Säterier och ladugårdar	99 $\frac{1}{8}$	97 $\frac{3}{8}$	85	214	154	10	1,050,269	55	
Rå och rör	25 $\frac{1}{2}$	20 $\frac{1}{8}$	44	35	12	—	140,567	78	
Hemman	441 $\frac{3}{4}$	401 $\frac{3}{8}$	742	382	209	80	2,465,282	—	
Boställen	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	—	—	—	2,790	—	
Jordlägenheter	—	—	—	10	—	47	20,261	50	
Summa	566 $\frac{1}{8}$	520 $\frac{1}{8}$	872	641	375	137	3,679,170	83	
<i>Sammandrag.</i>									
Krono	385 $\frac{3}{4}$	363 $\frac{3}{8}$	460	334	150	170	2,562,676	74	
Skatte	2,039 $\frac{3}{8}$	1,966 $\frac{3}{8}$	6,374	2,013	2,171	739	12,715,839	53	
Frälse	566 $\frac{1}{8}$	520 $\frac{1}{8}$	872	641	375	137	3,679,170	83	
Summa	2,992 $\frac{1}{8}$	2,850 $\frac{1}{8}$	7,706	2,988	2,696	1,046	18,957,687	10	
Sågar och qvarnar	—	—	—	—	—	271	748,134	—	

Tab. N:o 10, B.

TOMTER OCH JORDAR I STÄDERNE ÅR 1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.			
Tomter, jordar och lägenheter af alla slag, sista året i hvarje stad.	Tomter.		Jordar.					Uppskattningsvärde sista året.					
	Antal		Åker.	Äng.	Skog och beten m. m.	Summa tunnland jord.	Hemmantal.	R:dr R:mt.					
	bebyggde.	obebyggde.						Tunnland.		Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa. R:dr R:mt.	
Westerås ¹⁾	361	59	870	391 $\frac{1}{6}$	1,569 $\frac{5}{8}$	2,830 $\frac{7}{8}$		2,444,701	73	363,332	53	2,808,034	26
Arboga ²⁾	348	17	605	686	2,432	3,723	27	751,600	—	213,750	—	965,350	—
Köping ³⁾	230	20	540	294	85	919	15 $\frac{1}{2}$	656,589	50	141,340	50	797,930	—
Sala ⁴⁾	248	21	1,189	3,189	12,892	17,270	42 $\frac{1}{8}$	472,792	—	642,535	—	1,115,327	—
Summa	1,187	117	3,204	4,560 $\frac{1}{6}$	16,978 $\frac{5}{8}$	24,742 $\frac{7}{8}$	84 $\frac{3}{8}$	4,325,683	23	1,360,958	3	5,686,641	26

Anmärkingar:

- 1) Å Kronans och fromma stiftelsers m. fl. egendom har något värde icke varit åsatt, emedan de varit från beviljning fria.
- 2) 49 tunnland 13 kappland åker, tillhörig Arboga landsförsamlings kyrka samt Pastors och Komministers boställen, äro belägna inom stadens område, men ingå i Kungsörs fögderis räkenskaper, och äro därför ej i ofvanstående jordareal inbegripne.
- 3) Köpings stad äger dessutom den så kallade Slyta allnänning om 194 tunnland, belägen i Odensvi socken.
- 4) Å de Sala stad tillhörige fastigheter hafva några värden hittills icke blifvit satte. Fast egendom tillhörig Kronan eller fromma stiftelser finnes icke inom staden. 54 backstugor samt bergslagsarbetares s. k. tilldelningar äro icke uti antalet å här uppgifne tomter inbegripna.

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN M. M. ÅREN 1856—1860.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
År.	Sökta skiftens antal.	Fastställda skiften.							Arfvoden till landtmätare och gode män för laga skiften. R:dr R:mt.	Hela beräknade utgiftsersättningen. R:dr R:mt.
		Antal.	Skiftade mantal.		Skiftade ägor i Qv.refvar.			Afrösningsjord.		
			Oförmedlade.	Förmedlade.	Inrösningsjord.					
					Åker.	Äng.	Odlingsmark.			
1856	44	86	—	40 $\frac{1}{4}$	11,642	18,616	—	77,467	19,298	43,332
1857	43	69	—	76 $\frac{1}{4}$	23,950	26,540	530	109,713	43,483	120,590
1858	28	92	—	63 $\frac{3}{8}$	19,132	26,550	616	100,326	39,457	109,424
1859	25	122	—	75 $\frac{3}{8}$	27,089	31,906	224	126,761	49,925	138,455
1860	36	109	—	75 $\frac{3}{8}$	21,197	16,784	1,261	71,694	29,794	82,645
Summa 1856—1860	176	478	—	331 $\frac{1}{8}$	103,010	120,396	2,631	485,961	181,957	494,446

Tab. N:o 12.

SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sparbankernes benämning och stiftelseår.	Antal delegare.	Hela kapital- tilläggen R:dr R:mt.	Öfverskott eller besparing öfver delegar- nes andel.	A f d e l e g a r n e									
				insatt belopp. R:dr R:mt.					uttaget belopp. R:dr R:mt.				
				Vid periodens slut.			1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1856.	1857.
Westerås, stiftad år 1826	1,531	231,768 22	13,417 15	50,508 56	38,647 34	33,648 63	38,898 50	59,258 79	24,275 44	40,560 81	43,224 26	34,726 52	41,880 54
Arboga, stiftad år 1859	249	14,335 61	558 28	—	—	—	6,313 87	8,427 95	—	—	—	135 42	1,417 04
Köpings stads och Åkerbo hä- rads, stiftad år 1844	486	69,045 36	3,943 —	11,094 78	11,288 44	13,523 28	12,254 30	13,409 01	14,389 34	12,430 03	15,068 90	12,210 38	12,983 —
Sala stads, stiftad år 1828 ...	897	64,676 78	5,780 54	6,333 25	7,695 63	6,571 44	8,005 94	11,744 06	5,578 90	8,360 62	7,942 19	9,683 06	12,219 12
Heds, stiftad år 1852	30	1,954 05	453 67	83 94	146 03	99 —	264 —	288 —	267 69	333 87	100 34	182 43	3 87
Simtuna Sparbanksförening, stiftad år 1860	58	5,800 02	41 67	—	—	—	—	5,757 —	—	—	—	—	355 97
Summa	3,251	367,590 04	24,194 31	68,020 53	57,777 44	53,842 35	65,736 61	98,884 81	44,511 37	61,685 33	66,335 62	56,937 31	68,859 54

Tab. N:o 13.

FATTIGVÅRD.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.
	År.	Fattigvården			Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattig- vården under- stödde, som ej fått full för- sörjning.			Fattigvårdens							
		delad på nedan- stående antal rotar eller kretsar. Gemensam för hela samhället.	Antal fattighus.	i fat- tig- hus.	Äldre perso- ner vårdade		Barn, vårdade i och utom fattig- hus.		Summa.		Summa af båda könen.	m.	q.	Sum- ma.	Inkomster. R:dr R:mt.				Samtliga utgifter i och för fattigför- sörjnin- gen. R:dr R:mt.				
					m.	q.	m.	q.	m.	q.					m.	q.	Afseering af egendom, kol- lekter m. m.	Personliga fattigvårds- bidrag.		Värdet af tillskott efter hemmental.	Ersättning af stats- medel.	Summa R:dr R:mt.	
Landsbygden.	1856	36	150	119	76	259	120	295	202	205	398	759	1,157	695	1,481	2,176	21,487	5,594	34,252	2	155	61,490	68,585
	1857	35	150	121	77	262	118	284	219	206	414	752	1,166	666	1,475	2,141	23,884	6,132	30,873	42	139	61,070	66,288
	1858	35	150	124	72	254	127	293	207	208	406	755	1,161	629	1,427	2,056	22,911	6,642	28,670	42	241	58,506	59,964
	1859	35	156	124	67	238	129	298	203	199	399	735	1,144	601	1,409	2,010	21,203	7,479	26,323	42	829	55,876	56,828
	1860	35	152	122	67	240	122	294	192	198	381	732	1,113	590	1,383	1,973	21,065	7,236	27,226	42	136	55,705	57,226
Städerna	1856	3	6	4	34	81	15	26	76	71	125	178	303	148	644	792	6,603	25,136	1,388	—	156	33,283	33,002
	1857	3	6	4	37	81	9	28	78	83	124	192	316	119	544	663	6,517	23,492	1,965	—	574	32,548	32,258
	1858	3	6	4	29	78	10	33	73	85	112	196	308	68	391	459	7,384	21,281	1,613	—	341	30,619	28,410
	1859	3	6	4	31	81	14	30	80	91	125	202	327	55	360	415	6,158	19,495	1,697	—	17	27,367	26,367
	1860	3	6	4	31	80	10	28	77	85	118	193	311	61	392	453	5,895	19,740	1,629	—	627	27,891	26,918
Hela länet ...	1856	39	156	123	110	340	135	321	278	276	523	937	1,460	843	2,125	2,968	28,090	30,730	35,640	2	311	94,773	101,587
	1857	38	156	125	114	343	127	312	297	289	538	944	1,482	785	2,019	2,804	30,401	29,624	32,838	42	713	93,618	98,546
	1858	38	156	128	101	332	137	326	280	293	518	951	1,469	697	1,818	2,515	30,295	27,923	30,283	42	582	89,125	88,374
	1859	38	162	128	98	319	143	328	283	290	524	937	1,461	656	1,769	2,425	27,361	26,974	28,020	42	846	83,243	83,195
	1860	38	158	126	98	320	132	322	269	283	499	925	1,424	651	1,775	2,426	26,960	26,976	28,855	42	763	83,596	84,144

Anmärkning. 3 socknar å landet äro ej upptagna i denna tabell. Jfr berättelsens text sid. 58.